T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

BİREY VE TOPLUM BAĞLAMINDA DİSTOPİK ANLATILAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hüseyin DEMİRER

KOCAELİ, 2020

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

BİREY VE TOPLUM BAĞLAMINDA DİSTOPİK ANLATILAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Hüseyin DEMİRER

Doç. Dr. Mehmet ARSLANTEPE

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No:
29.07.2020/18

KOCAELİ, 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....I
ÖZET.....IV
ABSTRACT.....V
ŞEKİLLER LİSTESİ.....VI
GÖRSELLER LİSTESİ.....VII
KESİTLER LİSTESİ VIII
TABLOLAR LİSTESİ.....XI
GİRİŞ.....1
BİRİNCİ BÖLÜM.....4
1. DİSTOPYA VE TOPLUM.....4
1.1. DİSTOPYA KAVRAMI VE TANIMI.....4
1.2. TOPLUM VE BİREY.....6
1.3. PANOPTİKON.....10
1.3.1. İktidar ve Gözetim.....14
1.3.2. Totalitarizm.....17
1.4. ENFORMASYON TOPLUMU VE GÖZETİM.....22
1.5. BİYOLOJİK GÖZETİM.....25
1.6. DİSTOPYALARDA BİREYİN KONTROLÜ.....27
İKİNCİ BÖLÜM.....30
2. ANLATI TÜRÜ OLARAK DİSTOPYA.....30
2. 1. ANLATI.....30
2.2. EDEBİYATTA DİSTOPYA.....32
2.2.1. Biz.....34
2.2.2. 1984.....37
2.2.3. Cesur Yeni Dünya.....40
2.2.4. Fahreneit 451.....42

2.3. SİNEMA VE DİJİTAL PLATFORMLARDA DİSTOPYA.....44

2.4. DİSTOPİK TEMALAR.....46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....49

3. DİSTOPİK FİLM VE DİZİLERİN CÖZÜMLEMESİ.....49

3.1. GÖSTERGEBİLİM VE ROLAND BARTHES'İN ANLAMLANDIRMA KURAMI.....49

3.2. THE LOBSTER.....51

3.2.1. Filmin Künyesi.....51

3.2.2. Filmin Konusu.....51

3.2.3. Filmin Göstergebilimsel İncelemesi.....52

3.3. EQUILIBRIUM.....65

3.3.1. Filmin Künyesi.....65

3.3.2. Filmin Konusu.....65

3.3.3. Filmin Göstergebilimsel incelemesi.....66

3.4. THE ISLAND.....75

3.4.1. Filmin Künyesi.....75

3.4.2. Filmin Konusu.....75

3.4.3. Filmin Göstergebilimsel incelemesi.....76

3.5. OMNISCIENT.....88

3.5.1. Dizinin Künyesi.....88

3.5.2. Dizinin Konusu.....89

3.5.3. Dizinin Göstergebilimsel incelemesi.....89

3.6. %3.....100

3.6.1. Dizinin Künyesi.....100

3.6.2. Dizinin Konusu.....100

3.6.3. Dizinin Gösterge bilimsel incelemesi.....101

SONUÇ.....113

KAYNAKÇA.....120

EKLER.....127

ÖZGEÇMİŞ.....130

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu distopik anlatılardaki toplum ve bireyin ele alınışı ve iktidar ile aralarındaki ilişki oluşturmaktadır. Çalışmanın ana başlığı olan ‘‘Birey ve Toplum Bağlamında Distopik Anlatılar’’ doğrultusunda distopya kavramını, distopik topluma ortam hazırlayan etmenler ile bunların bireye etkilerini, gözetimin toplumsal sonuçlarını, edebiyat ve sinema ekseninde distopyalar ve distopik temaları açığa çıkarmak hedeflenmiştir. Çalışmanın konusu dikkate alınarak konu hakkında kapsayıcı bilgileri içeren 2000 yılı ve sonrasında yapılan distopik film ve diziler çalışmanın kapsamına dahil edilmiştir.

Birey ve toplum bağlamında distopik anlatılar başlıklı bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, distopya kavramı hakkında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra distopik bir topluma alt yapı hazırlayan unsurlar açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde distopyanın sinema ve yazınsal alandaki yerinden bahsedilerek, yazınsal boyuttaki distopik romanların bazıları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde distopik film ve diziler birey, toplum ve iktidar ilişkisi göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye çalışılmış ve Roland Barthes’in göstergebilim yöntemi olan Anlamlandırma kuramı doğrultusunda her film için düz anlam ve yan anlam tablosu çıkarılmıştır. Sonuç bölümünde ise iktidarın türlü mekanizmalarla bireyler üzerinde yarattığı tahakküm, gözetimin günlük hayatta yarattığı sorunlar, toplumun tek tipleşmesi, bireylerin mekanik canlılara dönüştürüldüğü, özgürlüğünden mahrum bırakıldığı ve sosyalliğini yitirdiği gibi bulgular ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Distopya, Sinema, Birey, Toplum, İktidar, Gözetim

ABSTRACT

This study comprises of the way society and individual are handled in dystopian narratives and the relationship between the government. In line with dystopian narratives within the context of Individual and Society, which is the main topic of the study, it is aimed to reveal the concept of dystopia, the factors that pave the way for the dystopian society and their effects on the individual, the social consequences of surveillance, dystopias and dystopian themes in the axis of literature and cinema. Taking into consideration the subject of the study, the dystopian films and series made in 2000 and after, which contain comprehensive information about the subject, are included in the scope of the study.

This study titled dystopian narratives in the context of the individual and society consists of three parts. In the first part of the study, after carrying out the evaluation of the concept of dystopia, elements that are the basis for a dystopian society are tried to be explained. In the second part, mentioning the place of dystopia in cinema and literary field, some dystopian novels were tried to be evaluated. In the third part, dystopian films and series were tried to be evaluated by considering the relationship between individual, society and government and a table of denotation and connotation were created for each film in line with the semiotic theory of Roland Barthes, which is a method of semiotics. In the conclusion section, that government creates on individuals through various mechanisms. Findings such as domination, problems caused by surveillance in daily life, uniformization of society, turning individuals into mechanical living beings, depriving of their independence and losing their sociality were reached.

Key Words: Dystopia, Cinema, İndividual, Society, Potency, Surveillance

ŞEKİLLER LİSTESİ

Roland Barthes'in İki Anlamlandırma Düzeyi.....51

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1: The Lobster Film Afişi.....52

Görsel 2: Equilibrium Film Afişi.....66

Görsel 3: The Island Film Afişi.....76

Görsel 4: Omniscient Dizi Afişi.....89

Görsel 5: %3 Dizi Afişi.....101

KESİTLER LİSTESİ

Kesit 1: Denetim yapan görevli.....53

Kesit 2: Şehirdeki alışveriş merkezi.....53

Kesit 3: David ve otele yeni gelenler.....54

Kesit 4: Cezalandırılan bir bekar.....55

Kesit 5: Bekarlar ile öldürdükleri Yalnızlar.....56

Kesit 6: David'in tek eli kelepçeli yaşaması.....56

Kesit 7: Teatral Gösteri.....57

Kesit 8: Eğlence amaçlı düzenlenen bir gece.....58

Kesit 9: Yeni gelen bir bekarın kendini topluluğa tanıtması.....58

Kesit 10: sorun yaşayan bir çifte verilen çocuk.....59

Kesit 11: Yalnızlar ormanı.....60

Kesit 12: Şehre inen Yalnızlar.....61

Kesit 13: Öpüştükleri için dudakları kesilen insanlar.....62

Kesit 14: David'in kendi mezarını kazması.....63

Kesit 15: Peder'in ekrandaki görüntüsü.....67

Kesit 16: Ekrandan Prozium kullanma uyarısının yapılması.....68

Kesit 17: Yakılan sanat eserleri.....69

Kesit 18: Hissetme suçu işleyen bir kadının yakılmak için fırına götürülmesi 70

Kesit 19: İmha edilen binalar.....70

Kesit 20: Pederi izleyen insanalar.....71

Kesit 21: Çalışma ortamı.....72

Kesit 22: Öğrenciler eşliğinde yapılan dövüş eğitimi.....72

Kesit 23: Enstitü merkezi.....77

Kesit 24: Suni plasenta içerisindeki kopya insanlar.....77

Kesit 25: Uyku hakindeki kopya insanlar.....78

Kesit 26: İnsanlara pazarlanan bir kopya örneği.....80

Kesit 27: Dev ekranlardan yapılan bildirimler.....80

Kesit 28: Lincoln'un doktor ile görüşmesi.....81

Kesit 29: Kopyaları gözetleyen Güvenlik.....82

Kesit 30: Simülasyon ekranı.....82

Kesit 31: Yeni doğan bir kopyaya yapacağı işin öğretilmesi.....83

Kesit 32: Kopyaların eğitimi.....84

Kesit 33: Tek tipleştirilen kopyalar.....85

Kesit 34: Çalışan kopyalar.....86

Kesit 35: Drone.....90

Kesit 36: Şehir.....90

Kesit 37: Dronenin gözü.....91

Kesit 38: Nina'nın öldürülen babası.....92

Kesit 39: Suç işleyen kişinin Ana ekranda ifşa esilmesi.....93

Kesit 40: Nina'nın duruşması.....93

Kesit 41: Drone Nina'yı analiz ederken.....94

Kesit 42: Drone Nina'yı takip ederken.....94

Kesit 43: Nina'nın şehir dışına çıkması.....95

Kesit 44: Nina'nın şehir dışındaki hali.....96

Kesit 45: Nina'yı bulamayan Dronenin yakındaki dronelere bilgi vermesi…….97

Kesit 46: Ricardo'nun şehir dışına çıkıp oradan birini dövmesi…….97

Kesit 47: Mahkumların ekrandan izlenilmesi.....98

Kesit 48: Kara.....102

Kesit 49: Rahibin motivasyon konuşması.....103

Kesit 50: Dava örgütü.....103

Kesit 51: Süreç liderinin yarışmacılara seslenişi.....104

Kesit 52: Sürecin gerçekleştirildiği merkez.....105

Kesit 53: Alex'in intihar etmesi.....106

Kesit 54: Yarışmacıların odası.....107

Kesit 55: Süreçten bir görüntü.....108

Kesit 56: Açıklardan bir mekan.....108

Kesit 57: Arınma İğnesinin yapıldığı an.....110

Kesit 58: Andre'nin İTM' indeki aynalardan oluşturulmuş ceza odası.....111

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. The Island Filmi Düz anlam ve Yan Anlam Tablosu.....63

Tablo 2. Equilibrium Filmi Düz anlam ve Yan Anlam Tablosu.....73

Tablo 3. The Island filmi Düz Anlam ve Yan Anlam Tablosu.....87

Tablo 4. Omniscient Dizisi Düz Anlam ve Yan Anlam Tablosu.....99

Tablo 5. %3 Dizisi Düz anlam ve Yan anlam Tablosu.....112

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu distopik anlatılardaki toplum ve bireyin ele alınışı ve iktidar ile aralarındaki ilişki oluşturmaktadır. Bu doğrultuda incelenen distopik film ve dizilerdeki yaşamın akışı içinde; yönetim sistemleri ve bunların birey ve toplum üzerindeki yaptırımları, insanların bireysel ve sosyal olarak varlıklarını kaybettikleri, gözetimin toplumsal sonuçları, gelişen teknoloji ile insanların biyolojik ve psikolojik olarak yeniden üretilebileceği ihtimali, umut ve korkunun bireylerde yarattığı çaresizlik tahlil edilmiştir.

Distopik anlatılardaki toplum ve bireyin durumuna yönelik bir incelemenin gerçekleştirildiği bu çalışmada distopik toplum zeminini hazırlayan unsurların ortaya konulması, Distopyanın edebiyat ve sinemayla ilişkisi, distopyalarda işlenen temalar, distopyalarda bireyler üzerinde kontrolün nasıl sağlandığının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Çalışmanın inceleme alanı distopik film ve dizilerdir. Çalışmanın konusu göz önünde bulundurularak konu hakkında en detaylı bilgiyi verebilecek film ve diziler incelenmiştir. Bu film ve diziler 2000 yılı sonrasında yapılan ve tüm ülkelerin ve dönemlerin sinema filmleri ve televizyon dizileri hakkında detaylı bilgi içeren çevrimiçi bir veri tabanı olan IMDb' de (Internet Movie Database) altı üzeri puan alan The Lobster, Equilibrium, The Island filmleri ve Omniscient, %3 dizileri tahlil edilmiştir.

Ele alınan film ve dizilerdeki içerik esas alınarak incelenen çalışmada teorik bir temellendirme için ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Çalışma sürecinde Distopya konulu kitaplar, tezler, makaleler incelenmiştir. Çalışmada Kocaeli Üniversitesi Kütüphanesi, YÖK Tez Merkezi ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır.

Distopya üzerine bugüne kadar kayda değer makale ve tez çalışması yapılmıştır. Bunların çoğu mimari, göstergebilim, sosyoloji, bilimkurgu gibi çeşitli alanlarla ilişkilendirilerek, sinema, edebiyat alanında karşılaştırılarak veya gözetim ile bütünleştirilerek ele alınmış incelemelerdir. Son dönemde distopya başlıklı yüksek lisans düzeyinde yapılmış olan ‘‘More'un Ütopyası ve Huxley'in Cesur Yeni

Dünya'sı'', ''Ekseninde Etik açıdan Ütopya ve Distopya Karşılaştırması'', ''Çağdaş Türk Sinemasında Distopya Temsili'', ''Çağdaş Sanatta Ütopya ve Distopya'', ''Sinemada Distopyanın İnşası'', ''2000 Yılı Sonrası Sinema ve TV Dizilerindeki Distopya'' başlıklı çalışmalarda distopik eserlerin veya distopya kavramının karşılaştırılması, distopyanın kendisi veya son yıllardaki durumu ele alınmıştır. Distopik anlatıları toplum ve birey bağlamında inceleyen bu çalışmada, distopik düzendeki yaşam akışı, toplumsal yapı, yönetim sistemlerinin bireyler üzerindeki yaptırımları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Distopya kavramını ve distopik düzenlere ortam hazırlayan unsurları ortaya koyarak teorik bir zemin hazırlanmıştır. Yapılan literatür taraması, yapılan incelemelerin temellendirilmesi konusunda oldukça faydalı olmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde Distopyanın edebiyat ve sinema ile olan ilişkisi bağlamında distopik anlatıların özellikleri ve distopik yaşamın en açık şekliyle ortaya konduğu; Biz, 1984, Cesur Yeni Dünya ve Fahreneit 451 romanları değerlendirilmiştir.

Film ve dizilerin birer birer incelendiği tezde bireyler üzerindeki tahakküm ve yaptırımlar, toplumsal yapı detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Filmlerden alınan kesitler aracılığıyla, birey, toplum, gözetim, iktidarın tahakkümü göstergebilimsel bir çözümleme ile somut bir şekilde ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Roland Barthes'in Anlamlandırma kurama etrafında bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Anlamlandırma kuramı düz anlam ve yan anlam olmak üzere iki düzeyden oluşmaktadır. Düz anlam söylenenin veya gösterilenin ortaya çıkardığı ilk anlamdır. Yan anlam ise söylenenin veya gösterilenin ardına gizlenmiş olan anlamdır. Distopik anlatılarda düz ve yan anlamlara sıklıkla yer verilir. Çalışmada bu yöntemle filmden kesitler ve tablolar sunarak tüm veriler somut bir şekilde ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma süresince, ele alınan distopik anlatılar amaç doğrultusunda irdelenerek toplum ve birey bağlamında bütünlüklü bir şekilde sunulmaya çalışılmıştır. Bugüne kadar ele alınan distopik çalışmalarda, kısaca yer verilmiş veya tek başına değinilmemiş toplum ve birey bağlamı üzerinde kapsamlı ve bütünlüklü bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

Distopik anlatılar gerçeği yeniden üreten, dönüştüren ve şekillendiren önemli bir güce sahiptir. Geleceğe yönelik karamsar ve uyarıcı bir nitelik taşıyan distopyaların bu konuda insanı bilinçlendirmesi ve toplumsal duyarlılık sağlaması etkileyicidir. Geleceğin toplumunun distopik filmlerle ortaya konması ve bunun gerçekleşebilme ihtimalinin tartışılabilir olması okuyucu veya izleyicide zihinsel bir sorgulama süreci başlatmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DİSTOPYA VE TOPLUM

1.1. DİSTOPYA KAVRAMI VE TANIMI

Distopya, Yunanca çoğunlukla ütopik bir toplum anlayışının anti-tezini tanımlamak için kullanılır. Distopya, ütopyanın iyi yerinin ardına gizlenmiş kötü yerin ortaya çıkmasıdır. Distopya (dystopia) yaygın olarak kullanılmakla birlikte karşı ütopya (anti-ütopia), kakotopya (cacotopia), negatif ütopya (negative utopia) gibi kavramalar da kullanılmaktadır. ‘’Dys’’ eki kötü, fena, sert anlamlarına gelen Yunanca kökenlidir. Buna göre Distopya kötü yer anlamındadır. Dystopia kelimesini ilk kez John Stuart Mill tarafından parlamentodaki muhaliflerin eleştirilmesinde kullanıldığı bilinmektedir. Mill, muhalefetin taleplerinin bir ütopyadan ziyade bir Distopya olduğunu söylemiştir. Kakotopya kelimesini ise ilk kez Jeremy Bentham kötü yer anlamında kullanmıştır (Uslu, 2019: 62).

Kumar’a göre karşı ütopya malzemesini ütopyadan alır ve onu ütopyanın olumlanmasını reddeden bir tavırla yeniden kurar.” Ona göre distopya var olabilmek için ütopyaya ihtiyaç duymaktadır. Aralarındaki diyalektik ilişki, distopyanın ütopyanın antitezi olarak var olmasına sebep olmuştur. Kumar aynı zamanda distopyaların Augustinyenci olduklarını söyler. Yani ilk günahın etkisindeki insanlığın zayıflığı ve açgözlülük, hırs gibi özelliklerde olmaları onları bu günahın devamcısı yapmaktadır (2006: 172).

Distopyalar, hayal edilen, arzulanan, hedeflenen toplum modellerinin eleştirisi ve mevcut toplumsal, siyasal sistemlerin dolaylı, temsili ve metaforik yollarla yapı/büyü bozumlarıdır. Ters-ütopya, karşı-ütopya, kara-ütopya olarak da adlandırılan bu literatürde yönetim tarzı, kamu/toplum düzeni vb. temsili karakterler, kurumlar ve ilişkiler yoluyla anlatılmakta, mekânsal kurgu, maddi hayat, çalışma hayatı ve ideoloji oluşturma gibi faktörler ayrıntılı olarak betimlenmektedir (Aktaran: Ekiz, 2018: 16).

Darko Suvin, distopyayı sosyopolitik kurumlar, normlar ve toplumsal ilişkilerin, yazarın kurduğu toplumda mükemmele yakın olarak örgütlendiği, genelde gelecekte geçen, topluma egemen olan, insan özgürlüğünün temelden reddedildiği, kabusu andıran, bunaltıcı ve baskıcı bir toplumun edebiyat yoluyla kurgulanıp anlatılması olarak tanımlar (Aktaran: Ülger, 2018: 14).

Distopyalarda bir yandan iktidarların merkezileşmesi ve totaliter toplumsal yapılanmanın kaygısı dile getirilirken, diğer yandan da teknolojik ilerlemelere paralel olarak bireylerin kendilerini birdenbire nasıl yenik duruma düşürülmüş buldukları anlatılır (Dolgun: 2005: 105).

Distopyacı figürler "goncadaki kurtçuk" ve "güldeki diken" olmuştur. Cennetin Bahçesi'ndeki elma ağacının çevresine kendisini dolayan yılan gibi tarih ve insanlığa yönelik iyimser görüşlerin kötümser karşı noktalarıdır. Karşı ütopyanın olağanı olağanüstüye, gündeliği egzotik olana karşı yüceltmesi bu duygunun genişletilmesinden başka bir şey değildir (Kumar, 2006: 175).

Distopya, siyasi, yozlaşma, kadın haklarının yok edilmesi, yabancılaşma totaliter yapı, bürokrasi toplumsal tabakalaşma, teknolojik ve sosyolojik kontrol gibi konuların doğurabileceği sonuçları ve gelecekteki boyutunu öne çıkaran kurgusal bir dünya tasviridir (Ülger, 2018: 13).

Distopya, ütopyacılığın ve kusursuz toplum olarak görülen kimi ütopyaların kritiğini yapmak amacıyla, yazarı tarafından oldukça ayrıntılı biçimde kurgulanan ve okuyucusunun yaşadığı döneme nazaran belirgin biçimde daha kötü koşullarda hayatını sürdürmek zorunda olan toplumların hikayeleridir (Uslu, 2019: 62).

Distopya, ya da olumsuz ütopya yazarın okuyucunun yaşadığı toplumdan daha kötü bir toplum olarak görmesini istediği, detaylı bir biçimde betimlenen ve genellikle zaman ve mekan içerisine yerleştirilen hayali bir topluma işaret eder (Atasoy, 2017:58).

Distopyalar bir "karanlık gelecek kurgusu" niteliğindedirler. Toplumda var olan mevcut düzenleri ve bu düzenlerin gelecekte nasıl bir hal alacağını öngörerek

eleştirel bir tavır sergilemektedir. Distopik eserlerde mevcut gidişatın ve muhtemel gelişmelerin sebep olacağı sonuçlar en ağır biçimiyle işlenmektedir.

Distopyalar, mevcut egemen toplumsal yapıdaki sisteme göre kurgulanır. Bu mevcut toplumsal sorunların işlenmesiyle karamsar bir dünya yaratır. Distopik kurgular, gelecek dönemlere referans verir. Bu durum bir yanıyla günceli gerçeklikten koparırken, diğer bir yanıyla da geleceğin bilinmezliğini aydınlatır. Gelecek ile ilgili bir öngörüde bulur. Bu öngörü, sorunları su yüzüne çıkardığı için vurucu ve çarpıcıdır. Bireye, gerçek olma ihtimalini düşündürtmektedir.

1.2. TOPLUM VE BİREY

Durkheim, toplumu bir organizma olarak tanımlar. Bu organizmanın her parçası kendine özgü bir işlevi yerine getirir. Kendi için kendiliğinden var olan, bireylerin boyun eğdiği, kendine özgü yasalara sahip olan bir bütündür. Toplum, bireylerin kestiremeyeceği hedeflere yönelmiş toplumsal bir gerçekliktir (1995: 8). Birey ise görevleri ve gereksinimleri ölçüsünde, toplumsal organizma içinde üstlendiği rol ölçüsünde vardır. Birey toplumsal bütün tarafından belirlenir. Birey toplumsal yapı değişikliklerine göre değişir ve gelişir. Birey yalnızca toplumsal dayanışma adına hareket edebilir ve düşünebilir. Birey toplumda işlevsel bir rol oynadığı için toplumsal gerçekliktir (1995: 11-12).

J. Krishnamurti'ye göre Toplum, insan ile insan arasındaki ilişki ve bu ilişkinin ürünüdür (2013: 24). O toplumun birey için var olduğunu söyler. Toplum insanın rahatı için oluşturulmuştur. Kendi bağımsız mekanizması yoktur. Toplum insanı etkileyebilir ancak insan her zaman bunun üstesinden gelir. İnsan kendisiyle olduğu gibi toplumla da çatışma halindedir. Toplum insanın dış ifadesidir (2013: 21-22). Bireyin tamamen toplumsallaştırılması özgürlüğün ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Toplum yapısı, bireyin yaptığı seçimler sayesinde doğrulanır. Ona göre bireyin toplumda özel bir önemi olmalıdır, çünkü birey yaratıcı özelliğiyle toplumu bir araya getirebilecek bir güce sahiptir. Bireyin bu gücü iyi bir toplum yaratmakta kullanılmalıdır. Ancak toplumlarda propaganda, yaptırım, kitle iletişim araçları vs. aracılığıyla bireyler kontrol altında tutulmaya, davranış ve düşünceleri şekillendirilmektedir. Bu bireyin önemini, bireysel var olmayı yok etmektedir (2013: 28). Ona göre özgürlükçü bir toplum yaratmak umut etmeyi gerektirir. Umut ise

baskıcı toplumlarda, dini örgütlerde değil bireylerde mevcuttur (2013: 31). Bireyler belli bir topluma aitler belli bir lideri takip ederler ve körü körüne toplum tarafından, insanların en büyük yararını bildiğini zanneden, eziyet eden ve her tür baskı yoluyla onu kendi kalıplarına uymaya zorlayan bir grup tarafından dayatılan otoriteyi kabul ederler (Krishnamurti, 2013: 36). Çünkü insanlar zayıftırlar ve otorite ve önderliğe gereksinim duyarlar (Kumar, 2006: 173). Birey inandıklarının bağlı olduğu ideolojinin gerekliliklerini kuşkusuz sorunsuz ve eksiksiz bir şekilde yerine getirir (Althusser, 2000: 83-84). Toplumlar bireyin bu itaatkar durumundan olabildiğince faydalanarak onları kendi çıkarları doğrultusunda yönetirler.

Kumar'a göre "İnsanlar günahkâr, düşmüş yaratıklardır. Zayıftırlar ve otorite ve önderliğe gereksinirler. Kendi eğilimlerine bırakılırlarsa, daima bencil ve saldırgan içgüdülerinin kurbanı olacaklardır (2006: 173). İnsanlar belirlenmiş yer ve zamanlarda bir araya gelirler ve her zaman aynı olan etkinlikler aracılığıyla, tehlike yaratmadan üzerlerinde iz bırakan ve giderek alıştıkları, ılımlı bir kitle duygusu içine sokulurlar (Canetti, 2006: 26). İnsan her zaman diğer insanların ayak seslerini dinlemiştir; onların ayak seslerine kendisininkilerden daha çok dikkat etmiştir (Canetti, 2006: 32). İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu sebeple içinde yaşadığı toplumun ortak değer ve düşüncelerinden, toplumda hüküm süren kalıp ve yargılardan kaçınılmaz bir şekilde etkilenmektedir. Toplumsal yapılar, insanın dünyayı algılama sürecinde önemli bir rol oynamaktadırlar.

Toplum bir makineye benzetildiğinde bireyler bu makinenin olmazsa olmaz parçalarıdır. Makinenin çalışıp üretmek için ihtiyaç duyduğu parçaların birbiriyle uyumlu olması gerekir. Bu açıdan toplum ve birey birbirinden ayrılamaz bir bütündür. Birey toplum içinde arzu, yetenek ve becerilerini kullanır ve geliştirir. Birey, kendi arzularını gerçekleştirmek için başka bireylere muhtaçtır, başkalarıyla hayatı paylaşarak haz alır, onlara yeteneklerinin ürünlerini sunar, onların yeteneklerinin ürünlerinden yararlanır. Fakat başka bireylerle yasalar çerçevesinde kurulan bir tür ilişki olarak toplum olmadığı sürece özgürlük gerçekleşmez (Adugit, 2013: 81).

Bauman, İnsanın kendi simgesel dünyasında yaptığı her şeyin grotesk kaderini yadsımak ve onu alt etme girişimi olduğunu söyler. İnsanlar toplumsal oyunlarla,

psikolojik hilelerle ve kişisel uğraşılarla, kendilerini kör bir unutkanlığın içine sürüklenmiş bulurlar. Bu oyunlar, hileler ve uğraşılar onları kendi durumlarının gerçekliğinden o kadar uzaklaştırır ki bu durum deliliğin farklı biçimlerinin ta kendisidir; onaylanan delilik, paylaşılan delilik, kılık değiştiren ya da yüceltilen delilik (2018: 10). Toplum denilen şey insanı bu deliliğin içine alır ve bu deliliği mutluluğun tek reçetesi olarak sunar. Toplum bu gücünü insandan önce ve sonra her zaman var olmasından almaktadır (2018: 10).

Durkheim İnsanın toplum içinde yaşadığı için insan olduğunu ileri sürer. İnsanın üzerinden toplum çıkarıldığında insanın var olamayacağını söyler. Ona göre her toplum baskıcıdır. Birey toplumun istediği biçimde yetiştirildiği için doğal olarak toplumun istediğini yapar ve üzerindeki baskıyı hissetmeden topluma bağlılığını kabul eder. Durkheim, toplumun, bireyleri onlar üzerinde yaptığı eylemi gönüllü olarak kabul edecekleri biçimde içsel olarak yetiştirdiğini belirtir (2016: 80-81).

Foucault, kimlik veya bireyselliği, insanın kendisine atfettiği veya kendisine atfedilen bilme, inanma, arzulama, hissetme, davranma, eyleme şeklinde var olma biçimleri olarak tanımlamaktadır (2011a: 14). Birey toplumda istenmeyen belli davranış biçimlerinin ve o şekilde davranmanın cezalandırılmasına vb. neden olacağını kabul ederse ve bu davranış biçimlerinden onları şahsen yanlış bulmasa da kaçınabilir. Böyle bir durumda birey hareketlerini kısıtlama yoluna gider. Bireydeki yakalanma ve cezalandırılma korkusu toplumu bir denetim mekanizması haline getirir. Toplumsal bilincin dışında hareket eden birey toplum tarafından dışlanmaya maruz bırakılır. Toplumda yer edinebilmek için düşünme, hissetme ve davranma biçimlerinden kendi rızasıyla kaçınır ve davranışlarını topluma göre şekillendirir. (Foucault, 2007: 15). Bu toplumun tek tipleşmesine ve bireylerin birer canlı robota dönüşmesine sebep olmaktadır.

Toplum kalıbı; hiyerarşik tutum, ideoloji, dogma, inanca dayalı insan ilişkileridir (Krishnamurti, 2013: 61). Toplum propaganda, diretme, inanç, cennet veya cehennem korkusuyla bireyin üzerine milliyetçilik, çevre, adet, gelenek, kültür, sayısız inanç, batıl itikat ve deneyim gibi yükler dayatır ki bunlar bilincin içinde yaşadığı ve kişinin güvende kalmak için kendi arzusuyla tesis ettiği zemini oluşturur (Krishnamurti, 2013: 38). Toplumsal denetimle toplumun üyesi olan bireyler ile

grupların davranışları yönlendirilir ve sürekli olarak izlenir. Bireyler, toplumsal düzene zarar vereceğine inanılan ve bu nedenle istenmeyen hareketleri yapmalarını engelleyecek bir konum içinde konuşlandırılır ve yapmaları istenilen hareketlere teşvik eden bir konuma yönlendirilirler (Dolgun, 2015: 22-23). Bireylerin ortak çıkar ve yararları için ortaya çıkartıp toplumsallaştırdığı kavram ve semboller bireyler üzerinde bir baskı oluştururken, toplumsal kolektif bilincin insanlığın sömürgeci yapısı karşısında yenik düştüğünü göstermektedir.

Durkheim, bireysel bilinçlerin dışında var olan toplumsal davranma, düşünme ve hissetme biçimlerinin, sahip oldukları zorlayıcı güç sayesinde bireye kendini kabul ettirdiğini söyler (1995: 36). Bu zorlayıcılık gücünü kamu vicdanından almaktadır. Kamu vicdanı onları inciten her edimi, vatandaşların davranışı konusunda uyguladığı denetim ve istediği gibi faydalandığı özel cezalarla bastırmaktadır. Birey üzerindeki toplumsal baskı onun farklı davranmasına, düşünmesine ve hissetmesine izin vermemektedir.

Durkheim, eğitimin salt amacının toplumsal bir varlık yaratmak olduğunu söyler. Her eğitimin çocuğa kendiliğinden edinemeyeceği görme, hissetme ve davranma biçimlerini kabul ettirmeye yönelik süreğen bir çabadan ibaret olduğunu vurgular. Birey yaşamının ilk gününden itibaren düzenli saatlerde yemeye, içmeye ve uyumaya, uslu yumuşak başlı olmaya zorlanmaktadır. İlerleyen zamanlarda bireylerden başkalarını dikkate almaya, gelenekleri ve görgü kurallarını öğrenmeye, toplumun belirlediği yararlı bir insan olmaya zorlanmaktadır. Bunlar zamanla bireyin alışkanlıkları haline gelmektedir. Bireyin yaşam süreci boyunca etkisinde kaldığı bu baskılar onu direkt olarak kendi görüntüsüne göre biçimlendirmeye çalışan toplumsal çevrenin baskılarıdır. Anne baba ve öğretmenler burada yalnızca bu toplumsal çevrenin araçlarını oluşturmaktadır (1995: 38).

Durkheim' a göre iki farklı toplum vardır: Mekanik dayanışmalı toplum ve organik dayanışmalı toplum. Mekanik dayanışmalı toplumlarda bireyler aynı davranış ve duygulara, aynı değerlere sahiptirler. Bireyler birbirlerine benzerler ve bu benzerlikleri toplumsal birliği oluşturmaktadır. Bireyleri toplu irade belirler. Bu toplu irade karşısında kişilik yok olmuştur. Birey yalnızca toplum için vardır ve ona göre yaşamaktadır. Organik dayanışmalı toplumlar çeşitliliğe sahiptir. Bireyler farklı

görevler üstlendiğinden farklılaşırlar. Buna bağlı olarak bireysel irade gelişirken toplu irade etkisini kaybeder. Bu toplumda farklı görevlerden doğan karşılıklı ilişkiler bireyi topluma toplumu da bireye daha fazla bağlar. Bu durum organik dayanışmalı toplumu daha bütünlükçü ve daha az kırılgan yapmaktadır (1995: 9-10)

Çağımız toplumu bir gözetim toplumudur. Lyon bu toplumda bireylerin kodlanmış numaralar ve harf dizileri olarak görüldüğünü söyler. Bu durum bireylerin temel özellikleri olan ruh, kişilik, karakter yapısını ortadan kaldırmaktadır. Bu gözetim toplumunda özel yaşama ait tüm ayrıntıların sürekli olarak büyük şirketler ve devlet kurumlarındaki bilgisayarların veri tabanlarında tutulup işlenmektedir. Bu durum bireylerin mahremiyetlerini yok etmektedir. Bireyler demokratik olmayan koşullarda çaresiz ve savunmasız bırakılmaktadır (Dolgun, 2015: 28).

1.3. PANOPTİKON

Yunanca pan ve optikon kelimelerinden türetilen ve ‘’her yeri gören anlamına gelen’’ ‘panoptikon’’ Jeremy Bentham tarafından dünyayı yeniden kurmanın bir reçetesi olarak tasarlanan bir plan, şema ve mimari çizimdir (Bauman, Lyon, 2016: 22). Panoptikon, ya da gözetim merkezi, Jeremy Bentham’ın yaratıcı imgeleminin ürünü olan bir gözetleme kulesi etrafında birçok hücreden oluşan, bir gardiyanın birçok mahkûmu aynı anda denetleyebildiği büyük dairesel yapıdır (Watkin 2016: 77). Panoptikon, mahkumu mekan içerisinde nesneleştiren bir denetim tekniğidir; özne ile mekan arasında sabit bir ilişki vardır (Baştürk, 2016: 96).

Panoptikon yalnızca bir mimari yapı değildir, bir sistemin mantığını ve toplumsal denetimin işleyiş mekanizmalarını açığa çıkarır. Bu mekanizmalar toplumu arzu edilen biçimde dönüştüren ve sürekli olarak gözetim altında tutan bir yapıdadır. İnsan eylemlerini belirli zaman ve mekanlarda tutarken toplumsal yaşamı istediği gibi yönlendirmektedir. Bu ıslah temelli kişisel ve sürekli gözetime dayanır. Denetim/cezalandırma, ödüllendirme gibi mekanizmalar yoluyla bireyleri kendi kurallarına göre şekillendirir (Dolgun, 2015: 104-105).

Bentham, panoptikon’u ‘‘ideal’’ bir kurgu olarak tasarlamış olsa da kavrama toplumsal-politik varlığını Michel Foucault kazandırmıştır. Foucault Hapishanenin Doğuşu adlı k kitabında panoptikonu şu şekilde anlatır:

Çevrede halka halinde bir bina, merkezde bir kule; bu kulenin halkanın iç cephesine bakan geniş pencereleri vardır; çevre bina hücrelere bölünmüştür, bunlardan her biri binanın tüm kalınlığını katetmektedir; bunların, biri içeri bakan ve kuleninkilere karşı gelen, diğeri de dışarı bakan ve ışığın hücreye girmesine olanak veren ikişer pencereleri vardır. Bu durumda merkezi kuleye tek bir gözetmen ve her bir hücreye tek bir deli, bir hasta, bir mahkûm, bir işçi veya bir okul çocuğu kapatmak yeterlidir. Geriden gelen ışık sayesinde, çevre binadaki hücrelerin içine kapatılmış küçük siluetleri olduğu gibi kavramak mümkündür. Ne kadar kafes varsa, o kadar küçük tiyatro vardır, bu tiyatrolarda her oyuncu tek başınadır, tamamen bireyselleşmişti ve sürekli olarak görülebilir durumdadır. Görülmeden gözetim altında tutmaya olanak veren düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren mekânsal birimler oluşturmaktadır. Sonuç olarak, hücre ilkesi tersine döndürülmekte veya daha doğrusu onun üç işlevi -kapatmak ışıktan yoksun bırakmak ve saklamak- ters yüz edilmektedir, bunlardan yalnızca birincisi korunmakta, diğer ikisi kaldırılmaktadır. Tam ışık altında olma ve bir gözetmenin bakışı, aslında koruyucu olan karanlıktan daha fazla yakalayıcıdır. Görünürlük bir tuzaktır (1992: 251).

Panoptikonun görünmeden görme mantığı, merkez kuledeki denetimcinin hücredekileri gözlese de gözlemese de hücredekiler üzerinde izlenme kaygısı oluşturmaktadır. En ince ayrıntısına kadar düşünülmüş mekanda kuledeki denetçi hücredekiler tarafından hiçbir şekilde görülmemektedir. Gözetlenip gözetlenmediği bilgisine sahip olamayan bireyler kendilerini sürekli olarak bir bakışın altında hisseder. Bu durumda bireylerin tek yapması gereken itaatkar olmaktır. Panoptikon bu haliyle göz ile birey arasında doğrudan bir iktidar ilişkisi kurar. Görünmeden görme hali iktidarı bireyin iç dünyasında sürekli olarak var kılar. Bu sürekli gözetlenme hali bireyi kendi üzerinde kendiliğinden etkili kılmaktadır. Bu sayede gerçek bir tabi olma durumu, hayali bir ilişkiden mekanik olarak doğmaktadır (Foucault, 1992: 254).

Panoptikon, her ne kadar mekansal bir tasarım olarak anlaşılsa da özünde süreklileştirilen ve içselleştirilen bir denetim mantığı barındırır. Panoptikonla iktidar sürekli işleyen bir mekanizma olarak bireyin iç dünyasına yer alır. Bu sayede bireyin kendisini sürekli olarak kendi denetimi altında tutar. Gözetlenme hali bireyi kendi üzerinde kendiliğinden etkili kılar. Bu sayede gerçek bir tabi olma durumu, hayali bir

ilişkiden mekanik olarak doğmuş olur (Foucault, 1992: 254). Panoptikon, iktidarın otomatik işleyişini sağlayarak bilinçli ve sürekli bir gözetleme halini yaratır (Foucault, 1992: 252). Bu Panoptikonu güçlü ve etkili kılan şeydir.

Panoptikonla birlikte Sinoptikon da bireyin gözetime maruz bırakılarak tahakküm altına alınmasında güçlü ve etkili bir sistemdir. Panoptikonun aksine Sinoptikon çoğunluğun azınlığı gözetlemesidir (Şener, 2016:59). İletişim literatünde "kitle iletişim medyası" olarak nitelendirilen araçlar Sinoptikon modelinin temel unsurları arasında yerini alır. Sinoptikon bireyi doğrudan kendi rızasıyla gözetlenmeye ikna eder. Birbirinden farklı yaşlara, sınıfsal konumlara, cinsiyetlere, tercihlere, kültürel arka planlara sahip bireyler, Sinoptikon aracılığıyla aynı mesajlara maruz kalırlar. Mesajların içeriği önemli kişilikler, yıldızlar, kurmaca veya gerçek olaylar olabilir. Mesajların kanalı televizyon, radyo, medya gibi kitle iletişim araçları olabilmektedir. Bu mesajların yaratımında bireylerin doğrudan bir katkısı yoktur. Onlar yalnızca kendisine sunulanı kendi rızasıyla alırlar (Öztürk, 2013: 140).

Yalnızca mekansal alanlara özgü olmayan bu sistem gözetimin yöneldiği her yerde kullanılabilecek bir güçtür. Uygulanışı gereği her kurum ve örgütte bireyleri kapatma, hiyerarşi, iktidar merkezleri düzenlemede siyasal/politik bir güç niteliğindedir. İktidarın işleyişinin daha hızlı ve etkili yayılmasında önemli bir role sahip olması tüm kurumlara uygulanabilir oluşundan kaynaklanmaktadır. Panoptikonun tüm kurumlara uygulanabilir oluşu, iktidar ilişkisinin disiplin-gözetim-dışlama gibi prosedürler üzerinden gerçekleştiği modern toplumun özgül karakterinde saklıdır (Baştürk, 2016: 87).

Foucault, panoptikonun ideal biçime getirilmiş olan bir iktidar mekanizmasının diyagramı ve her tür engelden, dirençten veya sürtüşmeden arınmış olan işleyişi saf bir mimari ve optik sistem olarak sunan siyasal bir teknoloji biçimi olduğunu söyler (1992: 258). Panoptikon iktidarın işleyişinin daha hızlı ve daha etkin yayılmasını sağlamak adına işlevsel bir düzenek olan mekanizma-disiplini ortaya çıkarmıştır (Foucault, 1992: 263). İktidar disiplini bir icra etme tarzı olarak kullanmakta ve asıl gücünü panoptikonla yarattığı bu disiplin mekanizmasından almaktadır. Bu sayede iktidar düzeni korumak için güç kullanmak yerine doğrudan etkili olan disiplin mekanizmasını kullanmaktadır.

Mimari bir yapı planı olmasının dışında bir düşünsel sistematik olan panoptikon uygulanışı gereği okullara, hastanelere, hapishanelere, iş yerlerinde sıkça kullanılmasıyla günlük yaşamın her alanında varlığını ve gücünü korumaktadır. Bir ‘‘Görünürlük’’ alanına tabi tutulan ve bunun farkında olan kişi, iktidarın kısıtlayıcılıklarının sorumluluğunu üstlenirken bu kısıtlamaların onu gelişigüzel etkilemesine izin vermektedir. Aynı anda iki role de sahip olduğu iktidar ilişkisini kendine atfederken kendi tabiyetinin temeli haline gelmektedir (Bauman, Lyon, 2016: 67).

Panoptik sistemde iktidarın görünmeden gözetleyen yapısı, onu toplum için ulaşılmaz, kutsal bir ilaha dönüştürür. Bu anlamda iktidarın belirsizliği, görünmezliği ve yarattığı tanrısal güçle her toplumsal pratiği görmesi/denetlemesi iktidarın toplum tarafından içselleştirilmesine sebep olur. İktidar bu sayede var oluşunu ve sürekliliğini garanti altına almış olur. Toplumun iktidarı içselleştirmesi ve onun gözüyle kendisini baskı altına alması, var olan yaşamın panoptik bir cehenneme dönüşmesine neden olur (Çoban, 2016: 119-120).

Panoptikon, bireylerin kendi davranışlarını disipline edecekleri bir sistem yaratmasından ötürü verimliliğin son derece yüksek olduğu bir modeldir. Panoptikon modeli bireylere baskı tehdidi ve her an her yerde gözetim olasılığını empoze ederken bireylerde “kendi kendini gözetleme” disiplini oluşturmaktadır. Bu duruma hapishanelerden örnek verilecek olursa; mahkum tasvip edilmeyen bir davranışta bulunursa o davranışı ile sorgulanacak ve sonrasında cezalandırılacaktır. Benzer yöntem, hastanelerde, okullarda ve iş yerlerinde de geçerlidir.

Panoptikon, Bentham’ın tasarladığı mimari biçimde bir hapishane binası olarak hiçbir zaman inşa edilmemiş olsa da iktidar, bu panoptik sistemle sahip olduğu ideoloji doğrultusunda toplumsal yapıyı tamamen kendi etkisi altına alabilmiştir. Bir zihinsel yönetim sistemi olan panoptikonla iktidar, yeni toplum tipini yaratmaktadır. İnsanlık sürekli gözetim altındaki bireylerin tümüyle kuşatıldığı bir düzende, panoptik toplumda yaşamını sürdürmektedir. Dolgun’un dediği gibi ‘‘Mutlak anlamda genelleşmiş gözetim yapıları bulunmaktadır ve hızla yaygınlaşan bir gözetim iktidarı söz konusudur. Sokakta, okulda, hastane koğuşunda, fabrikada veya bir başka kurumda olmak, aynı zamanda hapishanede olmak demektir. Çünkü

bireyler, sistematik bir gözetleme/denetleme sistemine dahil edilmişlerdir'' (2015: 113).

1.3.1. İktidar ve Gözetim

İktidar kavramı toplumsal ve siyasal sistemde güç, otorite ve kontrol üzerine kuruludur. Her toplumsal yapı ve siyasal sistem, farklı biçimlerde otoritelerini baskı ve kontrol mekanizmalarını oluşturmakta ve sürekliliğini sağlamaktadır. Yöneten yönetilen, sınıf ayrımının olduğu bütün toplumlar ve hatta demokratik toplumlar bile kendi iktidarını koruyabilmek için bireyleri itaatkar hale getirmektedir. Bu sebeple her toplumun kendi iktidarını şekillendirebilmek için bir denetim ve kontrol mekanizmasına sahip olduğu söylenebilir.

Dolgun'a göre gözetim olgusu, amaçları, işlevselliği, kuramsallığı açıdan, toplumsal denetim ve iktidar ilişkileriyle birlikte ele alınmalıdır. İktidar tarafından biçimlendirilen toplumsal düzen, bireyler ve gruplar arası ilişkilerde toplumsal uyum ve birlikteliği sağlamak ve devamlılığını korumak üzere gözetim olgusunu zorunlu olarak ortaya çıkarmıştır (2015: 21).

Gözetim, çağlar boyunca insanlığın ortak pratiği olmasının yanında, toplumsallığın içerisinde yer alan eylem ve ifade alanları ile yapı ve kurumların düzenlenmesi, izlenmesi ve birbirleriyle etkileşiminde kullanılan en eski ve aynı zamanda yeniliğe ve çeşitliliğe en fazla açık araç olmuştur (Baştürk, 2016: 15). Gözetim, iktidar tarafından yönetim olgusunu bulanıklaştıran, toplumu arzu ettiği biçimde hizaya getirmek, düzenin sağlanmasında, tehdit, risk gibi durumların engellenmesinde bir denetim mekanizması olarak karşımıza çıkar. Dolgun'un da belirttiği gibi hangi dönemden olursa olsun, gözetim faaliyetleri daima belirli grupların ya da kurumların amaçlarına hizmet eden bir rol üstlenmektedir (, 2015: 37).

Panoptikon iktidara sürekli bir zemin oluşturmaktadır. İktidarın bir kontrol mekanizması olarak görev almaktadır. Gözetilme hali bireyde kendiliğinden bir otokontrol yaratarak iktidarı güçlendirir. Birey sürekli olarak kendini gözlemler, sorguya çeker ve dönüştürür. İktidar bu nedenle, kendisini hem sosyal hem ahlaki hem de ekonomik bir işlev olarak sunar (Baştürk, 2016: 89).

Canetti, iktidar ile toplum arasındaki ilişkinin, iktidarın kendisini göstermeden sürekli olarak gözünü toplumun üzerinde tutmasıyla sağlandığını söyler. Gizlilik iktidarın özündedir (1998: 288). İktidar kendini anonimleştirerek toplumsal sapmayı engellemeyi amaçlamaktadır. İktidar bireyi her şeyiyle tanır ancak bireyin kendisini tanımasına izin vermez. Bu yüzden iktidar nüfuz edilemezdir (Canetti, 1998: 291).

Foucaultcu iktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri denetim ve bağımlılık yoluyla kendine tabi kılan özneler haline getirmektedir (Foucault, 2011: 63). Foucaultcu anlamda iktidar artık hayatın her anında ve her alanında hazır bulunmaktadır. İnsan özneleştirilmiş ve özgürlük, iktidar tarafından tanımlanarak bir hayalden ibaret hâle gelmiştir.

İktidar bütünleştirme teknikleriyle işleyen, bireyleri görmezden gelen ve bütünün ya da bir sınıfın, grubun çıkarlarını gözetirken aynı zamanda insanları kendi dayattığı kimliğe bağlayan ve bu yolla denetim altına alır. Bu yolla İktidar bireylerin davranışlarını ve bu davranışların mümkün sonuçlarını arzu ettiği yönde yönlendirmektir. Denetimin sağlanması için toplumsal yaşam alanlarında gözetim iktidarı kurulur ve insan eylemleri sürekli olarak gözlemlenir. "Eylemlerin, sınırları açıkça belirlenmiş ortamlar içerisinde yoğunlaşması ve sıkıştırılması, bu eylemlerin iktidar tarafından izlenebilme ve böylece denetlenebilme derecesini büyük ölçüde genişletir" (Giddens 2008: 24-25).

İktidarın gözü bireyleri sürekli izlerken, baskıcı bir yaşam biçimini meşrulaştırarak, topluma yaşamak zorunda oldukları tek gerçekliği dayatmaktadır. Göz iktidarın biricik parçası haline gelmiştir. Kimsenin bu gözden kaçması mümkün değildir. İktidarın bu gözü günlük yaşamın her yerindedir. Bu sebeple bireyler sürekli olarak gözetlendikleri hissine kapılır ve kaygılanır. Bu gözetlenme hissi birey tarafından içselleştirilir. Bu durum bireyde gönüllü olarak iktidarın arzu ettiği yönde bir davranış değişikliğine sebep olur. Bireyler iktidarın nesnesi haline getirilir.

İktidar, gözetim ve ıslahla kendi tek gerçekliğini bireyin yaşamına dayatır. Bedenin itaatkar kılınmasının ön koşulu; bireylerin zihinlerinde bir gözetlenme

kaygısı oluşturmaktır. Gözetim yoluyla iktidar, bireye varlığını sürekli olarak hatırlatır. İktidar, bireyin kendisiyle sürekli olarak ilişkide olmasını zorlar ve normu sürekli baskılayarak ona iktidarın bakışının her yerde olduğunu hissettirir. Cezalandırılma korkusu, gözetlenme kaygısı ve toplumdan dışlanma durumları birbirine geçerek bireyi sarar. Birey, tüm bu durumlar karşısında sürekli olarak kendisini ve davranışlarını dönüştürmek zorunda kalmaktadır. Bireylerin zihinleri üzerinde, onları köleleştirici bir baskı ve denetim uygulanmaktadır. Bu süreçte gözetim, bireyin kendisine yabancılaşması ve itaatkar hale gelmesinde en büyük etkendir. Bu durum bireyi makineleştirmekte ve insani olan her şeyi ortadan kaldırmaktadır.

Birey, iktidar için disipline edilmesi gerek bir nesnedir. İktidarın gözü sürekliliğini koruyarak bireyi gözetlemekte ve toplumun zihninde iktidarın gözünü içselleştirmektedir. Bu şekilde toplumsal yaşam, özgür olduğu bir görüntü yaratmaktadır. Toplumsal yaşam esasında askeri bir düzen ve hapishaneden farksızdır. Burada tek merkezden yönetilen toplumun belli kurallar dahilinde davranışlarını sorgulamadan yaşadığı, bireylerin birer robot haline getirildiği bir toplumsal düzen söz konusudur.

Gözetim, kendi içerisinde disiplini, ıslahı, cezalandırmayı, ödüllendirmeyi, normalleştirmeyi ve kontrolü içeren çok yönlü bir iktidar aygıtıdır (Baştürk, 2016: 92-93). Bir taraftan toplumsal normalleşme sağlanırken, diğer taraftan toplumsal bilinçte bu normalleşme sürecine uyulup uyulmadığına ilişkin içselleştirilmiş bir öz denetim yaratılır. Bireyde otokontrolü sağlayan iktidar, süreç her işlediğinde elde edilen veriler üzerinden kendini yeniden kurar.

İktidar, koşullandırma yoluyla bireyi yeniden üretir ve bu üretilme anından itibaren onu yönetimi içine alır. Bireylerin doğal irade güçlerini dar bir alana kıstırır ve kendilerine olan yararlarını yok eder. Birey içinde bulunduğu andan itibaren kendisine verilen kimliğe uygun şekilde davranmaya koşullandırılır. İktidar her yönüyle gözettiği toplumu, kendi kurallarıyla örer ve kimse bu kuralların dışına çıkamaz. Tüm bunları yaparken de meşru hale getirilmiş olan gözetim pratiklerini kullanır (Dolgun, 2015:100).

Gözetim pratikleriyle birer nesne haline getirilen bireyler, iktidar tarafından meşrulaştırılan dayatmacı toplumsal düzeni, olağanmış gibi kabul eder ve bu düzenin taşıyıcısı olur. Toplum üzerinde kurulan bu dayatmacı politika toplumu tek tipleştirir. Olağan olarak kabul görülen bu tek tipleşmeye direnen bireyler bizzat toplum tarafından ötekileştirilir. Bu ötekiler, farklı siyasal, etnik, dinsel gruplar, iktidarın dışında toplumsal iktidarı elinde tutan egemen siyasal, etnik dinsel ideolojilerin taşıyıcısı olan grup tarafından da gözetim altında tutulur. Böylece toplumsal yaşam alanı herkes için bir hapishaneye dönüşmüş olur (Çoban 2016 s. 120). Sonuç olarak, toplumsal kontrol ve denetim açısından, gözetimin rolü olmazsa olmaz bir niteliktedir. Çünkü iktidar gözetim altında tuttuğu toplumun bilgisine sahip olur ve bu sayede toplumu kolayca egemenliği altına alır. Kısaca söylemek gerekirse ‘‘Görülebilen her şey denetlenebilir ‘’ (Dolgun, 2015: 37).

1.3.2. Totalitarizm

“Totalitarizm, tek bir düşünsel yapı içinde toplumu bir bütün olarak ele alan, tek otorite altında toplumu kendi çıkar ve ideolojileri doğrultusunda dönüştüren ve tüm denetimi elinde bulundurarak, ortak bir dünya görüşünü topluma dayatan bir siyasal sistemdir.

Linz’e göre bir sistemi totaliter olarak nitelendirebilmemiz için zorunlu boyutlar şunlardır: bir ideoloji; kütlesel bir tek parti ile diğer mobilize edici örgütler; iktidarın geniş bir seçici çevreye hesap verme durumunda olmayan ve iktidardan kurumlaşmış barışçı yöntemlerle uzaklaştırılamayan bir kişide veya küçük bir grupta toplanmış olması (2012: 37).

Friedrich ve Brzezinski totalitarizmin temel özelliklerini altı maddeyle sıralar:

1. İnsan varlığının bütün dirimsel taraflarını kaplayan ve toplumda yaşayan herkesin en azından edilgin bir şekilde bağlı olduğu resmi bir doktrin meydana getiren resmi bir ideoloji.

2. Tek bir adam veya bir diktatör tarafından yönetilen tek bir kitle partisi, hiyerarşik ve oligarşik bir şekilde düzenlenmiş, bürokrasi ile iç içe ya da ona üstün bir durumda olan parti.

3. Partiyi hem destekleyen hem de parti liderleri adına onu denetleyen ve yalnız rejim düşmanlarına karşı değil keyfi olarak seçilmiş başka sınıflara karşı da kullanılan yıldırıcı bir polis denetimi sistemi.

4. Basın, radyo, sinema gibi bütün etkili kitle haberleşme araçlarını kullanarak, partinin ve sadık üyelerinin elinde toplanmış ve teknolojinin şartlandırdığı tam bir denetim tekeli.

5. Silahlı kuvvetleri kullanarak oluşturulmuş denetim tekeli.

6. Bürokratik işbirliği ile ekonominin merkezden denetimi ve yönetimi (1964: 13-14).

Karl Popper' a göre totalitarizmin amacı eğitimde, yasamada ve dinde her türlü yeniliği yasaklamak, sürekli propagandayla bireyi düşünsel etkinliklerden ve eylemlerden alı koymak, sansür ve propaganda ile toplumu bir bütün halinde örgütlemektir (1967: 92-93). Ona göre totalitarizmde birey herhangi bir hakka sahiptir. Bireyin devlet için sorumlulukları ve görevleri vardır. Devlet yücedir. Devleti korumak toplumun önceliğidir (1967: 95). Ona göre totalitarizmin adaleti devletin varlığı, sağlığı ve istikrarı için faydalı olandır (1967: 120).

Heywood totalitarizm için '' Her şey devlet için, devletin dışında hiçbir şey, devlete karşı hiçbir şey'' demiştir (2016: 304). Totaliter sistem, devlet ve toplumu kendi çıkarları, inançları, ideolojisi yönünde birleştirip bir bütün haline getirir. Bunu yaparken de kendinde he türlü baskıyı ve zor kullanmayı hak görür. Kimseye ve hiçbir şeye karşı sorumluluğu yoktur. Totaliter sistemlerde sivil toplum yok edilir ve kimsenin birey olarak yaşamını sürdürmesine olanak verilmez. Herkes sistemin bir parçasıdır. Toplum belli plan, programlar dahilinde sıkı bir kontrol altında tutulur. Totalitarizmde siyasal iktidar, topluma kurduğu değerlere, yasa ve kanunlara uyma zorunluluğu getirir. Ancak kendisinin kurduğu bu değerler, yasa ve kanunlara uyma zorunluluğu yoktur. Onun değişmez yasası, kendisinin mutlak, bölünmez ve sınırlandırılamaz oluşudur. Bu şekilde totalitarizm topluma olmazsa olmaz olduğunu kabul ettirerek meşruiyetini sağlamış olmaktadır.

Friedrich ve Brzezinski, totalitarizmin toplumla tek- vücut olma ihtirasını şöyle açıklar: Totaliterlik bir ihtilal sistemidir. Ekonomik, toplumsal, kültürel ihtilalleştirmeyi gerçekleştirebilmek için hali hazırdaki düzeni yok etmekle başlar. Kendi çıkarları doğrultusunda hareket ederek iktidarı ele geçirdikten sonra değerlerini, inançlarını ve ideolojilerini toplumun en ücra köşelerine kadar yayar (1964: 126). Totaliter sistemde toplum bir ideolojik bütünsellik içinde belli plan ve programa tabi kılınarak kontrol altına alınır. Bu siyasal sistem ideolojik hile, aleni terör ve gaddarlıkla hareket eder. Toplumu ve bireyi tamamen siyasallaştırarak kendine tapar hale getirme peşindedir. Bunu da sivil toplumu ve birey olma durumunu yok ederek başarır.

Totaliter devletlerde, idari mekanizma insanların tüm yaşam alanlarına sıkı bir şekilde müdahale eder. Toplumla tek vücut olmak için var gücüyle savaşır. Toplumu kendi ideolojisi doğrultusunda düşünmeye ve yaşamaya zorlar. Totaliter olarak nitelendirilen devletler farklı din, ideoloji vs. sahip olsalar da söz konusu yönetim biçimleri birbirine benzemektedir. Totaliter sistemler, yönetim biçimleri toplumu kendi belirledikleri din, ideoloji, dünya görüşü bağlamında bütünleştirmek adına attıkları her adım, uyguladıkları yöntemler farklı da olsa vardıkları nokta aynıdır: toplumla tek vücut olmak, toplumu kendi gölgesi haline getirmektir.

Totaliter liderler, bütüncü iktidara sahiptir. Kendini ve toplumu belirli bir (ideoloji, din vs.) birlik halinde bütünleştirmiştir. Liderin kendisi güden, toplum ise güdülendir. Lider kendi benliğini ve toplumun benliğini birleştirir (Friedrich-Brzezinski 1964: 29). Totalitarizm partiyi bir araç olarak kullanır. Bütün toplumu kendi amaçlarına göre şekillendirir, değiştirir (Friedrich-Brzezinski 1964: 31). Herkes birbiriyle özdeştir, eşittir. Ancak buradaki eşitlik demokrasiden farklıdır tüm toplumun lidere taparcasına tabii olmasıyla ilgilidir. Totalitarizmde toplumun tümü devlete tabidir. Çünkü devlet koruyucu, yol gösterendir. Toplum tamamen yol göstericisi olan lidere bağlıdır ve her şey devlet içindir. Toplum lidere tapınma kendisine verileni yapmakla görevlidir. Bunun aksi herhangi bir düşünce ve eyleme sahip kimseler toplumun dışına itilir.

Totaliter yönetim biçimlerine sahip sistemler, kendi siyasal yapılarını kurmadan önce var olan bütün kurumların, örgütlerin ve menfaat gruplarının tahrip

edilmesi, zayıflatılmasıyla uğraşır (Linz, 2012: 39). Totaliter sistemlerde tekelci, özerk ve fikren az çok geliştirilmiş bir ideoloji mevcuttur. Yönetici grup veya liderle, onların emri altındaki parti, kendilerini bu ideoloji ile özdeşleştirirler, onu politikalarına temel yaparlar (Linz, 2012: 41). Vatandaşların, siyasal görevlere ve bu amaçla aktif bir mobilizasyon içinde olmaları özendirilir (Linz, 2012: 42). Totaliter sistemlerde tek parti ile yönetilir. Topluma nüfuz etme, kurumsal alanlarda varlığıyla etki etme toplumu kendi çıkarları için gönüllü hale getirme gibi yetenekleri sayesinde sınırlı kaynaklarla önemli değişiklikler yaratır. Böylece toplumun bazı ekonomik ve sosyal gelişme tiplerini gerçekleştirecek bir araç olmalarını sağlar (Linz, 2012: 44-45).

Raymond Aron'un totaliter olayı tanımladığı beş maddeyi özetlemek gerekirse; politika faaliyeti tek bir partidedir. Bu tekelci parti mutlak bir iktidarı tanır. Totalitarizm devletin resmi gerçeğidir. Bu resmi gerçeği yaymak için devlet ve onu temsil edenler haberleşme vasıtalarını, radyo, televizyon ve basını yönetirler. Ekonomik ve mesleki işlerin çoğu devletin buyruğu altındadır. Devlet ve ideolojisi birbirinden ayrılmaz (1976: 284). Totalitarizmde tek önemli olan iktidardır, iktidar dışında fikirlerin anlamı, önemi ve etkisi yoktur (1976: 291). Totalitarizm sivil toplumun tümüyle yok edilmesini ifade eder ve bireyin özel alanını bir daha ulaşamayacağı bir şekilde ortadan kaldırır (Heywood 2016: 303).

Juan J. Linz totaliter sistemlerdeki zor kullanımını on maddede sıralamıştır: (1).Benzeri görülmemiş yaygınlık; (2) özgül eylemlerden doğan suçlar araştırılmaksızın, sosyal kategorilere karşı zor kullanımı; (3) cezalandırmada, hukuki usullerin, yargılama formalitelerinin ve her türlü savunma imkanının görüntülerinin bile hiçe sayılması; (4) ahlaki haklılığa olan inanç ve çoğu zaman terörü çevreleyen aleniyet, (5) terörün elit mensuplarına da teşmili;(6) sanığın, suçla ilgili olmayan aile üyelerinin de teröre maruz kalmaları; (7) sanığın eylemlerinden çok, kastının ve sosyal özelliklerinin ön plana çıkması; (8) terörde, gayri resmi unsurlardan çok, devlet ve/veya parti örgütlerinin kullanılması; (9) rejimin iktidara yerleşmesinden sonra da terörün devam etmesi, hatta bazen şiddetlenmesi ve (10) silahlı kuvvetlerin komutanlarının da baskı politikasından maruz tutulmaları (2012: 84).

Giddens, totaliter yönetimin unsurlarını dört maddede sıralamaktadır:

1. İzlemeye odaklanması: Halkın faaliyetlerinin belgelenmesi ve gözetlenmesi, yoğun polislik

2. Töresel totalitarizm: Halkın tarihsel mahiyeti içerisine gömülü olarak politik toplum kaderi.

3. Terör: Polis gücünün azamileşmesi, endüstrileşmiş savaş ve tevkif araçlarının kullanımına bağlanmak.

4. Lider kişinin öne çıkması: Profesyonelleşmiş askeri role bağlı olarak değil kitlesel desteğin oluşturulmasıyla lider tarafından iktidara el konulması (2008: 393).

Totaliter iktidar, elindeki tüm olanaklarla ahlaki ve insani açıdan düşünmeden toplumu kendi ideolojik ilkelerine göre terbiye eden bir iktidarı temsil etmektedir. Totaliter iktidar eğitim aracılığıyla, tüm halkın düşünce ve değer yargılarını yok ederek onları kendi öğretilerinde bütünleştirir. Bu yüzden totaliter iktidar, eğitimin tüm aşamalarında kendi stratejileriyle hareket ederek ilkelerini topluma dayatır ve bu ideolojiler ekseninde yaşamaları öğretilir.

Hegel'e göre "insan, ancak devletle akıl sahibi olur. Bireyin devlete kazandırılması gerekir. Çünkü insan akıllı varlığını devlete borçludur. İnsanı insan yapan devlettir. Devlet, bireyden, toplumdan ve her şeyden önce gelmelidir. Birey ve toplum devletin araçlarıdır. Devlet insanları bir araya getirendir, yücedir. Devlet halkın iradesini kendi iradesine bağlar ve her şey devlette toplanır. Topluma düşen devlete hizmet etmektir. Hegel'in bu sözlerine totaliter bir devlet anlayışını çağrıştırmaktadır (1995: 100).

Arendt, totaliter bir sistem bir lider öncülüğünde ve onun propagandaları doğrultusunda hareket eder. Totalitarizmin en belirgin niteliği '' her zaman haklı olduğu ve her zaman haklı kalacağıdır.'' Totalitarizm, bilgiyi, inancı, kültürü kendi tekeline alır. Totaliter hareketin üyeleri kendilerine öğretilenlerden başka hakikat olmadığına inanırlar ve onlar için tek gerçek liderleri ve buyruklarıdır. Çünkü lider her zaman haklıdır (2014: 159).

1.4. ENFORMASYON TOPLUMU VE GÖZETİM

Dolgun günümüz çağını enformasyon çağı olarak tanımlamaktadır. Enformasyon sözlük anlamı haberleşme, bilgilendirme olup, sınıflandırılarak kategorilere ayrılmış ve belirli bir düzene tabi tutulmuş veriler anlamında kullanılmaktadır (2005: 22). Enformasyon toplumunda bireye, insana yönelik teorik bilgiler ileri teknoloji vasıtasıyla bilimsel yöntem ve süreçlerden geçerek işlenmektedir. Enformasyon toplumundaki bilgi bağımlılığının ortaya çıkardığı yeni teknolojiler, yaşamın her alanına yayılmış durumda, bilgisayar ve telekomünikasyonların sosyal ilişkilerden, beynin nasıl çalıştığına yönelik her şeyi ortaya çıkarmak için birçok olanak yaratmaktadır. Bu yeni, yüksek teknolojiler enformasyon toplumunun en açık göstergesi olmuştur (Lyon, 2006: 51-52).

Goddard, enformasyon toplumunu olanaklı kılan dört önemli gelişmeden bahseder:

1. Enformasyonun anahtar bir rolde, dünya ekonomisinin örgütlenmesi için kendisine ihtiyaç duyulan merkezi bir konuma gelmiş olması.
2. Bilgisayar ve bilgisayar teknolojilerinin, enformasyonun işlenmesi ve dağıtımı için gerekli olan altyapıyı sağlıyor olması.
3. Ekonominin ticarete konu olan enformasyon sektöründe olağanüstü bir büyümenin görülmesidir. Goddard bunun yeni medya-iletişim hizmetlerinde (doğrudan veri aktarımına dayalı enformasyon hizmetlerinde) bir patlama noktasına ulaşıldığı anlamına geldiğini belirtmektedir.
4. Ekonominin enformasyonla iç içe geçişinin hızla artması, dolayısıyla ulusal ve bölgesel ekonomilerin bütünleşmesinin giderek kolaylaşması (Aktaran, Törenli: 2004: 52)

Merkezileşen enformasyon ağları şehirler, bölgeler, ülkeler arasındaki bağlantıların kurulmasını gerçekleştirerek küresel dünyaya girişi sağlamaktadır. Enformasyon şebekesi enformasyonu ihtiyaç duyulan her noktaya taşıyacaktır (Aktaran, Törenli: 2004: 52). Enformasyonun bu denli hızlı gelişiyor olması bir takım kolaylıkları ve gelişmeleri getirdiği söylenebilir. Ancak bu durum enformasyon teknolojilerinin üretiminde güç sahibi olan ülkelerin bu teknolojileri

bağlı gözetim sistemleri aracılığıyla küresel liderliğe taşımaktadır (Dolgun, 2005: 23).

Birbiriyle süreğen bir ilişki ve karşılıklı etkileşim halinde olan iletişim araçları (bilgisayar, telefon, kayıt cihazları, faks makinesi, uydu teknolojileri vs.), normal seyrinde iletişimi kolaylaştırması dışında öncelikli olarak gözetim olmak üzere birçok yan işlevlere sahiptir (Dolgun, 2005: 24). Lyon yeni ve yüksek teknolojide iletişim ağlarının enformasyonun alt yapısını oluşturduğunu söyler. Çünkü günümüz çağı, enformasyon teknolojisi, iletişim ağlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu iletişim ağları görünmemekle birlikte video, uydu ve biometrik gözetlemeyi mümkün kılar (2006: 59). Bu açıdan normal bir seyir halinde ilerlediği kabul edilen teknolojik gelişmelerin özünde bir panoptik işleyiş paralelinde bireysel yaşamı tümüyle gözetlemektedir (Dolgun, 2005: 25). Yeni ve ileri teknoloji ile birlikte makineler minyatür hale getirilebilmekte, gizlenebilir, sessiz ve gizli gözetleme işlemlerini gerçekleştirebilmektedir. Teknolojik olarak mümkün kılınan bu işlemlerle bireyler ve toplumlar üzerinde kategorizayson, sınıflandırma ve sosyal ayrım gerçekleştirilebilmektedir (Lyon, 2006: 54).

ADB teknoloji değerlendirme bürosu, gözetim teknolojilerini beş kategori içinde değerlendirir:

1. İşitsel gözetim: Telefon dinleme cihazları, gizli mikrofonlar gibi minyatür aygıtlar ve telli sistemler bu gözetime dahildir.
2. Görsel gözetim: Sokaklar ve alışveriş merkezlerindeki kameraları, ışığın olmadığı ortamlarda görüntü kaydedebilen aygıtları ve uydu temelli gözlemi içerir
3. Veri gözetimi: Bilgisayar ağları, bilgi işlem, görüntü tanımlama gibi yazılımları kapsar.
4. Algılayıcı teknolojisi: Manyetik sismik kızılötesi mekanik gerilim ve elektromanyetik.
5. Öteki aygıtlar: Manyetik şeritler, poligraflar, arasında telsiz halk bandı taşıtların yerini saptama sistemleri manyetik şeritler poligraflar, insan sesindeki psikolojik durumun analizi, lazer, yol kesme ve telsiz (Dolgun, 2005: 26).

Enformasyon toplumunda modernleşmenin sembolü bilgisayar ve iletişim-telekomünikasyon merkezleridir. İnsan yapımı zekaya sahip bilgisayarın üç önemli karakteristiği vardır:

1. Bilgisayarın enformasyonu nesneleştirmesidir. Bu durum enformasyonun insandan bağımsız olarak üretilmesi, enformasyonun bozulmaya uğramamış hali ile üretimi ve enformasyonun bellekte korunabilmesi anlamına gelmektedir.
2. Bilgisayarın karmaşık ve bilişsel enformasyonu üretmesidir. Burada bilişsel enformasyonun gelecek hakkında öngörüde bulunma olanağı sağlar.
3. Bilgisayarın, enformasyon ağları yardımıyla telekomünikasyon teknolojileri ile bütünleşmesidir (Aktaran: Törenli, 2004: 36).

Masuda, enformasyon ağını, çok sayıda insan arasında geniş bir alanda telefon ya da telgraf ağları ile enformasyonun aktarılması olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda bu ağın, bilgisayarlarla dolayısıyla da diğer ağlarla birleşerek büyüdüğünü, ‘‘yaşayan bir beden ya da organizmaya’’ benzediğini söylemektedir (Aktaran: Törenli, 2004: 36). Teknolojinin bu denli gelişmesi birçok alanda kolaylık sağlamasıyla birlikte insana ait tüm bililerin depolanması, sınıflandırılması gelecek konusunda korku ve kaygı uyandırmaktadır.

Enformasyon toplumunda gözetim, her şeyin ötesinde yönetim, üretim, pazarlama, eğlence sektörü ve emniyet temeli anlamında kurulan enformasyon altyapılarının bir sonucudur. Daha fazla verim elde etmek için yarar ve güven kaygısıyla çeşitli amaçlarla kişisel veriler depolanır. Bu kişisel verilerle askeri, idari, çalışma, polis ve pazarlama pratiklerinden oluşturulmuş karmaşık bir güçler devresi meydana getirilir. Gündelik hayatta kullanılan birçok cihaz gözetilmeye açık sistem yazılımlarıyla kodlanmaktadır. Otomatik uzaktan denetim, kayıt ve sınıflandırma sistemleri ile bu etkileşimin sonuçları kent hayatını biçimlendirme ve düzenleme üzerinde büyük etki gösterebilmektedir. Gözetim teknolojileri giderek gündelik hayatın her alanında kendini göstermekte ve bireylerin hayatına tesir etmektedir. (Lyon, 2013: 141-142).

Birçok devlet, vatandaşlar ve kamu kuruluşları ve özel-tüzel kuruluşlar arası birçok işlemi internet ortamına taşımıştır. E devlet uygulaması aracılığıyla internet

üzerinden vatandaşlarla iletişim kurmakta, kamu hizmeti ve yönetimi sağlanmaktadır. Enformasyon teknolojileri ile vatandaşlar ile özel-tüzel kişiler kamu hizmetlerine hızlı ve kesintisiz ulaşması sağlanmakta ve devlet çağa ayak uydurarak giderek sanal ortama taşınmaktadır. Vatandaşlar, kamu kuruluşları, özel-tüzel kuruluşlar e devlete bilgisayar, telefon akıllı kart gibi aygıtlarla erişirken e devlet ise portal ve çağrı merkezi gibi ara yüzlerle iletişim sağlamaktadır (Dolgun, 2015: 254).

E devlet işleyişi bir takım kolaylıklar sağlasa da temelinde devletin belli bir veri tabanının devletin kurumları tarafından paylaşılması ve her erişimde bu verilerin güncellenmesi söz konusudur. Bu uygulamalar bilgisayar eşleştirmeleri aracılığıyla gözetime yönelik altyapısal olanakları sağlayacak şekilde devletin veri toplama, depolama ve işleme kapasitelerini de arttıracaktır. Bu durum gözetim etkinliklerini sistematik hale getirmektedir (Dolgun, 2005: 147).

Enformasyon teknolojileri ile telekomünikasyon, uydu, bilgisayar, internet, veri yazılımı vs. arasındaki ortaklığın mevcut getirileri ile birlikte gözetim etkinliklerini hiçbir zaman olmadığı kadar sistematik hale getirmiştir. Yeryüzünün sürekli uydularla gözetlenmesi, bilgisayarlar aracılığıyla enformasyonun sınıflandırılması, ayrıştırılması, işin içine yapay zekaları sokarak bireylere, kurumlara ve devletlere ait her türlü bilgiye ulaşma olanağı sağlamaktadır. Gelişen bu teknolojiler toplumu tümüyle bir çember gibi sararak bir gözetim ağı oluşturmaktadır. Bireyler oluşturulan merkezi gözetimin kıskacına yerleştirilmiş durumdadır. Bu durum iktidarın merkezileşmesi ve totaliter eğilimlerin açığa çıkması, özgürlüklerin sınırlandırılması ve mahremiyetlerin yok edilmesi gibi olumsuz durumları da beraberinde getirmektedir (Dolgun, 2005: 164). Dolgun bu durumu, insanlığın giderek özel yaşamdan yoksun ve tümüyle teknik bir dünyanın içine doğru sürüklendiği şeklinde açıklamaktadır (Dolgun, 2015: 143).

1.5. BİYOLOJİK GÖZETİM

Gözetim faaliyetlerinin doruk noktası genetik mühendisliği biyoteknoloji, biyometri ve sinyal istihbaratı desteğindeki biyolojik gözetim oluşturmaktadır. Biyo-teknoloji, canlı organizmaları ve ürünleri oluşturmak ya da değişime uğratmak amacıyla kullanılan tekniklerin tümünü kapsamaktadır. Biyo-teknoloji alanında önemli bir yere sahip olan nöro-teknoloji, mikro ölçekli aygıtlar aracılığıyla sinir

sistemi ile etkileşime geçerek zihin kontrolü gerçekleştirebilmektedir. (Dolgun, 2015: 170-171). Beyindeki elektriksel aktiviteyi etkileyerek beyinden yayılan elektromanyetik bilgiler uzaktan denetlenebilmektedir. Beyindeki elektronik dalgalarda karşılığı bulunan, düşünce, eylem, işitsel faaliyet ve görsel görüntünün şifreleri çözülerek beyin denetim altına alınabilmektedir. (Dolgun, 2015: 173). Tüm bunlar bireylerin yaşamlarını ve eylemlerini uzaktan kontrol edebilmeye yöneliktir. Bu durum Dolgun'un da belirttiği gibi insanlığı programlanmış makineler olma yoluna sürüklemektedir (2015: 170).

Biyometri, insanların fiziki ve davranışsal özelliklerini inceleyerek birbirinden ayırt edilebilmesini sağlayan geliştirilmiş otomatik sistemlerdir. Biyometri teknolojileri yedi kategoriden oluşmaktadır:

1. Parmak İzi Tanıma: Termal görüntüleme sistemi yardımıyla parmak ısısının izleri okunabilmektedir.
2. El Geometrisi Tanıma: El ve parmakların fiziksel özelliklerinin üç boyutlu ortamda ölçülmesine olanak sağlamaktadır.
3. Ses Tanıma: Ses frekanslarının üç boyutlu görüntüleri oluşturularak sesin en küçük birimlerine kadar analiz edilmesidir.
4. Yüz Tanıma: İnsan yüzündeki yaklaşık seksen ayrı noktayı incelenerek yüzün yapısı ölçülmektedir.
5. Retina Tanıma: Her insanda farkı özellik gösteren retina kılcal damarları taranmaktadır.
6. İris Tarama: Her insanda farkı ve hatta ve her iki göz arasında bile benzerlik taşımayan iris tabakası üç metre ötedeki bir kamerayla bile tanınabilmektedir.
7. Deri Altı Tanıma (El, Damar Tanıma): Elin üst tarafındaki damarlardan kanın akışı tespit edilmektedir (Dolgun, 2005: 116-117).

Teknolojinin sağladığı tüm bu çalışmalar, gözetimin ne denli tehlikeli bir duruma geldiğinin göstergesidir. Bu teknolojik çalışmalar, bir yönüyle güvenliği sağlama amacı taşısa da diğer bir başka yönüyle günlük hayatı her yönüyle kapsayarak bireyin eylemlerini etkilemekte ve insan vücudu ile beyninin içine hükmetmeyi mümkün kılmaktadır (Dolgun, 2015: 172).

Bilişim teknolojileriyle biyoteknolojinin birlikteliği insanlığı şimdiye kadar görmediği büyüklükteki zorluklarla karşı karşıya getirmektedir. Teknoloji, insanlığa yaşamı şekillendirip yeniden yaratma gücü verse de bilişim ve biyolojik teknolojiler, ekonomiler ve toplumların yanı sıra bireylerin bedenlerini ve zihinlerini de yeniden şekillendirmektedir. İnsanı biçimlendirme gücü tahmin edilemeyecek kadar bir karmaşıklığa yol açabilecektir (Uslu, 2019: 112).

1.6. DİSTOPPYALARDA BİREYİN KONTROLÜ

Distopyalar, bireylerin bilinçaltındaki korkulara hitap eden ve iktidarların toplumu gelecek kaygısı içine itmeleri sonucunda bilinmeyenden korkma üzerine temellenir (Dolgun, 2015: 230). Distopyalarda özellikle şu üç nokta üzerinde durulduğu söylenebilir; bireyselliğin ve mahremiyetin merkezi otorite tarafından yok edilmesi. Bu toplumlarda bireyler toplumun bütünlüğünü sağlayan araçlar olarak görülmektedir; panoptik sistemin görülmeden görme gücüyle toplumun sürekli gözaltında tutulması; toplumu sürekli bir denetim altında totaliter devlet yapısı. İlahlaştırılış bir yöneticinin bulunduğu distopik toplumlarda katı ve acımasız bir bürokratik yapı söz konusudur. Bu toplumlarda bireyselliği ön plana çıkaran ve kurallara uymayanlar mutlak şekilde cezalandırılırlar.

Bazı distopik toplumlarda kontrol teknolojiyle sağlanmaktadır ve teknolojinin hakimiyetinin söz konusu olduğu denilebilir. Bireyler bilgisayarlar ve robotlar tarafından yönetilmektedir. Bireylerim bedenlerine ve zihinlerine yapılan müdahaleler sonucu bireyler köleleştirilmişlerdir. Bu toplumlarda birey farkına varmadığı bir yabancılaşmaya itilmiştir. Birey benliği yok edilerek bir nesne haline getirilmiştir. Doğa, kültür yok edilmiş, toplum makineleşmiştir. Distopyalarda bireyin gün içindeki davranışları, başka bireylerle ilişkileri, düşünceleri sürekli olarak denetlenip belgelenmektedir. Gelişen teknoloji aracılığıyla sağlanan üretim ve denetim aygıtları ile insan mekanik hale getirilmiştir. Bu sayede bireyler kendi benliklerine yabancılaştırılmıştır.

Distopik toplumlarda kolektif bilinç gözetim pratikleriyle sağlanmaktadır. Bireylerin istenmeyen davranışları, yasaklama, dayatma, cezai yaptırımlarla sağlanırken arzu edilen kimliğe bürünmeleri için kitle iletişim araçları ve sivil toplum

örgütlenmeleri aracılığıyla yapılan yönlendirmelerle toplumsal denetim sağlanmaktadır.

Distopyalarda totaliter bir yapılanmanın birey üzerindeki kontrol gücü önemli bir rol almaktadır. Totaliter devlet için önemli olan birey değil toplumsal düzeni ve kontrolü sağlamaktır. Bireyin hak ve özgürlüklerinin olmadığı, toplumun menfaatlerinin üstün tutulduğu bu totaliter düzende birey kendini ifade edememektedir. Bu durum bireyi otoriter düzenin içine girmeye zorlayarak bireyin ifade özgürlüğüne engel olmaktadır. İnsanın anlamı yok edilmekte ve yeni bir anlam yaratılmaktadır.

Bireyselliğin olmadığı distopik toplumlarda özgürlüklerden ve kişisel haklardan söz edilemez. Bireylerin kişisel yaşamlarında davranış biçimleri, cinsellik, beslenme, aile ve arkadaşlık ilişkileri gibi insani eylemlere karşı sürekli bir müdahale ve denetim söz konusudur. Birey yaratılan bu baskıcı, dayatmacı sisteme zorla sokulmaktadır. Bu sisteme karşı muhalif olan ve aykırı davranışlarda bulunanlar ağır cezalandırılma korkusuyla engellenmektedir.

Denetimin bürokratik kontrolle sağlandığı distopik toplumlarda kurallar ilahi yasalar niteliğindedir. Bireylerin tabiatları, yaşamsal koşulları ve ihtiyaçları göz ardı edilerek bu kurallara koşulsuz uymaları emredilir. Bu toplumlarda bireylerin yaşamlarında korku duygusu egemendir ve bireyler çaresiz kendilerine otoriteye teslim ederler. Distopik toplumlarda merkezi otorite tarafından yaratılan manipülasyonlarla birey gönüllü bir şekilde kendi bilincini sisteme emanet ederek bir otomata dönüştürülmektedir. Yapılan şartlandırmalarla bireyler istenen kıvama getirilmektedir. Tüm bunlar sonucunda birey artık distopik toplumsal düzene adapte olarak adeta yeniden üretilmiş olmaktadır. O yalnızca var olan sistemin işlenmesi ve devamlılığı için bir araç haline gelmiştir.

Distopik toplumlarda Panoptik işleyişe sıklıkla rastlanır. Görünmeden gören iktidar, toplumsal yaşam düzenini gözetim ve denetim patikleriyle kontrol altına almaktadır. Toplum, gözetim kaygısıyla tahakküm altına alınır. Kendisini her yanıyla kuşatılmış hisseden birey davranışlarını kontrol altına alır ve istenmeyen bir davranış biçimine yeltenmez. Gözetilme hali normalleşir ve birey kendi rızasıyla iktidara teslim olur.

Distopik toplumlarda farklılık kabul edilemez bir durumdur. Bu yüzden bu toplumlarda bir tek tiplilik durumu söz konusudur. Dayatmacı, bireysel totaliter devlet toplumsal, politik, ekonomik ve teknolojik denetimi eline almıştır. Elindeki bu güçlü mekanizmalarla bireylerin davranışlarını sıkı bir şekilde kontrol altına almaktadır. İnsana karşı acımasız olan bu toplumsal düzen bireye kendini kapana kıstırılmış hissettirir. Birey bu durumdan kaçmak için bir girişimde bulunsa bile bu güçlü sistem karşısında başarısız bir sonuçla karşılaşmaktadır.

Dolgun, gözetime yönelik analizlerde distopyaların ele alınmasının nedenini bunların geleceğin toplumunu betimlemesi, teknolojinin hakimiyetine giren ve insan unsurunu göz ardı eden gözetim kuramının distopyacı bir özellik taşımasına bağlar (2015: 222). Distopyalar, gözetimin kendisini anlatırken gözetime maruz kalanların onu nasıl algıladığına ilişkin güçlü ipuçları vermektedir. Ona göre distopyacı paradigmalar, çağdaş dünyanın en temel sorunsalı olarak ortaya çıkan toplumsal eğilim ve tehditlere karşı uyarıcı bir amaç taşırken, insanlığı tahakküm altına alarak saran, totaliter nitelikteki toplumsal yapılanmaları tanıtmaktadır (2015:223).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ANLATI TÜRÜ OLARAK DİSTOPYA

2.1. ANLATI

Anlatıbilim, anlatı yapılarının teorisidir. Anlatıbilim bir disiplin olarak Fransız ‘‘Communications’’ dergisinin ‘‘Anlatının Yapısal Analizi’’ başlıklı özel bir sayı çıkardığı 1966 yılında şekillenmeye başlamıştır. Anlatıbilim terimi ise Tzvetan Todorov tarafından 1969 yılında üretilmiştir. Anlatıbilim, edebi ya da edebi olmayan, kurgusal ya da gerçek, sözlü ya da sözsüz bütün anlatı türleriyle ilgilenmektedir (Jahn, 2005: 49). Anlatıbilim iki ayrı döneme ayrılmaktadır. Anlatıbilimin klasik (yapısalcı) dönemde yalnızca kurmaca metinler ele alınmıştır. Klasik sonrası anlatıbilimde, anlatıbilimin kapsamı genişleyerek gerçek anlatılar da dahil edilmiştir (Dervişcemaloğlu, 2016: 89).

Anlatı, insanlık tarihinden beri hep var olmuştur. Anlatı teorisi 20. yüzyılın ikinci yarısında, anlatıbilimin kurulması ve başlı başına bir bilim haline gelmesiyle sistematikleşmiştir. 20. Yüzyılın sonlarında itibaren ise disiplinler arası bir hale gelmiştir (Dervişcemaloğlu, 2016: 43). Anlatı, bir öykü anlatan ya da sunan her şeyi kapsar (Jahn, 2005: 44). Anlatı kavramı edebiyat, bilişsel psikoloji, ilahiyat, yapay zeka, hukuk, görsel sanatlar gibi birçok disiplinde son derece yaygın olarak kullanılmaktadır. Anlatının bu yaygın ve geniş kapsamlı kullanımı, tanımının yapılmasını güçleştirmektedir (Dervişcemaloğlu, 2016: 45).

Prince’e göre anlatı, bir ya da daha fazla anlatıcı tarafından, bir ya da daha fazla anlatılana aktarılan bir ya da daha fazla gerçek ya da kurmaca olayın temsilidir. Richardson anlatının, nedensel olarak birbirleriyle ilişkili bir olaylar dizisinin temsili olduğunu söyler (Aktaran: Dervişcemaloğlu, 2016: 51). Abbot’a göre gerek kelimelerle gerekse başka yollarla bir olay temsil etme kapasitesinin anlatı için kilit önem taşımaktadır (Aktaran: Dervişcemaloğlu, 2016: 53).

Frederic Jameson gibi bazı kuramcılar anlatı üretme sürecinin insan zihnin temel işlevi olduğunu ve bunun dili kullanabilme becerisi gibi ayırt edici özelliklerinden biri olduğunu savunmaktadır (Aktaran: Dervişcemaloğlu, 2016: 46). İnsanlar hayatları boyunca sayısız anlatılar üretmektedirler. ‘‘Anlatı’’ kelimesi ‘‘anlatmak’’ eylemiyle ilgili olduğu için dolayısıyla her şeyle ilişkilendirilebilir. Anlatı bir romanda, tarihi bir yazıda, bir filmde her yerdedir. Örneğin romandaki bir anlatıcının, okuldaki öğretmenin, radyodaki bir spikerin anlattıkları esas olarak birer anlatıdır (Dervişcemaloğlu, 2016: 46).

Genel olarak anlatılar neden-sonuç ilişkisine dayanmaktadır. Anlatı bir ya da daha fazla olayı temsil eder. Anlatı yalnızca basit bir şekilde olayları yansıtmakla kalmaz, ne olabileceğini sorgular ve bulmaya çalışır. Yani sadece bir durumdan başka bir duruma geçişi temsil etmez aynı zamanda onu yapılandırıp yorumlamaktadır. Bu yönüyle anlatı bir bireyin ya da toplumun kaderine de ışık tutabilir. Anlatının bir diğer özelliğinden biri de yeni dünyalar keşfedilmesini sağlar. Anlatılar insanların tecrübelerini paylaşmalarını sağlayan birincil araçtır. Yeniliğe eğlenceye olan açlığı giderir. Anlatı bir sanat olarak değerlendirilmekle birlikte aynı zamanda insanın sürekli olarak meşgul olduğu şeydir. Antropolojik açıdan bakıldığında anlatı, insanlar tarafından bütün kültürlerde dünyayı anlamlandırmak için öğretici ve sanatsal bağlamlarda evrensel bir araç olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Dervişcemaloğlu, 2016: 47-48).

Roland Barthes, türlerin olağanüstü bir çeşitlilik barındırdığını ve tüm bunların insan evladının öyküsünü bir araya getirmek için oluşturulduğunu söylemiştir. Aynı zamanda dünyada sayısız anlatı biçimlerinin olduğunu belirterek içerisinde mit, efsane, fabl, masal, kısa öykü, destan, trajedi, dram, komedi, pandomim, resim sanatı, pencerelerdeki vitray süslemeler, filmler, yerel haberler, karşılıklı konuşmalar, sohbetler vb. barındırdığını söylemiştir (Jahn, 2005: 48).

Anlatılar kurmaca olabilecekleri gibi, durumları saptayıcı, dönüştürücü, insanları ayartıcı, kandırıcı, ikna edici, yönlendirici, yasaklamalar koyucu, buyurucu da olabilir (Rıfat, 2009: 20).

Anlatılar arasındaki en kapsayıcı ayrım, kurgusal ve kurgusal olmayan anlatılar arasındadır. Kurgusal yani kurmaca anlatı, hayali bir dünyada gerçekleşmiş

bir öykünün hayali bir anlatıcı tarafından sunulmasıdır. Bu anlatılar, olmuş ya da olabilecek olayları ele alması açısından eğlenceli ve eğitici bir etki yaratır. Kurgusal olmayan anlatı yani gerçek anlatı, gerçek hayattaki bir kişinin, gerçek hayattaki öyküsünü anlatır. Bu anlatılar gerçek dünyada olanlarla ilgili bir kanıt işlevi görmektedir (Jahn, 2005: 49-50).

Kurmaca anlatı için birbirini takip eden kurgusal olayların aktarılması anlamında olduğu söylenebilir. Kurmaca anlatı, yaratıcı, imgesel ve keyifli etkinliklere olan ilgiye hitap eder. Anlatıbilimin önemli temsilcilerinden Rimmaton-Kenan kurmaca anlatıyı iki örnekle açıklamaktadır:

Kaplanın üzerine binmiş gülümseyen genç bir kadın vardı. Gezintiden döndüklerinde ise kadını midesine indirmiş gülümseyen bir kaplan vardı. Bu örneğin bir olay anlattığı için bir anlatı olduğunu söyler.

Gül kırmızıdır, menekşe mavi, şeker tatlıdır, tıpkı senin gibi. Bu örneğin ise bir olay anlatmadığı için bir anlatı olmadığını söyler (Dervişcemaloğlu, 2016: 51).

İki temel anlatı formu vardır bunlar: Diegesis ve mimesisdir. Diegesis, bir anlatıcının belirli bir olay ya da olaylar bütününü doğrudan kendi ağzından, öyküleyici tarzda dile getirmesidir. Mimesis ise, anlatıcının ortadan kalktığı (aslında gizlendiği) ve olayların taklit vasıtasıyla bizzat kendi kendilerini ifade ettiği anlatı formudur (Ünal, 2015: 13). Mimesis göstermenin konuşmanın ve eylemin doğrudan takdimini diegesis, olayların sözlü temsilini ifade eder (Dervişcemaloğlu, 2016: 69). Bu tanımlardan hareketle edebi anlatımların diegesis, sinema, tiyatro gibi görsel anlatımların mimesis tarzda bir anlatı formuna sahip oldukları söylenebilir.

2.2. EDEBİYATTA DİSTOPYA

Distopik romanların ilk örnekleri 20. yüzyıl edebiyatında görülmektedir. Bu yüzyılın ilk yarısında yaşanılan savaşlar, ekonomik krizler, çevresel etmenler, teknolojik gelişmeler ve insanlık dışı olaylar ütopya düşüncesinin sarsılmasına yol açarak karamsar toplum düzenlerini, sosyal gerçeklikleri anlatan distopya türünü ortaya çıkarmıştır (Atasoy,2017: 55). Bu dönemde ortaya çıkan edebi romanlar dönemin toplumdaki izlerinin birer ürünüdür. Yaşanılan dönemin olumsuzlukları edebi ve felsefi olarak şekillenmiştir (Uslu, 2019: 62). Bu edebi anlatılar, yazıldıkları

dönemin tek merkezli, dayatmacı, sosyal, politik ve ekonomik koşulları sonucunda ortaya çıkmışlardır. Distopik romanlar, insanın binlerce yıllık; varlık, evren, doğa, toplum, değer ve gündelik hayat algısına yapılan topluca müdahalenin doğurduğu geleceğe yönelik sosyal kaygının edebi paylaşımıdır (Çelik, 2015: 62). Bu anlamda distopik romanlar, sosyal eşitsizlikler, teknolojik gelişmelerin olumsuz etkileri, cinsiyetçi yaklaşımlar, ekoloji vb. konularından hareketle toplumların içinde bulundukları durumu betimlemektedir. Bu tür romanlar aracılığıyla edebiyatın kamuoyu oluşturma işlevinin etkin bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir (Ülger, 2018: 17).

Distopyalar, mevcut toplumsal, siyasal sistemlerin dolaylı, temsili ve metaforik yollarla yapı bozumlarıdır. Ters-ütopya, karşı-ütopya, kara-ütopya olarak da adlandırılan bu literatürde yönetim tarzı, kamu/toplum düzeni vb. temsili karakterler, kurumlar ve ilişkiler yoluyla anlatılmakta, mekânsal kurgu, maddi hayat, çalışma hayatı ve ideoloji oluşturma gibi faktörler ayrıntılı olarak betimlenmektedir (Aktaran: Ekiz, 2018: 169).

Kumar'a göre, ütopyalara umut kaynağı olan; demokrasi, bilim ve sosyalizmin, distopyalarda cehennemi hazırlayan güçlerdir. Distopyacılar, ilerlemenin ilkeleri olan bilim ve akla inanmaktadır ancak onları öfkelendiren, tüm bu ilkelerin uygulanma biçimleridir; demokrasinin despotizmi, bilimin barbarlığı ve aklın da akıl dışılığı üretmiş olmasıdır. Bu kavramlar gerçek anlamları dışında yeniden anlamlandırılmaktadır. Bu durum Huxley ve Orwell' de açık bir şekilde görülmektedir (2006: 187-188).

Distopya edebiyatı, konusunu gerçekten alan, toplumun sosyokültürel ve sosyoekonomik yapısını inceleyen, geleceğe yönelik bir uyarı niteliği taşıyan kurmaca bir dil ile anlatır. Distopyalarda birey ve toplum çatışması sıklıkla ele alınmaktadır. Distopik toplumlarda bireyler toplumu yöneten yapının bir aracı haline gelmektedir. Toplumu yöneten bu merkezi otorite devamlılığını koruyabilmek adına bireyler üzerinde kendi inançları özelinde, şekillendirmeye yönelik bir algı oluşturarak, bireyler üzerindeki tahakkümünü sağlamaktadır.(Cantaş, 2017: 66).

Distopik anlatılar gelecekte geçen, kaygı verici, karamsar, toplumların içinde bulunduğu dönemin sıkıntılarını anlatır. Genellikle toplumdaki politik, ekonomik,

teknolojik ve dini problemlere dikkat çekmek için kullanılır. Konusunu güncel gerçeklerden alır ve geleceğe dair ipuçları verir. Bu anlatılarda amaç sosyal, ekonomik ve politik anlamda yaratılan sahte gerçekliğin insanlar üzerinde yarattığı etkiyi ortaya çıkarmak ve toplumları sahte gerçeklerle yüzleştirmektir.

Özellikle totaliter bir yapıya sahip distopik toplumlarda ailenin yapısı, değeri ve mahremiyeti yok olmuştur. Bireylerin hayatları üzerinde ciddi boyutta bir ekonomik, politik ve sosyal kısıtlama vardır. Arkadaşlık ilişkileri yerini yalnızca ihtiyaç halinde zorunlu bir ilişkiye bırakmıştır. Bu sistemde birey olma durumu yok edilmiştir. Sistemin iradesi dışında hareket etmek sosyal sapma olarak görülür ve bireylerin bu yöndeki girişimleri yok edilmekle tehdit edilmektedir. Bu sayede totaliter sistemin amacı olan tek tiplilik sağlanmış olmaktadır.

Distopik anlatılarda toplum totaliter, baskıcı bir yönetime sahiptir. Bu anlatıların işlenişinde çeşitli farklılıklar bulunsa bile hepsi genel olarak bireylerin güçsüzlüğü algısına vurgu yaparlar. Totaliter bir diktatörlük veya baskıcı, acımasız bir iktidar tarafından yönetilen toplumları ele almaktadır. Korku içinde yaşayan, izlenen, manipüle edilen bireyler distopik toplumlarda çok belirgin karakteristik özelliklerdir.

Distopik anlatılarda umudun yerini karamsarlık alır ve böylece insan iradesinin müdahale edemediği bir dünya algısı yaratarak, moralist düşünceyi üretmiş olur. Distopyalar; iyimser toplumun mümkün olmadığı savından hareket ederek dünyayı iyileştirme doğrultusundaki çabaların genellikle katı diktatörlükle son bulacağını öngören anlatılardır (Uslu, 2019: 61). Distopyalar totaliter iktidara karşı bireyi ve toplumu harekete geçirmeye ve geleceğe yönelik bir uyarı niteliğindedir. Mevcut düzenin şartlarından hareketle insanlığı böyle bir gelecekten koruma amacı taşımaktadır (Dolgun, 2005: 110).

Aşağıda distopya temalı ‘‘Biz, 1984, Cesur Yeni Dünya ve Fahreneit 451’’ romanlarından bahsedilmektedir. Bu romanlar, çalışmanın konusu göz önünde bulundurularak, Google üzerinden yapılan araştırmalar sonucunda distopya türünde en çok araştırılan ve bilinen romanlar olması, içerisinde distopik yönetim sistemlerinin ve bunların birey ve toplum üzerindeki yaptırımlarının, insanların

bireysel ve sosyal olarak varlıklarını kaybettiklerinin açıkça görüldüğü romanlar olması yönüyle konuyu desteklediği için tercih edilmiştir.

2.2.1. Biz

Biz romanında dünyanın tek bir devlet olarak tasvir edildiği, sosyalist devriminden sonra 26. yüzyılda geçen kendini ‘’Tek Devlet’’ olarak halka kabul ettiren, bir merkezi otorite olarak kabul edilen ‘’Velinimet’’ tarafından yönetilen bir gelecek anlatılmaktadır. Romanda totaliter bir devlet tasvir edilir. Yaşam her yönüyle merkezi denetime tabi tutulur. Bu totaliter düzen totaliter rejimle yönetilir. Bireysel özgürlükler kısıtlıdır ve denetime tabidir. Toplumda Birey olarak var olma söz konusu değildir. ‘‘Ben’’ yoktur ‘‘Biz’’ vardır. Her vatandaş merkezi güce yani Velinimet’e koşulsuz olarak bağlıdır. Bu tek devletin matematiksel kusursuz yaşamında insanlar numaralandırılmıştır. Her insanın bir sayısı vardır ve o sayıyla çağrılır. İnsanlar camlardan inşa edilmiş yapılarda yaşamaktadır. Yaşamın her alanı denetim altındadır. Tek Devlet düzeninin mantık ve matematik kuralları doğrultusunda işlediği bu toplumda devletine sıkı sıkıya bağlı D-503’ün başına gelenler anlatılmaktadır.

D-503 bir matematikçidir ve aynı zamanda Tek Devletin nihai amacı olan diğer gezegenlerde yaşayanları kendi devletine dahil etmek için kullanacağı ‘‘Entegral’’ adını verdiği aracın mimarıdır. Tek Devlet yaptıklarının, kendisinin dosdoğru olduğuna, büyük, ilahi ve bilge olduğuna inanır. Tek Devlette özgürlük ilkellik olarak görülmektedir ve ona göre yaşam aklın boyunduruğunda olmalıdır. Bu totaliter toplumda insanlar belli kurallara göre yaşarlar. Bu kurallar dışında yaşamaları imkansızdır ki bu devlete mensup olan insanlar, yaşamlarından memnundurlar. İnsanların yaşam çizelgeleri Tek Devlet tarafından planlanmış ve insanlar her gün bu plana göre yaşamaktadırlar. Bu plana göre tüm vatandaşlar aynı saatte ve dakikada adeta tek bir beden gibi uyanırlar. Aynı anda kahvaltı yaparlar ve her kahvaltıdan sonra Tek Devlet marşı okunur. Sayılar aynı saatte çalışmaya başlarlar ve bitirirler. Aynı anda yemek yerler. Aynı anda dinlenirler. Tüm vatandaşların yapmak zorunda olduğu taylor egzersizlerini yapmak için ana solonda bulunurlar ve uyuma saati olan 22.30’ da herkes küp şeklinde camdan yapılmış evlerinde uyurlar. Tek Devlette uyku saatinde dışarda bulunmak yasaktır ve dışarda bulunanlar için cezai yükümlülükler vardır. Tek Devlette vatandaşlar adeta tek beden

olarak yaşamaktadırlar. Tüm yapılar camdan yapılmıştır; sayıların yaşadıkları küp şeklindeki hücreler, dinlenme salonları, koltuk ve masalar. Yapıların camdan olması güven verici ve koruyucudur. Mutlu bir ülke olan Tek Devlet mutluluğu bu yaşam biçimiyle sağlamaktadır.

Tek Devlette sayıların günde 16.00- 17.00 ve 21.00-22.00 olmak üzere iki saat kişisel saati vardır. Vatandaşlar bu saatlerde hücrelerine ayrılırlar. Tek Devlette sevgi bir çıkmaz olarak görülür ve sevgiye yer yoktur. Cinsellik teknik olarak vardır ve Cinsellik yasası olan Lex sexuclis'e göre ''Her sayı her sayıya cinsel ürün anlamında erişim hakkına sahiptir.'' Sayıların cinsel hormon miktarı Cinsel büro Laboratuvarlarında incelenir ve her sayıya doğru sevişme günleri çizelgesi çıkarılır. Sayılar sevişme günlerinde birlikte olmak istedikleri sayı veya sayıların belirtildiği bir bildirim imzalarlar. Bu bildirim karşısında pembe bir bilet alırlar ve yalnızca bu bilet ile başka bir sayıyla birlikte olabilirler.

Tek Devlette bin beş yüz adet dinlenme salonu vardır. Bu salonlarda sayılar zorunlu olarak sanat ve bilim dersleri alırlar. Esinlenmek sara hastalığının bir türüdür. Özgün olmak ise kendini diğer sayılardan farklı kılmak anlamına gelmektedir. Bu durum eşitlik ilkesine aykırı olduğu için yasaktır. Dilin ve düşüncenin saniye başına devinimi vardır. Dilin saniye başına devinimi, düşüncenin saniye başına deviniminden daha yavaş olmalıdır ve aksi bir durum asla gerçekleşmemelidir. Sayıların rüya görmesi akıl hastalıklarına işaret etmektedir. Tek devletten önceki insanların yaşamları her yönüyle yanlış, anormal bulunmaktadır. İnsanların özgür yaşamış olmaları, özgür cinselliğe sahip olmaları, İstenilen saatte uyuyup, kalkmaları, gece dışarda olabilmeleri Tek Devlette şaşkınlık vericidir.

Tek Devlette her yıl düzenlenen birlik günlerinde, açık oyla seçim yapılır ve tüm sayılar tek aday olan Velinimete oy verilir. Tek Devlet yasalarına göre ''Her kim ki kendini nikotin ve özellikle alkolle zehirlerse Tek Devletten merhamet beklemesin.'' Tek devlette temel inançlardan biri olan ''İnsanın özgürlüğü kendisine indirgenirse suç işler.'' Bu yüzden sayılar özgür değildir. Sayılar uçsuz bucaksız, güçlü Tek Devletin bir parçasıdır. Tek devlette ''Biz Tanrıdan Ben şeytandan gelir.'' Tek Devlette, Velinimet; kuralları, iyiyi asaleti, başarıyı temsil etmektedir. Çünkü sayıların mutluluklarını bunlar korumaktadırlar.

Tek Devlet matematiksel kusursuz bir yaşamın türevidir. Çarpım tablosu bilge ve mutlaktır. Asla hata yapmaz. Çarpım tablosunun ölümsüz yasalarına tabi yaşayan sayılar mutlu olurlar, tek gerçek ve doğru yoldan şaşmazlar. Bu mutluluk Tek Devlet şairleri tarafından şiirlerde ele alınmaktadır. Şiirlerden biri şu şekildedir:

Ebediyen tutkun birbirine iki artı iki,

Ebediyen mutlu dörtte.

En coşkulu aşıkları dünyanın;

Değişmez lehimli, iki artı iki…

Hayal gücünün bir hastalık olduğuna inanılan Tek Devlette, yapılan araştırmalar sonucunda, hayal gücü hastalığına bir çözüm getirilmiştir. İnsanları tamamen kusursuz bir makineye dönüştürecek ‘‘büyük işlem’’ adı verilen yöntemle insanlar duygularından arındırılıp makineyle eş değer hale getirilmektedir. Böylelikle ebedi mutluluğun yolu açılmış olmaktadır.

Tek Devlet Koruyucular Bürosu, İdari Büro, Tıp Bürosu, Cinsel Büro Laboratuvarı, Devlet Şairleri ve Yazarları Enstitüsü gibi bu birimler bireyin düşünce ve hareketlerini kontrol ederken, her gün küp meydanlarda tekrarlanan Tek Devlet Marşı, sürekli törenlerle zihinlerinde kendi lehinde bir algı oluşturup bireyleri ‘‘Ben’’ olmaktan uzaklaştırıp ‘‘Biz’’ olmaya yakınlaştırmaktadır. Güvenlik adı altında camdan yapılarda yaşatarak bireyler üzerinde güçlü bir hakimiyet kurmaktadır. İnsana özgü duyguların kusur olarak kabul edildiği bir ülke olan Tek Devlette bireyler duygularından arındırılarak, birer robotik canlıya dönüştürülmüştür ve gerçek yaşamın bu şekilde olduğuna ve ebedi mutluluğa ancak bu şekilde var olarak ulaşabileceklerine inandırılmışlardır. Yaşasın Tek Devlet! Yaşasın Velinimet’.

2.2.2. 1984

Bu distopik romanda, katı totatliter bir rejimle yönetilen, her şeyin devletin gözetimi ve denetimi altında olduğu Okyanusya ülkesinde yaşananlar anlatılmaktadır. Yaşanılan büyük savaşların ardından dünya Okyanusya, Avrasya ve Doğu Asya olarak üç kutba ayrılmıştır. Burada toplum üç sınıfa ayrılmıştır; İç Parti, Dış Parti ve Proleterler. İç Parti üyeleri yönetimde yer alırlar ve devletin tüm

imkanlarından faydalanabilirler. Dış Parti üyeleri eğitimli çalışanlardır. Herhangi bir ayrıcalığa sahip değillerdir. Kendi sınıfından veya başka sınıftan birileriyle görevi dışında herhangi bir amaçla görüşemezler. Bir Parti üyesinin bireysel düşüncesi olamaz. Proleterler ise işçi sınıfıdır. Onlar bir hiç olarak görülür. Söylemlerine değer verilmez ve onlardan Partiye mutlak bağlı olmaları beklenir.

Ülkenin resmi marşı ‘‘Okyanusya Sana Canımız Feda’’. Ülke Büyük Biraderin başında olduğu tek Parti tarafından yönetilmektedir. Her vatandaşı aynı zamanda Partinin üyesidir ve ona hizmet etmektedir. Partinin üç büyük sloganı vardır: Savaş Barıştır, Özgürlük köleliktir, Cahillik Güçtür.

Okyanusya’da varlık bakanlığı ekonomiden sorumludur, halka ucuz ve kötü denilebilecek yiyecek ve mal üretimi yapar. Gerçek bakanlığının tek amacı şimdiyi ve geçmişi yeniden yazmaktır. Siyasi olarak tehlike arz eden eski gazete, kitap, film, dergi, bildiri, broşür, poster ve ses kayıtları Partinin ideolojisine göre değiştirilmektedir. Vatandaşlar bellekten ve geçmişten yoksun bırakılır. Partiye göre ‘‘Geçmişi denetim altında tutan, geleceği de denetim altında tutar; şimdiyi denetim altında tutan, geçmişi de denetim altında tutar.’’ Sevgi bakanlığı çevresi tellerle kaplı bir binadan oluşmaktadır. Bu binanın içinde her vatandaşın korkusu olan 101 numaralı odaları vardır. Vatandaşlar burada yedi gün yirmi dört saat izlenmektedir. Aykırı bir düşünce ve davranışta bulunanlar bu binada kendisi için ayrılmış olan 101 numaralı odasında en büyük korkusuyla korkutulur. Barış bakanlığı sürekli savaş propagandası yapmaktadır. Tele ekranlarda Okyanusya’nın sürekli düşmanlarıyla savaş halinde olduğu ve her savaştan galip geldiği haberleri yayınlanarak toplum bir arada tutulmaktadır.

Okyanusya’da özel hayat ortadan kaldırılmıştır. Her vatandaş kendi evinde asılı olan, hem alıcı hem verici işlemi gören tele-ekranlarla izlenmektedir. Bu aygıtla insanlar uykularında, uyandıklarında, yemek yediklerinde her an her dakika işitilmekte ve izlenmektedirler. İnsanlar işitilme ve izlenme kaygısıyla içgüdüsel olarak asla Partinin ideolojisine aykırı bir düşünce, söylem ve harekette bulunmazlar. Ülkede akla gelebilecek her yerde üzerinde ‘‘BÜYÜK BİRADER SENİ GÖZETLİYOR’’ yazılı posterler asılıdır. Bu aynı zamanda tele ekranlardan da gösterilmektedir. Ülke büyük bir gözetim ve denetim altındadır. Devriye polisleri

helikopterlerle sokakları dolaşarak, insanları ve evleri gözetlemektedir. Vatandaşlar üzerinde sürekli bir korku, kaygı ve tedirginlik durumu hakimdir ve bu duygular olağanlaştırılmış vaziyettedir.

Totaliter yönetime sahip olan Okyanusya'da, ''İki Dakikada Nefret'' etkinliklerine herkes katılmak zorundadır. Burada üyelere Büyük Birader tarafından yaratılan sahte düşmanların görüntüleri izletilerek, coşkulu bir öfke, kin, işkence, korku duyguları uyandırılmaktadır. Bu görüntüler istinasız tekrarlanmakta ve Büyük Biraderin görüntüsü verilmekte, ardından büyük sloganlarla etkinlik sona ermektedir. İnsanlara her gün izletilen bu görüntüler ile halk Partiye daha çok bağlanmakta ve Büyük Biraderi tanrılaştırmışlardır.

Okyanusya'da yeni bir dil yaratılmıştır: Yenisöylem. Bu dil az sayıda sözcükten oluşan ve ilerleme kat etmeyen bir dildir. Sözcükler eksik söylenmektedir örneğin gerbak, gerçek bakanlığı. Her geçen yıl Yenisöylemden sözcükler eksilmektedir. Amaç dile dökülebilecek bir tek kelime bile bırakmamaktır. Bu sayede devlet düşüncenin ufkunu daraltmaya çalışır. Kelime sayısı azaldıkça düşünce eylemi gerçekleşmeyecektir.

Çiftdüşün, Yenisöylemin sözcüğüdür. Çiftdüşün tekniğiyle iktidar dönemin şartlarına göre hareket edebilmektedir. İktidar vatandaşın Partiye aykırı düşünmesini ve düşünmek eyleminin kendisini yok etmeye çalışır. Çünkü iktidar ancak çelişkilerin uzlaştırılmasıyla sonsuza kadar korunabilir. Düşünce suçu işlemenin bir nedeni gerekçesi olamaz. Düşünmek ve düşündüğünü belli etmek yasaktır. Düşünce polisi sürekli olarak vatandaşları izlemektedir. Düşünce suçu işleyen vatandaşlar buharlaşmaya maruz bırakılırlar. İsimleri ve yaptıkları her şey kayıtlardan silinir, zamanla var oldukları yadsınır ve yok olmaya mahkum edilirler.

Okyanusya'da duygusal birliktelikler Parti tarafından hoş karşılanmamaktadır. Evlilik ancak üst makamların onayıyla gerçekleşebilmektedir. Evlilik onayı ancak aralarında duygusal bir bağ olmayanlara verilmektedir. Çünkü evliliğin ve birlikte olma eyleminin tek ve nihai amacı Partiye hizmet edecek, Partiye körü körüne bağlı çocuklar yetiştirmektir. Birlikte olmaktan zevk alınmamalıdır. Zina yapmanın bedeli ölümdür. Bu yüzden Seks Karşıtı Gençlik Birliği kurulmuştur. Tüm bunların yanında

çocuklar ailelerine karşı kışkırtılmaktadır ve çocuklara herhangi bir düşünce suçu işlemelerine karşın ailelerini ihbar etmeleri öğretilmektedir.

Önemli olan tek şeyin Partinin gücü ve dehası olan bu totaliter düzende birey olarak var olma durumu söz konusu değildir. Herkes ve her şey Parti ve Büyük Birader içindir. Bireylere geçmişleri unutturulup, oluşturulan bu totaliter düzende Parti ve henüz görmemelerine rağmen ilahlaştırdıkları büyük Biraderin buyruklarına körü körüne teslim olmak düşmektedir. Tele ekranla bireyler üzerinde yaratılan korku ve kaygı sebebiyle bireyler düşünemez, bireysel olarak kendi sınıfından veya bir başka sınıftan birileriyle görüşemezler. Yalnızca Parti tarafından kendilerine verilen görevle meşgul olmalılardır. Özgür düşünce, bireysellik, hür cinselliğe dair her türlü düşünce ve ifadenin yasak olduğu bu distopik toplumda bireyler tüm yaşamları boyunca bu şekilde hareket etmek zorundadırlar. Çünkü tamamen bir korku imparatorluğu olan Okyanusya'da herkes Parti için vardır.

2.2.3. Cesur Yeni Dünya

Romanda dünyada bir devrim gerçekleşmiştir. Dünya F.S. 632 Cesur Yeni Dünya çağındadır ve insan büyük bir evrim geçirmiştir. Ford, Dünya Devleti'nin tanrısı niteliğindedir. Dünya Devleti'nde İnsan üremesi, kuluçka yöntemiyle insan eğitimi ise şartlandırma ile yapılmaktadır.

Dünya Devleti'nin vazgeçilmez ilkeleri cemaat, özdeşlik ve istikrardır. Bireysellik cemaat ilkesine, toplumsal çeşitlilik özdeşlik ilkesine, değişim istikrar ilkesine aykırıdır ve asla kabul edilemez. Bu ilkelerin sürekliliğini sağlamak amacıyla çeşitli bilimsel yöntemler kullanılmaktadır. Bunlardan biri bokanovski işlemi. Bu işlemle tek bir yumurtadan birbirinin aynısı ortalama 96 insan kopyalanmaktadır. Dünya Devleti adına yapılan tüm bilimsel işlemler Londra Merkez Kuluçka ve Şartlandırma Merkezinde yetkili doktorlarca, görevlilerce yapılmaktadır. Burada insanlar kuluçka makineleriyle üremekte, fabrikasyon ürün gibi bazı işlemlerden geçerek yetiştirilmektedir. Bokanovski işleminden sonra ortaya çıkan insanlara, hipnopedya ile rolleri, karakteristik özellikleri öğretilmektedir. Bu işlemlerde sonra insanların yazgıları belirlenmekte, rolleri, karakteristik ve fiziksel özellikleri aşılanmaktadır. İnsanlar bu işlemlerden sonra kendilerinden memnun olarak ve hiçbir durumu sorgulamaksızın Dünya Devleti için çalışırlar.

Dünya Devleti'nde kuluçka makineleriyle üretilen insanlar cemaat, özdeşlik ve istikrar ilkelerine uygun olarak alfa, beta, delta, gama, epsilon şeklinde olarak beş sınıfa ayrılmıştır. Her sınıfın farklı karakteristik, fiziksel özellikleri ve görevleri vardır. Bu kişiler uykudayken hipnopedya ile dahil edildikleri sınıflara uygun öğretilerle şartlandırılmaktadırlar. Bu öğretiler uyku esnasında defalarca tekrarlanmaktadır. Bu şartlandırmalar sayesinde bu kişilerin zihinleri tamamen bu öğretileri kabul eder ve şüpheden arındırılır. Kimse kendini ve devleti sorgulayamaz. Herkes yaptığı işi sevmektedir. Bir alfa, bir epsilonun işini yapamaz. Çünkü o bir alfa olarak şartlandırılmıştır ve alfadan başka bir şey değildir. Bu durum diğer sınıflar için de geçerlidir. Herkes kendinden memnun bir şekilde hayatına devam eder.

Dünya Devleti'nde geçmiş yaşantılardan duyulan korku sebebiyle müzeler kapatılmış, tarihi anıtlar tok edilmiştir. Geçmiş yok edilmiş yerine Ford günü bayramları, cemaat ilahileri ve dayanışma ayinleri getirilmiştir. Bunlarla sınıfların şartlandırılmaları pekiştirilmektedir. Devlet gazetesi, televizyon, duyusal görüntülerle, ses ve müzikle propagandalar yapılmaktadır.

Dünya Devleti'nde bireyin bir önemi yoktur, önemli olan toplumdur. Herkes, herkes içindir. Bireyler birer robot gibi yaşamaktadırlar. Burada doğurganlık, aile, akrabalık, cinsellik gibi normal insana özgü durumlar söz konusu değildir. Kadınlara 21 yaşına geldiklerinde zorunlu bir şekilde yapay hamilelik uygulanmaktadır. Çocuklar, aşk hayatı dersleriyle ve çeşitli cinsel içerikli oyunlarla eğitilmektedir. İnsanlar burada bireysel hak ve özgürlüklere sahip değillerdir. Çocuk, yetişkin hiçbir birey yalnız bırakılmamaktadır. Çünkü yalnızlık bireyi sorgulatır. İnsanlar dehşet verici düşüncelere kapıldıklarında, kendilerini kötü hissettiklerinde, ihtiyaç duydukları dozlarda soma alarak zihinlerini dinlendirmek zorundadırlar. Toplumsal mutluluk bu şekilde sağlanmaktadır.

Dünya Devleti'nde tüketim zorunludur. İnsanlar şartlandırma yoluyla doğa sevgisinden ve kitap okumaktan uzaklaştırılmıştır. Çiçek ve manzara seyretmenin maddi bir karşılığı olmadığı için kusurludur ve yasaktır. İnsanlar çiçekten, doğadan ve kitaptan nefret edilmek üzere şartlandırılmıştır. Dünya Devleti'nde duygular gereksizdir ve toplum için tehlikelidir. Yaratıcı ve yetenekli insanlardan korkulur.

Çünkü bu insanlar yoldan çıkarıcıdırlar. Sanat ve salt bilim, toplumsal mutlulukla uyuşmamaktadır. Salt bilim için yapılan her buluş yıkıcı bir potansiyel taşır. Hiçbir suç, davranış bozukluğu ve uyumsuzluk kadar affedilemez değildir. Toplumu tehlikeye atan bu suçu işleyenler hayatlarından olurlar.

İnsanlardan daha fazla verim almak için bazı testler geliştirilmiştir. Bu testlerle insanlar hastalıklardan korunmakta ve yapay kanlarla gençlik seviyesinde tutulmaktadır. Bu sayede insanlar, 60 yaşına kadar genç olarak yaşamaktadır ancak bu yaşa geldiklerinde ölmektedirler. Bu Dünya Devletinin kasıtlı olarak uyguladığı bir testtir. Çünkü Dünya Devleti genç ve çalışkan nüfusa ihtiyaç duymaktadır.

Dünya Devleti'nin sınırları dışında bulunan, çevresi elektrikli tellerle çevrili çeşitli, vahşi, ayrık bölgelerde vahşi olarak nitelendirilen normal insanlar yaşamaktadırlar. Vahşi ayrık bölgede Dünya Devleti düzenine aykırı olan aile yaşamı, düzenli doğurganlık, insan ilişkileri hala sürmektedir. Bu yaşam biçimi kirli ve tiksindirici bulunmaktadır. Bu yüzden ayrık bölge dışlanmaktadır.

Tek tipleştirici bir yaşam biçimine sahip olan Dünya Devleti'nde, birey olarak var olma durumu söz konusu değildir. Kişilerin yaptıkları işler doğrultusunda belirlendiği bu toplumsal yapıda, bireyler kendilerine yabancılaşarak nesneleşmişlerdir. İnsani değerlere önem verilmediği, insanların nesneleştirildiği bir totatliter sistem hakimdir. İnsanlar yaşamlarının her alanında kontrol altındalar ve kendilerine aşılanan rollerle yaşamaktadırlar. Bireyler, İnsani değerlere aykırı bilimsel çalışmalarla yaşamları önceden belirlenmiş ve yaptıkları işi sevdikleri birer robot haline getirilmiştir. Toplumsal mutluluk adı altında insanların köleleştirildiği ve yapılan şartlandırmalarla köle olduklarından habersiz yaşadıkları bu düzende aykırı olana yer yoktur.

2.2.4. Fahreneit 451

Bu distopik romanda totaliter bir yönetimin hakim olduğu bir düzen anlatılmaktadır. Devlet bireyleri çocukluktan itibaren eğiterek, düşünmeyen, sorgulamayan bir toplum inşa etmiştir. Bu düzende kitabın varlığı bile çok büyük bir tehlike olarak algılanmaktadır. Devlet, bu tehlikeye karşı itfaiyeciler

görevlendirmiştir. İtfaiyeciler iç huzurun sorumluları, resmi sansürcüler, yargıçlar ve cellatlardır.

İtfaiyeciler resmi bir slogana sahiptir: ‘‘İyi bir iş. Pazartesi günleri Millay, çarşamba Whitman, cuma Faulkner, yak kül olsun, sonra küllerini yak.’’ İtfaiyecilerin en önemli işi kitap okuyanları tespit etmek ve kitapları yok etmektir. Kural ihlali yaparak evinde kitap bulunduranlar akıl hastası olarak ilan edilip tımarhaneye kapatılmakta ve bulunan kitapları yakılmaktadır.

Bu distopik düzen, farkındalıklardan uzak bireyler yetiştirmiştir. Okumayan, düşünmeyen bir toplum yaratılmıştır. İnsanlar kitapların zararlı olduğuna inanmaktadırlar. Bireyler düzenin istediği gibi yetiştirildikleri için düzenin dışına çıkma fikri bile onlar için korkutucudur. Bireyler hiçbir şeyi düşünmeden, sorgulamadan yaşayan, sistemi devam ettiren varlıklardan ibaret hale gelmiştir. Devlet okuyan, düşünen, üreten insandan korkmaktadır. Bu durum toplumu, sıkı bir denetim ve gözetime maruz bırakmaktadır.

Bireyler her an her yerde gözetlenmektedirler. Devlet bireyleri televizyon sistemi ve haplarla uyuşturmaktadır. Herkesin evinde bulunan televizyonlarda günlük yayınlar yapılarak bireyler sisteme adapte edilmektedir. Bireylerin haber alabileceği tek kaynak televizyon yayınlarıdır. Bu yayınlar devletin istediği şekilde manipüle ve sistemin olumlamasını yapan programlardır. Bu programlarda sorulan sorular sunucu yönlendirmesiyle cevaplanmaktadır. Bireyler düşünme eyleminden habersiz yaşamaktadırlar. Tüm bunlar bireylerin birer sürü halinde ve bir robot olarak yaşadığı anlamına gelmektedir.

Kültürel hafızanın yok edildiği bu toplumda bireyler kitapların neye benzediğini bile bilmemektedirler. Kitap okumanın, biriktirmenin büyük bir suç olarak görüldüğü bu düzende bireysel haklardan bahsedilmemektedir. Bireyler, devlet için var olduklarına inanmaktadırlar. Ülkedeki tüm kitaplar yok edilmekte ve kitap suçluları ötekileştirilmektedir. Bireyler arası duygusal bir bağ yoktur. Sistem bireyin duygularını da yok etmektedir. Arkadaşlık ve eş ilişkileri monoton ve sisteme uygun bir şekilde ilerlemektedir. Bireyler, soğukkanlılıkla evinde kitap tutan tanıdıklarını ifşa etmektedirler.

Ülkede dolaşan robot tazılar vardır. Kitap suçlusu olduğu düşünülen bireyler, bu robot tazılar tarafından takip edilmektedirler. Tazılara sistem çalışanları tarafından tanımlanmış bir rota yüklenmiştir. Tazılar takip eder, hedefi bulur ve gerekeni yapar. Mekanik tazılar kendilerine tanımlanan sayısız gösterge kokuları ile hareket etmektedir. Bu tazıların bildiği tek şey, anlamak, bulmak ve öldürmektir.

Bu distopik düzende sistem korku üzerine kurulmuştur. Devlet, yarattığı totaliter sistemde itfaiyecileri denetim mekanizması olarak kullanmaktadır. Televizyon programları ve haplar aracılığıyla bireyleri kendi amaçları doğrultusunda bilinçsiz ve soğukkanlı hale getirmiştir. Devlet yarattığı totaliter düzenini, bireyler üzerinde yarattığı baskı ile devam ettirmektedir. Bireyler bu düzende hiçbir özelliğe, hakka ve değere sahip değillerdir. Tamamen sistemin devamlılığını sağlamaktadırlar.

2.3. SİNEMA VE DİJİTAL PLATFORMLARDA DİSTOPYA

Distopyanın tarihsel evrimine bakılacak olursa edebi olarak türün tanımlanması ve ortaya çıkışı 1920- 1930 yıllarına denk gelmektedir. Sinemada ise 1950- 1960 yıllarında görülmeye başlandığı söylenebilir. Bu yıllar arasında sinemada daha çok savaş ve yıkıcı olaylar sonrası ile teknoloji konulu distopyalar ön plandadır. 1970'ler ve 1990'lara gelindiğinde ise şirketler ve zehirlenmiş bedenler üzerinde durulan filmler dikkat çekerken 2000'ler ve sonrasında ihanete uğramış gençlik ve toplumsal konular öne çıkmaktadır. (Metinnam, 2020). Ortaya konulan bu filmlerin genellikle Fahreneit 451, Otomatik Portakal, 1984 gibi distopik roman uyarlamaları oldukları veya bunlardan ilham alınarak üretilen senaryolar oldukları görülmektedir.

Distopya türü kategorisine bakıldığında, bilimkurgunun alt türü olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Distopya türü de bilimkurgu gibi bilinmeyen bir zamanda veya gelecekte geçen olaylardan bahseder. İkisinde de bir geleceğe bakış ve uyarı durumu söz konusu olmakla birlikte distopik filmlerin uyarı niteliğinin daha baskın olduğu söylenebilir. Distopik filmler bilimkurgunun teknolojik temelli, ilerici bakışından beslenmekle birlikte bu türün bilimkurgu sinemasının çatısı altında kendi gücünü gösterdiği söylenebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında distopik filmleri, bilimkurgu sineması içerisinde veya kendi başına bir tür olarak görmek mümkün olabilir.

İlk örnekleri edebiyat alanında görülen distopya, sinema sanatı ile görsel olarak hayat bulmuştur. Bilimkurgu sinemasının altında yer alan distopya türü daha sonraki dönemlerde kendi kurgusal distopya evrenini ve hikâye yapısını geliştirmiştir (Aktaran: Set, Lekesiz, 2019: 121). Bunun dışında distopya bir atmosfer olarak farklı türlerin içinde de yer alabilmektedir. Örnek vermek gerekirse bir macera, dram vs. türünün içinde distopik durumlara, yapılara rastlamak mümkün olabilmektedir (Altınkaya, 2016: 95).

Distopik filmleri, totaliter düzenin hakim olduğu distopik yapılar ve post apokaliptik, bir diğer adıyla kıyamet sonrası distopik yapılar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Totaliter düzenin hakim olduğu yapımlarda genellikle güç, tek bir kişinin elindedir. Bu kişi, toplum tarafından ilahlaştırılmış olmakla birlikte kendisini temsil eden bir sembol veya slogana sahiptir. Toplum, topyekün bir tahakküm altındadır. Bireysellik kavramı yok edilerek, ortak bilincin/hafızanın yaratıldığı bir düzen anlatılır. Kıyamet sonrası filmler, genellikle yaşanan bir felaket sonrasında hayatta kalanların yaşam mücadelesi vermesini konu alırken, dünyanın karamsar bir gelecek içerisinde hapsolacağına dair yeni bir düşünce ortaya koyar. (Altınkaya, 2016: 97).

Distopik film kronolojisine bakıldığında 1927 yılında yapılan Metropolis film ilk distopik film olarak karşımıza çıkmaktadır. Metropolis, sonrasında bilimkurgu ile de ilişkilendirilebilecek, sayıca az denilebilecek filmler vardır. Literatüre bakıldığında, 1960'lardan sonra distopik filmlerin yavaş yavaş arttığı ve edebiyat uyarlamaları dışında kendi özgün senaryolarını da geliştirdiği görülebilmektedir. Jean Luc Godard'ın, 1965 yılında yayınlanan, Alphaville filmi özgün bir distopik film örneği olarak gösterilebilir. 2000 yılı sonrasında ise distopik, distopik-bilimkurgu dizilerinde bir artış yaşandığı görülmektedir. Son yıllarda ise sezonlar halinde yayınlanan ve kayda değer bir izleyici kitlesine sahip bir tür olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak izleyicideki, değişen yaşam biçimlerinin yaratacağı gelişmeler hakkında ön bilgi edinme isteği, yeni, yaratıcı hayatlar görme isteği, bilinmezliğe olan ilginin artışı, teknolojinin gün geçtikçe şaşırtıcı yenilikler doğurması ve gelecek yaşantılara dair toplumsal bir bilinç geliştirme veya toplumsal bir uyarı özelliği taşıması gösterilebilir.

Tüm bunlar sonucunda distopik filmlerin, kendi özgün senaryolarının olmasının yanında, distopya edebiyatından ilham aldığı ve bazı benzerlikler taşıdığı, yaşanılan dönemin siyasi, teknolojik ve toplumsal yapısından esintiler taşıyarak, geleceğe yönelik bazı çıkarımlar geçekleştirdiği ve bunlar doğrultusunda evrensel bir uyarıda bulunduğu söylenebilir. Distopya edebiyatı gibi distopik filmlerin de içinde bulunduğu dönemden bağımsız olmasının mümkün olmadığı, geleceği oluşturan şeyin günümüzdeki gelişmeler olduğu gerçeğini açığa çıkardığı söylenebilir.

Değişen yaşam biçimleri yeni izleme ortamları yaratmıştır. Dijital platformlarda bunlardan biridir. Televizyon, sinema vs. gibi izlemeye yönelik araçlar dışında dijital platformlarda da film ve diziler yayınlanmaktadır. Son dönemlerde dijital platformlarda yayınlanan distopyaya özgü ögeler barındıran dizi ve filmlerde artış olduğu görülmektedir. Toplumu ilgilendiren meselelerin gelecekte neye dönüştüğünü, gelecekte olması muhtemel sorunları eleştirel ve gerçekçi bir tavırla ele alan distopyalardaki bu artışın sebebi 20. yüzyıl distopyalarının gerçekleşir bir vaziyet alması olarak görülebilir.

2.4. DİSTOPİK TEMALAR

Distopik temalarda totaliter bir idari yapı, sosyal sınıflar, bireyler arasında çarpık ilişkiler, simüle edilen gerçeklik, denetim, propaganda, izleme, sansür, psikolojik ve fiziksel kontrol gibi temalar sıklıkla ele alınmaktadır (Cantaş, 2017: 62). Bu bağlamda kurguların işleyişleri farklı olsa da genellikle ortak bir sorun üzerine temellendiği söylenebilir. Bu sorunlar, öncelikli olarak bireyin ve bireysel özgürlüğün yok oluşu, insanı insan yapan düşünme eyleminin teknolojik müdahalelerle veya siyasi yaptırımlarla yok edilmesi, teknolojinin insan yaşamını etkileyici gücü ve mahremiyetten yoksun sistemlerdir. Bu distopik kurguların karakteristik unsurları ise şunlardır:

Üst, orta ve aşağı sınıflardan oluşan kesin ve bozulmaz bir hiyerarşik sınıf sistemi.

Sınıf sistemini koruma amacı güden eğitim sistemi ve propaganda. Bireyselliğin kaldırılması.

Dini inancın buyrukları olarak bulunan sembollerin sunulması ve aynı zamanda devletin amaçlarının temsil ve yardım edilmesi.

Devlet tarafından uygulanan sürekli gözetim.

Dramatik sosyal değişiklikleri haklı çıkaran bir felaket.

Toplumdan şüphe eden bir ana karakter.

Gelişmiş teknoloji (Aktaran: Bilis, 2018: 57).

Bireyselliklerin ortadan kaldırılması, distopyalarda bilinen baskın ortak temadır. Bireyselliğe asla izin ve taviz verilmez (Dolgun, 2015: 228). Toplumsal yaşamın her alanında kendisini hissettiren gözetim olgusu, en açık biçimde distopyalarda ortaya konmaktadır. Tüm gücü ve acımasızlığıyla, distopyalarda ortaya konan gözetim pratikleriyle bu toplumda yaşamaya çalışan bireylerin içinde bulunduğu çaresizlik vurgulanmaktadır. Bu durumun en açık biçimiyle ortaya konulduğu Cesur Yeni Dünya ve Bin Dokuz Yüz Seksen dört romanları örnek verilebilir.

Distopik anlatılardaki siyasi yapılarda genel olarak her şey devletin elindedir. Bireyselliğin ve özgürlüklerin tamamen ortadan kaldırıldığı, insanların belirli kurallara göre yaşadığı bir düzen vardır. Katı bir disiplin anlayışıyla bireyler günlük yaşamlarının her alanında denetim ve kontrol halindedir. İdari yapı, arzuladığı sistemi oluşturmak ve korumak için ortak bir bilinç oluşturma yoluna gider ve herkesin birbirine benzediği bir dünya yaratır. Tasarlanan davranışlar, tasarlanan bireylere, tasarlanan mutluluk hazzı sunmaktadır (Uslu, 2019: 62)

Bu düzende bireysel tercihler toplumsal fayda sağlamazlar. Toplumsal faydayı sağlayabilmek için toplum üzerinde baskı oluşturularak toplumsal adaptasyon sağlanmakta ve düzeni bozacak davranışlar bertaraf edilmektedir. Bu durum insanları belirli kalıplar içinde yaşamaya zorlamaktadır. Bireye öğretilenler yalnızca iktidarın istedikleri ile sınırlıdır. Bireye geçmişi ve geleceğiyle tasarlanan bir yaşam biçimi sunulmaktadır. Bu şekilde bireyin kaygılanmasına sebep olan koşullar ortadan kaldırılmaktadır. Bu doğrultuda bireylerden beklenen tek şey körü körüne adanmışlıktır. (Uslu, 2019: 63, 64).

Distopik anlatılardaki toplumsal yapıda birey ve kişisellik ortadan kaldırılmıştır. Bireysel hak ve özgürlükler birer tabudur. İnsanların var olma nedeni

devlete hizmet etmektir. İsmin ve kişiliğin bir önemi yoktur. Herkes tıpkı bir fabrikasyon ürünü gibi birbirinin aynısıdır. Farklı görünmek, farklı düşünmek eşitsizlik yaratır ve mevcut düzene aykırıdır. Bu gibi eğilimlerde bulunan ve hatta düşünenler şiddetle ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Distopik toplumlarda bir hissizlik durumu yaratılmıştır. Aşk, mutluluk, cinsellik gibi duygular yasaklanmıştır. Önemli olan tek şey mantıktır; iktidarın mantığı. Hissetme duygusu genellikle çeşitli ilaçlarla kontrol altına alınmaktadır. İnsanlar devletin planlaması dahilinde ve devlet için faydalı bireyler yetiştirmek için çocuk sahibi olabilmektedir. Bunun dışında ilerleyen tıp teknolojisi sayesinde üreme ve çoğalma laboratuvar ortamlarında yapay olarak gerçekleştirilmektedir. Bireyler kendileri için değil toplum için yaşamaktadırlar.

Distopik anlatılarda sıklıkla rastlanılan temalardan biri de ailenin varlığı ve işlevselliğidir. Örneğin The Lobster filminde aile kavramı kurulu mevcut düzeni korumak ve devamlılığını sağlamak bir araç olarak görülmektedir. Bin Dokuz yüz Seksen Dörtte, insanlar ancak devletine bağlı vatandaşlar yetiştirmek için aile olabilmektedir (Ülger, 2018: 23). Fahrenheit 451' de ailenin yol gösterici işlevinin bir tehdit olarak görülmesi sebebiyle aile kavramının yok edilmesi durumu söz konusudur. Cesur Yeni Dünya'da ise doğum tamamen yapay yollarla gerçekleştirilerek, aileye olan bağ yok edilmektedir. Bu anlatıların aile kavramını ele alış biçimleri farklı olsa da temelde aile kavramını sistemin sürekliliğini koruyan bir araç olarak görmektedir.

Kimi distopyalar teknoloji üzerine kurgulanmaktadır. Bilgisayarlar, robotlar, bilimsel makineler birer kontrol mekanizması olarak kullanılmaktadır. Bilim ve teknoloji teması altında robotların dünyayı ele geçirmesi, mekanikleşme, genetik mühendisliğiyle ilgili olarak kopyalama ve soyun ıslahı konuları işlenmektedir (Cantaş, 2017: 62). Toplumu gözetleme hali teknolojik gelişimle birlikte öyle bir seviyeye gelmiştir ki, hiçbir verinin devletin bilgisi dışında kalması mümkün değildir. Tüm bunların somut örneklerine çalışmada bahsi geçen anlatılarda rastlanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DİSTOPİK FİLM VE DİZİLERİN GÖSTERGEBİLİMSEL İNCELEMESİ

Bu bölümde incelenen distopik anlatılar, IMDB sitesinde en çok izlenen, distopya türünde 6 ve üzeri puan almış film ve diziler arasından seçilmiştir. Üç film ve iki diziden oluşmak üzere toplamda beş sinemasal anlatı ele alınmıştır.

3.1. GÖSTERGEBİLİM VE ROLAND BARTHES'İN ANLAMLANDIRMA KURAMI

Gösterge, bir gösterenle bir gösterilenden kuruludur. Gösterenler düzlemi anlatım düzlemini, gösterilenler düzlemiyse içerik düzlemini oluşturur (Barthes, 1979: 31). Gösterge, genel olarak, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. olarak tanımlanır (Rifat, 2009: 11). Bu tanım genişletmek gerekirse: Bir topluluk yaşamı içinde insanların birbirleriyle anlaşmak amacıyla yarattıkları ve kullandıkları diller, çeşitli jest ve mimikler, sağır-dilsiz alfabesi, trafik işaretleri, bazı meslek gruplarında kullanılan flamalar, reklam afişleri, moda, mimarlık düzenlemeleri, edebiyat, resim, müzik, vb. çeşitli birimlerden oluşan birer dizgedir. Farklı gereçlerin kullanılmasıyla (ses, yazı, görüntü, hareket, vb.) gerçekleşme aşamasına gelen bu dizgeler, belli kurallarla işleyen birer anlamlı bütündür. Bu anlamlı bütünlerin birimleri de gösterge diye adlandırılmaktadır. Göstergebilim ise bu gösterge dizgelerinin işleyişini bilimsel bir yöntemle inceler ve betimler (Rifat, 2009: 12).

Günay'a göre göstergebilim oluşturulmuş bir metin ya da anlamlı bir yapıyı çözümlemektedir. İncelenen yapıdaki anlamlama ve anlam evrelerini ortaya koymaya çalışır (2002: 159). Göstergebilim, ele aldığı bildiride anlamın nasıl oluştuğunu ortaya çıkarabilmek için ilk bakışta görülebilen ögelerden belli bir ayrıntılı okuma elde edebilecek anlamlı yapılara doğru giden çözümlemelere giriştir (Günay, 2002: 186).

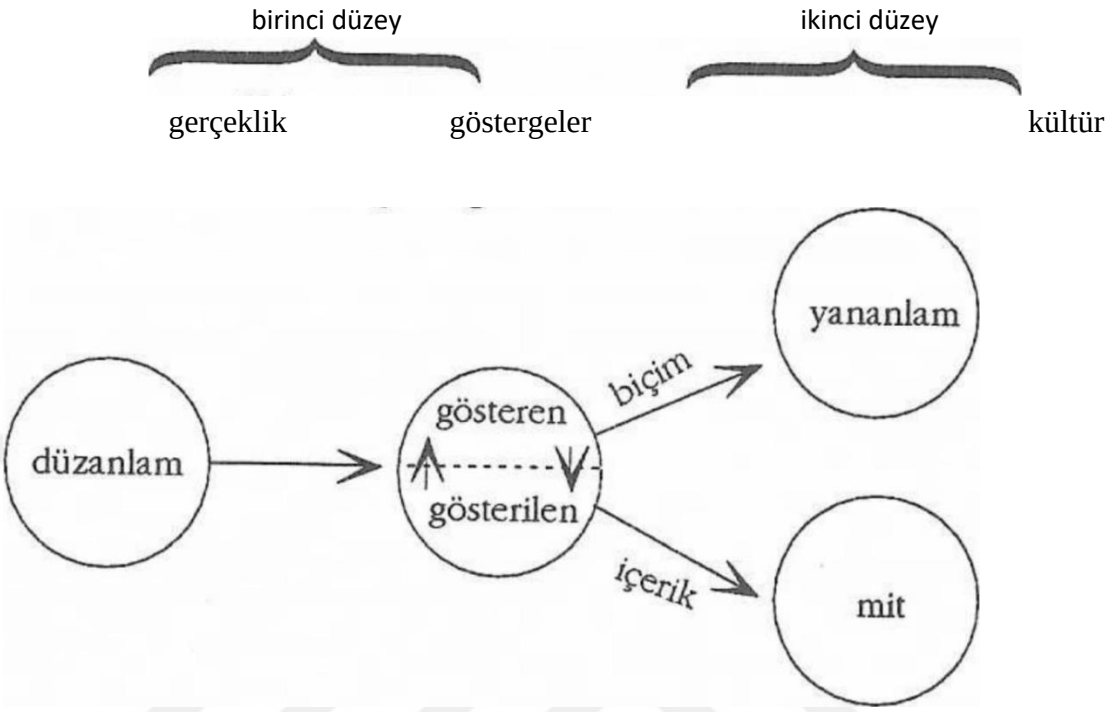
Gösteren, gösterilen simgeyi açıklayan yazı, görüntü, fotoğraf, resim, vb. gibi birer fiziksel nesnedir. Gösterilen, fiziksel nesnenin ifade ettiği kavram, düşünce ve

duygu, yani gösterenin zihninde oluşturduğu anlamdır. Gösterge ise, gösteren ve gösterileni bağlayan ortak bir toplamdır. Bu iki öğe arasında rastlantısal ve nedensiz bir bağ ve ilişki bulunmaktadır. Göstergeyi oluşturan, gösteren ve gösterilen arasındaki bağ, toplumun belirlediği kurallar ve kodlar tarafından oluşturulmaktadır (Özel, 2008: 115).

Anlam düşüncesinin çözümlenebileceği konusunda, sistemli bir model geliştiren ve Saussure'u takip eden Roland Barthes'in kuramının temelinde anlamlandırmanın iki düzeyi düşüncesi yer almaktadır (Özel, 2008: 116). Bu anlamlandırma kuramı düzeylerinden ilki düz anlamdır. Bu düzey göstergenin göstereni ile gösterileni arasındaki ilişkiyi ve göstergenin dışsal gerçeklikteki göndergesiyle ilişkisini belirler. Düz anlam, göstergenin ortak, bilinen anlamına gönderme yapar. İkinci anlamlandırma düzeyi ise yan anlamdır. Yan anlam, göstergenin, kullanıcıların duygularıyla ya da heyecanlarıyla ve kültürel değerleriyle buluştuğunda ortaya çıkan etkileşimi betimlemektedir (Fiske, 2015: 181-182). Yan anlam, gösterenler, gösterilenler ve bunları birbirine bağlayan bir anlamlama kapsar. Yan anlam gösterenleri, düz anlam dizgesinin göstergelerinden oluşur (Barthes, 1993: 70).

Barthes'in görüntülerdeki anlamlandırma kuramında anahtar düşünce, anlamın düz anlam, yan anlam boyutunda nasıl yayıldığıyla ilgilidir. Birinci düzlemdeki anlam boyutu olan düz anlamda, bir göstergede ‘‘Kim’’ ya da ‘‘Ne ’’ gösterildiği belirlenirken, ikinci anlam düzlemi olarak görünenin altında görünmeyen anlamı ifade eden yan anlamda ise hangi değerler, kanaatler ve fikirlerin bulunduğu tespit edilmektedir (Aktaran: Özel, 2008:123). Düz anlam, gösterenden oluşurken, yan anlam gösterileni ifade etmektedir. Düz anlam, bir göstergenin neyi temsil ettiği, yan anlam ise göstergenin nasıl temsil edildiğidir (Özel, 2008: 116).

Şekil 1**:** Roland Barthes'ın İki Anlamlandırma Düzeyi (Fiske, 2015: 186).

3.2. THE LOBSTER

3.2.1. Filmin Künyesi

Filmin Adı: The Lobster

Filmin Senaristi: Yorgos Lanthimos, Efthymis Filippou

Filmin Yönetmeni: Yorgos Lanthimos,

Filmin Yapım Yılı: 2015

Filmin Türü: Distopya, Dram

Filmin İmdb Puanı: 7,2

3.2.2. Filmin Konusu

Gelecek zamanda geçen, bekar yaşamanın yasak olduğu, eşini ölüm sebebiyle kaybeden veya eşi tarafından terk edilen insanların, yeniden eş bulabilmeleri için şehirden uzakta bulunan, bireysel haklardan yoksun, katı kurallara sahip olan otele zorla gönderildiği distopik bir dünya tasvir edilmektedir. Otele getirilen insanlar, otel yönetimi tarafından kendilerine verilen 45 günlük süre içerisinde kendisiyle ortak,

belirgin bir özelliğe sahip bir eş bulamazlarsa kendi seçmiş oldukları bir hayvana dönüştürülmektedir. Otel dışında otelden kaçan insanların oluşturdukları ‘‘Yalnızlar’’ grubunun yaşadıkları Yalnızlar ormanı vardır. Yalnızlar ormanında yaşamak da oteldeki kadar zordur. Çünkü burada insanlar bekar olmak zorundadırlar. Yalnızlar ormanından herhangi biriyle ilişki yaşayanlar katı cezalara maruz kalmaktadır. Filmde eşi tarafından terk edilen ve zorla otele gönderilen David’in bir süre sonra otelden kaçıp, yalnızlara katılması ve başına gelenler anlatılmaktadır.

Görsel 1. The Loster Film Afişi

3.2.3. Filmin Göstergebilimsel incelemesi

Film şehir, otel ve orman olmak üzere üç ana mekan üzerinde kurulmuştur. Filmin göstergebilimsel çözümlemesi bu üç mekan üzerinden gerçekleştirilecektir.

Şehirdeki düzende yalnızca eşli yaşam söz konusudur. Tek başına dolaşmak yasaktır. Şehrin belli mekanlarında insanlar güvenlik ekiplerince kontrolden geçmektedirler. Tek başına görülen insanlar sorgulanmakta, elleri ve ayakları kontrol edilerek ormanda gelip gelmedikleri denetlenmektedir. Aşağıdaki kesitten de anlaşılacağı üzere şehirdeki insanlar üzerinde sıkı bir denetim uygulanmaktadır.

Kesit 1: Denetim yapan görevli

Şehirde görülen alışveriş merkezi, cadde, market, kafe, restoran gibi yerler filmin çok da uzak bir gelecekte geçmediğine işaret etmektedir. Aşağıdaki kesitte, kalabalık bir alışveriş merkezi gösterilmektedir. İnsanların eşli veya aile olarak gezdikleri anlaşılmaktadır. Yalnız başına dolaşan kimse yoktur.

Kesit 2: Şehirdeki alışveriş merkezi

Oteldeki düzen tıpkı bir hapishaneyi andırmaktadır. Bireyler otele getirildiklerinde bir görevli tarafından kişisel bilgileri alınmakta ve resmi bir şekilde kaydı gerçekleştirilmektedir. Otele getirilen bireylere, ancak 45 gün boyunca otelde kalabileceği, kendisine tek kişilik bir oda verileceğini, bir eş bulabildiğinde çift kişilik bir odaya geçirileceği, voleybol, tenis gibi sporları yalnızca çiftlerin

kullanabileceğini, bekarların yalnızca duvar tenisi, golf gibi bireysel spor tesislerini kullanabileceği bilgileri verilir. Otele getirilen kişinin kıyafeti, ayakkabıları, aksesuarları ve kişisel eşyaları alınmaktadır. Otel çalışanları tarafından herkese aynı ayakkabı ve kıyafet verilmektedir. Kişiler herhangi bir ihtiyaçları olduğunda resepsiyona bildirmek zorundadırlar. İhtiyaçlarını kendileri sağlayamazlar. Aşağıdaki kesitte, otele yeni gelen David ve diğerleri vardır. Üzerlerinde kıyafet olmayan bu kişiler kendilerine verilecek olan kıyafetleri beklemektedirler. Bu durum otelde var olan mevcut düzenin ciddi, katı ve kuralcı tavrının bir göstergesidir.

Kesit 3: David ve otele yeni gelenler

Her sabah bekarlara tek kişilik odalarda kim tarafından geldiği bilinmeyen bir ses tarafından kalan süreleri anons edilmektedir. Kim tarafından geldiği bilinmeyen bu ses, bireyler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bekarlar sürekli izlenmekte ve kurallar dışında hareket edenler cezalandırılmaktadır. Otel düzenindeki katı kuralcılık, cinsellik üzerinde de etkilidir. Otelde bireylerin cinsel arzularını tek başlarına gerçekleştirmeleri yasak olmakla birlikte bu ihtiyaç otel çalışanı tarafından giderilmektedir. Kurallara uymayıp cinsel anlamda kendini bireysel olarak tatmin eden kişi oteldeki topluluk önünde çeşitli şekillerde cezalandırılmaktadırlar. Aşağıdaki kesitte, kural ihlali yapan bir bekar, elleri tost makinasına basılarak cezalandırmaktadır.

Kesit 4: Cezalandırılan bir bekar

Otelde somut anlamda herhangi bir gözetim aygıtının varlığına rastlanmamasına rağmen bu kişinin kendi odasında gerçekleştirdiği kural ihlalinin tespit edilmesi, iktidarın gözünün her yerde olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum aynı zamanda panoptikonun görünmeden görme özelliğini hatırlatmaktadır. Bireylerin tek kişilik odalarda kalsa bile özel alana sahip olmadıklarının, daima iktidar ve mekanizmaları tarafından gözetlendiğinin kanıtıdır. Cezanın topluluk önünde gerçekleştirilmesi ile diğer bekarların kendi kendilerini kontrol altında tutmaları aksi takdirde cezalandırılacakları vurgulanmaktadır. Bu durum bireyler üzerinde kaygı yaratarak bireylerin gönüllü olarak iktidara itaat etmelerini sağlamaktadır.

Oteldeki bekarlar, zorunlu olarak otel çalışanları gözetiminde Yalnızların yaşadığı ormana Yalnız avlamaya götürülmektedir. Bekarlara yalnız öldürme sayısına göre ek yaşama günü verilmektedir. Bekarların sigara içmeleri de yasaktır. Bu yasakla av esnasında hızlı koşabilmeleri amaçlanmaktadır. Tüm bunlarla iktidar bireyleri, süreleri dolana kadar veya kendisiyle ortak, belirgin bir özelliğe sahip bir eş bulana kadar şartları yumuşatılmış bir ceza evi niteliğindeki bu otelde tutarak, her iki durumda da kendi çıkarları doğrultusunda bireyleri kullanmaktadır. Av ile kendilerine muhalif olan yalnızlardan kurtulmuş olacak; bireylerin eş bulmaları doğrultusunda da bireysel yaşamı engellemiş olacaktır. Ormandaki Yalnızlar, yaşam sürelerini uzatmak isteyen oteldekiler için bir av niteliğindedir. Aşağıdaki kesitte, bekarlar tarafından öldürülen Yalnızlar vardır. Bu kesit, ölüme ve öldürmeye karşı

duyarsızlaşmanın kanıtı niteliğindedir. Sistemin, insan öldürmeyi normalleştirdiğin bir göstergesidir. Sistem bireyleri şiddetin uygulayıcısı haline getirmektedir.

Kesit 5: Bekarlar ile öldürdükleri Yalnızlar

Otelde iktidar savunduğu mutlak ideolojileri ve düşünceleri oteldekilerin içselleştirmeleri ve ona göre yaşamaları için bazı propagandalar gerçekleştirmektedir. Örneğin ‘‘İki kişi olmanın tek kişi olmaktan ziyade yaşamı kolaylaştırdığı’’ ideolojisi doğrultusunda otele yeni gelen kişilerin tek elleri kelepçeyle bellerine bağlanarak, bir gün boyunca tek elle günlük ihtiyaçlarını karşılamaları beklenmektedir. Filmden alınan aşağıdaki kesit bu durumun göstergesidir.

Kesit 6: David’in tek eli kelepçeli yaşaması

Bunun dışında yine aynı ideoloji doğrultusunda gün içinde toplu yemek yeme vakitlerinde, otel çalışanları tarafından eş olmanın faydaları propagandası yapılarak, çeşitli teatral gösteriler gerçekleştirilmektedir. Örneğin birbiriyle ortak belirgin

özelliğe sahip olanların, eş olmaya karar vermesiyle onlar için eş olma merasimi düzenlenmekte ve kutlama yapılmaktadır. Bunun dışında haftanın bazı günlerinde, müzikli dans geceleri düzenlenmektedir. Bir başka örnek olarak tek başına yemek yiyen bir insanın yemek esnasında boğazına yiyecek takılması halinde ona yardım edecek kimse olmadığı için öldüğü ve tek başına sokakta yürüyen bekar bir kadının tecavüze uğrayabileceği gibi gösterilerle bekarlar, eş bulmaya teşvik edilmektedir. Aşağıdaki kesitte, eşiyle yemek yediği esnada boğazına takılan yemek sonrası nefes alamayan adam, eşi tarafından kurtarılmaktadır. Bu gösteri, izleyenlere tek başına yaşamın zorluklarını ironik bir biçimde anlatmaktadır. Bunun dışında eşler arasındaki yaş farkı da dikkat çekmektedir. Bu durum yaşamak pahasına birlikte olan bir çift olduklarını göstermektedir.

Kesit 7: Teatral Gösteri

Otelde her anlamda bir tek tipleştirme durumu söz konuşur. Oteldeki bütün odalar ve insanlar birbirinin aynısı olacak şekilde ayarlanmıştır. Otel çalışanları, kadın ve erkeklerin giysileri birbirinin aynısıdır. Oteldeki herkes dış görünüş olarak birbirine benzemektedir. Kadınların ve erkeklerin ne zaman ve nerede ne hangi kıyafetlerini giyecekleri önceden düzenlenmiştir. Aşağıdaki kesitte, birbirine benzeyen kadınlar ve erkekler vardır. Herkesin bir arada olduğu bu eğlence gecesinde farklı olan kimse yoktur. Bu durum tek tipleşmenin göstergelerinden biridir.

Kesit 8: Eğlence amaçlı düzenlenen bir gece

Oteldekiler, isimlerinden ziyade belirgin özellikleriyle tanınmaktadır. Kişiler ‘‘burnu kanayan kadın’’, ‘‘peltek adam’’, ‘‘kalpsiz kadın’’, ‘‘bisküvi yiyen kadın’’, ‘‘topal adam’’ şeklinde belirgin özellikleri ile vardır. Bunun dışında otele yeni gelen insanlar için tanıtım etkinliği düzenlenmektedir. Yeni gelenler sırayla sahneye çıkarak, belirgin özelliklerini anlatıp, kendilerini pazarlayarak talip aramaktadırlar. Bu distopik düzende bireyler birer nesne olmaktan öte bir varlık değillerdir. Aşağıdaki kesitte, otele yeni gelenlerin bir topluluk önünde kendilerini tanıttıkları görülmektedir. Bireyler bir sunucu eşliğinde birer ürünmüş gibi tanıtılmaktadır. Bu durum sistemin bireylere bakış açısının göstergesidir.

Kesit 9: Yeni gelen bir bekarın kendini topluluğa tanıtması

Bireyselliğe, farklılığa ve eşsiz yaşamaya kesinlikle karşı olan otel düzeni her fırsatta eşli yaşamın güzelliklerini anlatmaktadır. Otelde bekarlar ve çiftler için ayrı spor tesisleri, yemek alanları vardır. Yalnız avlamaya da sadece bekarlar gitmek

zorundadır. Bu durum bekarları ötekileştirerek çift olmayı yüceltmektedir. Böylelikle sistemin yıldırma ve özendirme politikası, kendisiyle ortak, belirgin bir özelliğe sahip bir eş bulamayan bireyleri, çaresiz bırakarak olmadıkları kimliklere, özelliklere bürünmeye zorlamaktadır. Örneğin, John adındaki karakter burnu kanamadığı halde kendisine fiziksel olarak zarar vermekte ve burnunu kanatmaktadır. Bu durum onun vererek burnu kanayan kadınla çift olmasını sağlayarak yaşamasına olanak vermiştir. Bu düzen bireyleri istemediği bir kişi olmaya zorlamaktadır.

Otelde çift olanlar, çift kişilik odalara yerleştirilmektedirler. İki hafta birlikte yaşadıktan sonra şehre gitme sürecinde son aşama olan, otele ait bir yata gönderilmektedirler. Burada da iki hafta kaldıktan sonra bir çift olarak şehre gidebilmektedirler. Bu dört haftalık süre içerisinde aralarında yaşanılacak tartışmalar, sorunlar için çiftlere bir çocuk verilir ve bu çocuğun tüm sorunları çözeceğine inanılır. Filmde çocuğa sorun çözücü bir yetişkin rolü yüklenmektedir. Çocuğun sergilediği tavırlar, bir çocuktan ziyade bir yetişkinin tavırları niteliğindedir. Bu düzende çocuk, çift olma halinin sürekliliğini sağlayan bir unsur olarak görülmektedir. Aşağıdaki kesitte, bir ailenin yemek masasında yemek yediği görülmektedir. Ailenin giydikleri kıyafetler aynıdır. Bu durum kendilerine birbirlerinden farksız olduklarını hatırlatmak içindir. Onlar sistemin istediği gibi aynı giyinir, aynı düşünür ve aynı özelliklere sahiptir.

Kesit 10: Sorun yaşayan bir çifte verilen çocuk

Filmde oluşturulan gözetim pratiklerinin odaklandığı durum, çift ve aile olmaktır. Ancak oluşturulmak ve devam ettirilmek istenen çift ve aile yaşamı

tamamen yapay bir zemin üzerine kuruludur. Çünkü aile ve çift olmak, kurulu düzenin dayattığı bir zorlamadır. Bireysellik bu düzenin en büyük korkusudur. Bu yüzden çift ve aile olmak politikası bir değer olarak gösterilmektedir. Bu durum karşısında bireyler, çoğunlukla sisteme gönüllü olarak, itaatkar bir tavır sergilemektedir. Hayatta kalabilmek için tüm bu dayatmalar bireyler tarafından içselleştirilmiştir.

Kendilerini Yalnızlar olarak nitelendiren, gözetim ve eşli sisteme karşı çıkan illegal bir topluluk, otelin yakınlarında bir ormanda yaşam alanı oluşturmuşlardır. Burası otelden kaçanlar için bir alternatiftir ancak bir kurtuluş değildir. Bu topluluk, belli zamanlarda kendilerinden daha güçlü olan, oteldeki bekarlar tarafından avlanmaktadırlar. Bu düzende hayatın sürdürülebilmesi için insani duygulardan arınmak gerekmektedir. Baskıcı, otoriter bir yönetim söz konusudur. Burada bireyler tıpkı oteldeki gibi özgür değillerdir.

Oteldeki gibi ormanda da bir tek tipleşme durumu söz konusudur. Tek tiplilik giyilen kıyafetlerle, dayatılan katı kuralla sağlanmaktadır. Aşağıdaki kesitte, yalnızlar ormanı gösterilmektedir. Burada herkesin aynı kıyafeti giydiği ve tek başına bir ağacın dibinde oturduğu görülmektedir. Burada yaşamanın ilk kuralı tek başına olmaktır. Kimse birbirinden farklı olamaz ve herkes yalnızca kendinden sorumludur. Herkesin aynı kıyafeti giymesi ve yalnız oturması bu durumun göstergesidir.

Kesit 11: Yalnızlar ormanı

Bu topluluk, kadın bir lider tarafından ve en az oteldeki kadar katı kurallara yönetilmektedir. Buradaki düzen tamamen yalnızlık üzerine kurulmuştur. Yalnızca,

ihtiyaçların karşılanması ve liderin ailesini ziyaret etmek amacıyla şehre gidildiğinde birer çift gibi davranabilmektedirler. Aşağıdaki kesitte, şehre birer çift olarak giden Yalnızlar görünmektedir. Şehirdeki denetime maruz kalmamak için bir çift olarak dolaşmaktadırlar. Bu durum denetimin bireyler üzerinde yarattığı korkunun göstergesidir.

Kesit 12: Şehre inen Yalnızlar

Ormandan herhangi biriyle cinsel temasta bulunmak, öpüşmek veya birliktelik yaşamak kesinlikle yasaktır. Oteldekinin aksine burada bireyler, cinsel ihtiyaçlarını kendi kendileri karşılamaktadır. Bu kuralların ihlal edilmesi acımaz bir şekilde cezalandırılmaktadır. Öpüşürken yakalananların dudakları jiletle kesilmektedir. Birbiri ile aşk yaşayanların gözleri kör edilmektedir. Aşağıdaki kesitte, öpüştükleri için cezalandırılan iki kişi görünmektedir. Bu durum ormandaki sistemin de şehirdeki ve oteldeki sistemden farksız olmadığının kanıtıdır. Düzenin bireyden yana olmadığının göstergesidir.

Kesit 13: Öpüştükleri için dudakları kesilen insanlar

Ormandaki Yalnızlar birbirlerini gözetlemekte ve herhangi bir kural ihlali durumunda lidere haber vermektedir. Yalnızla, mevcut düzen için hem kendilerini hem de diğerlerini gözetlemektedirler. Yalnız olmanın mutlak koşul olduğu ormandaki düzende, kimse kimseye ölüm pahasına bile yardım edemez. Herkes tek başına avlanır ve kendi başının çaresine bakar. Burada, oteldeki ve şehirdeki düzene karşı hayatta kalabilmek adına oluşturulmuş bir topluluk olmasına rağmen özgürlükten uzak, bireye değer verilmemekle birlikte bireyselliğin aşırıya kaçtığı bir düzen hakimdir. Aşağıdaki kesitte, kendi mezarını kazan ve mezarının derinliğini kontrol eden David vardır. Ormanın katı kurallarından biri de; her Yalnız ölmeden önce kendi mezarını kazmak zorundadır. Bu durum yalnızların muhalif oldukları sisteme karşı mücadelelerinde başarılı olacaklarına dair inançlarının olmadığının göstergesidir. Aynı zamanda insani durumlara karşı duyarsızlaştıklarının kanıtıdır. Otelden sonra ormana yerleşen ve umudunu yitiren David'in çaresizliğinin göstergesidir.

Kesit 14: David'in kendi mezarını kazması

Şehir, otel ve orman düzeninde, bireyler gönüllü köleler haline getirilmektedir. Bireyin değeri düşürülmekte, kendi istek ve arzuları baskılanmaktadır. Bu her üç düzendeki mevcut sistemde de bireyin istek ve arzuları önemsenmemekte ve her şey iktidarın arzu ve hedefleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu distopik düzende iktidar, bireyleri otomatikleştiren, edilgen hale getiren bir gözetim tavrı takınmaktadır. Bireyler, gözetim yoluyla korkutulmakta, kaygılanmaktadır. Bu duygu durumları bireyleri, kendi istek ve arzularını baskılayıp kendi kendilerini gözetleyen itaatkar bir hale getirmektedir. Çaresiz bırakılarak istenilen davranış kalıplarına sokulan bireylerle iktidarın işi kolaylaşmaktadır.

Film, ‘‘Her yerin kendine göre bir İktidar'ı vardır'' temasından yola çıkarak toplum ve birey olgusunu, toplumun birey üzerindeki dayatmalarını, bireylerin bu sistem içerisindeki çaresizliğini, kendine ve çevresine yabancılaşmasını, arkadaşlık ve dostluk gibi duyguların değersizleştirildiği bir distopik düzeni anlatılmaktadır.

Tablo 1. The Lobster Filmi Düz anlam ve Yan Anlam Tablosu

Gösterge	**Düz Anlam**	**Yan Anlam**
Kesit 1: Denetim	Günlük kontrol gerçekleştiren güvenlik görevlisi	Bireyler üzerinde sıkı bir denetim uygulandığı gösterilmektedir
Kesit 2: Kalabalık	Alış veriş merkezi	Alışveriş merkezindeki kalabalık ve insanların tek başlarına dolaşamadıkları gösterilmektedir.

Kesit 3: Bekar kalan insanlar	Otele yeni gelen insanların üzerlerinin kontrol edilmesi	Otele uygun kıyafetlerin giyilebileceği gösterilmektedir. Kıyafet konusunda bireye seçim hakkının verilmediği anlaşılmaktadır.
Kesit 4: Şiddet	Elleri tost makinasına bastırılan bir insan	Kural ihlali gerçekleştirenler şiddetle cezalandırılmaktadır.
Kesit 5: Avlama	Sıralanmış insanların önünde yatan ölüler	Sistem bireyleri öldürmeye karşı duyarsız hale getirmiştir.
Kesit 6: Kelepçe	Tek eli kelepçelenmiş bir adam	Tek elle yaşamanın zorluğunun, tek başına yaşamakla eşdeğer olduğu algısı yaratmak
Kesit 7: Gösteri	Teatral gösteri	Tek başına yaşamanın zorluklarını anlatan propagandalar
Kesit 8: Kıyafet	Birbirleriyle aynı kıyafeti giyen kadınlar ve erkekler	Tek tipleşme, farklılıkların kabul görmediği
Kesit 9: Tanıtım	Eşli yaşam için kendilerini topluma sunan insanlar.	Bireylerin birer ürün gibi görülmesi. Sistemin eşli yaşam üzerine kurulduğu anlaşılmaktadır.
Kesit 10: Aile	Akşam yemeği sofrasında birbirleriyle aynı kıyafeti giymiş bir aile adayı	Tek tip olmanın bireyler arasında uyum sağlayacağı ve ortak fikir oluşturacağı.
Kesit 11: Orman	Yalnızlar ormanı	Yalnızların açık alanda yaşadıkları ve bireysel oldukları gösterilmektedir.
Kesit 12: Şehir	Yan yana yürüyen iki çift	Yalnızların şehre gittikleri zaman bireysel olma kuralını ihlal edebildikleri
Kesit 13: şiddet	Kural ihlali sonucunda cezalandırılan iki insan	Bireyler kendi istediklerini yapmakta özgür değillerdir.
Kesit 14: Mezar	Ölüm	Sistem içinde çaresiz kalan bireyi göstermektedir.

3.3. EQUILIBRIUM

3.3.1.Filmin Künyesi

Film: Equilibrium

Senaryo: Kurt Wimmer

Yönetmen: Kurt Wimmer

Yapım Yılı: 2002

Tür: Distopya, Drama

İmdb: 7,4

3.3.2.Filmin Konusu

Gelecekte geçen bu distopik anlatıda, dünya, üçüncü dünya savaşını yaşadıktan sonra 21. yüzyılın ortalarındadır. Bir Peder tarafından yönetilen, insani duyguların, savaşların, yıkımların tek sebebi olarak görüldüğü ülkede hissetmek yasaktır. Kendini dünyadan izole etmiş Libiria ülkesinde, insanlar, duygularından arındırılmış bir şekilde yaşamaktadırlar. Toplumun hissetmesini engellemek amacıyla, topluma Prozium adı verilen ilaçlar enjekte edilmektedir. Libiria'da hissetme suçu işleyenler ülkenin her yerinde gezen Grammaton Rahip, adı verilen polisler tarafından yakılarak öldürülmektedir. Totalitarizmin hüküm sürdüğü, herkesin aynı hayatı yaşadığı, yaşamın tek düze olduğu Lbiria'daki, yaşam anlatılmaktadır.

Görsel 2. Equilibrium Filmi Afişi

3.3.3. Filmin Göstergebilimsel incelemesi

Totaliter bir rejimin hakim olduğu Libria'nın başında Peder ve onun temsilcisi olan Tetragrammaton Meclisi vardır. Ülkenin her yerinde, evlerde, işyerlerinde ekranlar vardır ve bu ekranlardan Pederin propagandaları süreğen olarak yayınlanmaktadır. Pederin sürekli olarak ekranlardan tekrarlanan bazı sözleri şu şekildedir:

- *Libirialılar, insan evladının kalbinde hastalık var. Bu hastalık insani bir duygudur. Belirtisi nefret, öfke, şiddet, aşk, keder, kıskançlık ve savaş. Sizler bu hastalığın tedavisi için el ele verdiniz. Sizleri kutluyorum.*
- *Bu insani duygunun baş döndürücü yüksekliğinin bedeli en kötüleri yok etmek oldu ve sizler bir toplum olarak bu hastalığın tedavisi için el ele verdiniz. Prozium sayesinde şimdi kendimizle barışık bir şekilde yaşıyoruz ve insanlık bir bütün olmuş durumdadır. Savaş sona erdi ve nefret geçmişte kaldı.*
- *Tüm erkeklerin, kadınların ve çocukların, toplum içinde eşit ve güvenli bir şekilde yaşamalarını sağlıyoruz. Eşit yaşam kavramı hepimizin her zaman güvende olmasını sağlamaktadır.*

Tüm bu sözler, toplumsal bir bilinç oluşturmak ve toplumu tek tipleştirmek üzerine kuruludur. Bahsedilen eşitlik durumu, herkesin tek bir kişiymiş gibi yaşaması ve iktidar için hizmet etmesi anlamındadır. Bireyler, tüm gün evde, iş yerlerinde, Pederin bu sözlerine maruz kalmaktadırlar. Bu şekilde bireylerin, zihinlerinde bireyselliğin, duyguların tehlike yarattı algısı yaratılarak, istenilen hissizleşme hali desteklenmektedir. Aşağıdaki kesitte, tanrısallaştırılan Pederin görüntüsünün her yerde gösterilmesiyle gözetimin toplum üzerindeki tahakkümü vurgulanmaktadır.

Kesit 15: Peder'in ekrandaki görüntüsü

Dünya savaşlarının kaynağı olarak insani duyguları gören iktidar, kurduğu düzeni devam ettirmek için çeşitli yöntemler uygulamaktadır. Bu yöntemlerden en etkili olan Prozium adındaki uyuşturucu ilaçla bireylerdeki duygusal tepkileri yok etmektir. Bu ilaç her gün yapılan bir anons ile tüm toplum tarafından aynı anda uygulanmaktadır. Bu ilaçla bireyler hissizleştirilmektedir. Bu şekilde insani özelliklerini yitiren bireyler, duygusuz birer robot haline gelmektedirler. Bu durum insanları mekanikleştirerek mevcut düzene uyumlu hale getirmektedir. Aşağıdaki kesitte, ülkenin büyük meydanlarındaki dev ekranlarda Prozium uyarısı yapılmaktadır. Bu uyarı ile herkesin yanında taşıdığı Proziumu, kendisine enjekte etmesi gerekmektedir. Toplumu hissizleştirmek ve sorgulamadan bir arada tutabilmek ancak Proziumla sağlanabilmektedir. Prozium, iktidarın en önemli silahıdır.

Kesit 16: Ekrandan Prozium kullanma uyarısının yapılması

Ülkenin tek yöneticisi olan Peder tarafından Prozium sürekli olarak ekranlarda yüceltilmektedir. Pederin Proziumla ilgili sözleri şu şekildedir:

- *Prozium, yıkımların ilacı olan mükemmel bir ilaçtır. Yaralarımızın merhemi, bize acıma duygusundan, nefretten, kederden, melankoliden kurtaran tek şeydir. Onun sayesinde acıdan ve kıskançlıktan kurtulduk. O toplumumuzun yapıştırıcısıdır. Bizi aşktan, sevinçten ve estetikten kurtardı.*

İnsanlara Prozium kullanımı dayatılarak mevcut düzene itaat eden, duyguları körelmiş, yönetimi kolay, sorgulamayan, sisteme adapte olan robot insanlar yaratılmaktadır. İktidar bu şekilde denetim altına aldığı insanları, kendi istediği gibi bir toplumsal yaşamın içine zorunlu olarak dahil etmektedir. İktidar, bu şekilde insanın kendisinin ve doğasının değersizleştirildiği, bireysel hak ve özgürlüklerin olmadığı, yalnızca iktidarın sözünün geçtiği totaliter rejimini devam ettirmektedir.

Hissetmenin bir hastalık olduğuna inanılan bu distopik toplumda bireysellik bir suçtur. İktidar, toplumsal uyum ve birleşme adına yarattığı dayatmalarla bireyleri, zihinlerine aşılanmış, harika toplumları için çalıştırmaktadır. Sahip olduklarını düşündükleri mükemmel toplumlarını korumak ve devam ettirmek için yaşamaktadırlar.

Ülkede bireyler üzerinde herhangi bir duygusal tepkiye yol açacak sanat eserleri (resim, müzik, kitap vs.) yasaklanmıştır. Tüm sanat eserleri EC-10 olarak adlandırılmaktadır. Bu eserlerin ele geçirilmesi halinde görevliler tarafından

yakılarak imha edilmektedir. Ülkede hissetmek, hisleri açığa çıkarma potansiyeli olan her şey, suç olarak kabul edilmektedir. İktidar, sanatın duyguları açığa çıkarma etkisinden korkarak sanatla ilgili her şey yasaklamıştır. Aşağıdaki kesit, sanatın gücünden korkan iktidarı sembolize etmektedir. Sanat eserlerini ele geçiren Grammaton Rahip ve ekibi tüm eserleri ateşe vermektedir.

Kesit 17: Yakılan sanat eserleri

İktidarın kullandığı baskıcı yöntemlerden bir diğeri, yalnızca insanların birbirlerine karşı olan insaniyetsizliklerinin tek sebebi olan hislerini yok etmek için görevlendirilen Grammaton adındaki özel polis kuvvetleridir. Grammaton Rahipler, devamlı olarak toplum içinde gezmekte, EC-10 ve hissetme suçu işleyenleri yok etmektedirler. Hissetme suçu işleyenler alınan kararlar doğrultusunda bulundukları yerde silahlarla taranarak cezalandırılırken, aynı suçu işleyenlerden vatan haini olarak nitelendirilenler ise adalet sarayı olarak adlandırılan yerlerdeki dev fırınlarda yakılarak cezalandırılmaktadır. Ülkedeki tüm köpekler ise vurularak öldürülmektedir. Aşağıdaki kesit, iktidarın toplumun hissetmesine karşı duyduğu korkuyu aktarmaktadır. Hisseden bireyleri bir tehdit olarak gören iktidar, bu kişileri dev fırınlarda diri diri yakmaktadır. Bu durum iktidarın hisseden bireylere karşı duyduğu korkunun şiddetini sembolize etmektedir.

Kesit 18: Hissetme suçu işleyen bir kadının yakılmak için fırına götürülmesi

Ülke içinde sürekli olarak eli silahlı dolaşan güvenlik kuvvetleri, kural ihlali yapılan bölgeleri tespit edip, talan etmektedirler. Ülkenin birçok yeri talan edilmiş haldedir. Hissetme suçlularının olduğu binalar taramalı silahlarla taranmakta ve sonrasında bu kişiler ateşe verilmektedir. Savaşın aleyhinde propaganda yapan bu ülkede, propagandaların aksine bir iç savaş durumu söz konusudur. Bu insanlar, mevcut düzeni yok etme tehlikesi oluşturdukları gerekçesiyle yakılarak cezalandırılmaktadır. Yapılan denetim ve gözetimlerle bireyler korkutularak sisteme uyumlu hale getirilmektedir. Aşağıdaki kesit, ülkede bir iç savaş olduğunun kanıtıdır. İktidarın halkına vaat ettiği ütopyanın bir distopyaya dönüştüğünün göstergesidir. Hissetmenin yıkımları beraberinde getirdiği savıyla hissetme duygusunu yok ederek, bir ütopya hayali kurduran iktidar, bunu distopyaya dönüştürmüştür.

Kesit 19: İmha edilen binalar

Ülkede bir renksizlik durumu hakimdir. Herkes birbirine benzemekte ve aynı kıyafetleri giymektedirler. Bireyler, düzenli olarak her gün kendilerine enjekte etmek zorunda oldukları Prozium sebebiyle duygularından arındırıldıkları için aynı ifadeye sahiptir. Bu dayatmalarla toplumda bir tek tiplilik durumu yaratılmaktadır. Herkes aynı bakmakta, aynı görmekte ve aynı yaşamaktadır. İktidar bireyleri edilgenleştirerek, birer kukla haline getirmektedir. Aşağıdaki kesitte, bireylerin aynı kıyafetleri giydiği ve aynı ifadeye sahip oldukları görülmektedir. Bu durum toplumun zihinsel ve fiziksel olarak tek tipleştiğinin göstergesidir.

Kesit 20: Pederi izleyen insanalar

Bu distopik düzende bireysellik asla kabul edilemez bir durumdur. Farklılığın bir tehdit olarak algılandığı bu ülkede bireyselliğin ortadan kaldırılmasına göre düzenlemeler yapılmaktadır. Kimsenin bireysel olarak tek başına kalmasına izin verilmemektedir. Bireylerin görevleri dışında, birbirleriyle kişisel olarak iletişimde bulunmaları söz konusu değildir. Toplulukların hep birlikte hareket etmeleri sağlanmaktadır. İnsanlar, bir arada oldukları, disiplinli ve nizami çalışma ortamlarında çalıştırılmaktadırlar. Aşağıdaki kesitte, bir arada çalışan insanlar görünmektedir. Giyilen kıyafetler, masaların konumlanışı ve masaların üzerindeki düzenleme dahil her şey birbirinin aynısıdır. Bu düzene bir de duvardaki ekranda bulunan Peder eşlik etmektedir. Tüm bunlar, farklılığın bir tehdit olarak algılandığı bu ülkede, bireylere karşı bir uyarı niteliğindedir.

Kesit 21: Çalışma ortamı

Güvenlik kuvvetleri, geliştirilen dövüş teknikleri ve silahı daha etkin kullanma eğitimlerinden geçirilerek, olabildiğince soğukkanlı olmaları sağlanmaktadır. Son derece disiplinli olan bu eğitimlerde öğrenciler de bulundurulmaktadır. Ülkede her şey katı bir disiplinle sağlanmakta ve nizami bir düzende büyük bir soğuk kanlıkla gerçekleştirilmektedir. Aşağıdaki kesitte, eğitilen Grammaton Rahipler ve ellerinde defterlerle onları izleyen öğrenciler dikkat çekmektedir. Verilen eğitim öğrenciler tarafından not edilmektedir.

Kesit 22: Öğrenciler eşliğinde yapılan dövüş eğitimi

Ülkedeki yoğun, baskıcı gözetim ve denetim faaliyetlerine rağmen engel olamadığı ve nerede örgütlendiklerini bilmediği bir Yer altı direniş örgütü vardır. Yer altı direniş örgütü Proziumu kullanmayıp duygusal tepki ve duyumsamalarını fark eden insanlardan oluşan bir direniş grubudur. İleri derecede soğukkanlı ve güçlü

bir Grammaton Rahip olan John'un, prozium kullanmayı bırakarak, hissettiğini fark ettiğinde bu Yer altı direniş grubuna katılarak, bu katı sistemin yok edilmesine yardım eder. Bu durum her şeye rağmen umudun var olduğunu ve akıl ve duyular aracılığıyla bir arada olmanın iyi sonuçlar doğurabileceğine işaret etmektedir.

Prozium kullanmayanların tehlikeli ve hatta terörist olarak ilan edildikleri bu distopik ülkede bireyler, her an her yerde gözetlenmektedir Bireysel davranışlar ve etkinlikler kontrol altında tutulmaktadır. Gözetim ve dayatmalar sonucunda insanlar, kendi doğalarına aykırı bir şekilde, duygularından arınmış olarak yaşamaya mahkum edilmektedirler. Hiçbir bireysel özgürlüğün olmadığı, insanların her halinin gözetlendiği ve iç savaşın olduğu bu distopik düzende bireyler, hiçe sayılmaktadır. Bireyler, yaşamlarını körü körüne bağlı oldukları totaliter, baskıcı bir iktidara hizmet ederek sürdürmektedirler. Bireyler, bireysel olarak hiçbir değerinin olmadığına inandırıldığı bir düzende mekanikleştirilmiş bir varlık olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Bireyler, iktidar tarafından duyguları köreltilerek, çeşitli, yoğun dayatmalar sonucunda bireysel haklarından vazgeçen ve var olan düzenin sürekliliğini korumak için yalnızca hizmet etmek üzere görevlendirilmiş robotlara dönüştürülmektedir.

Tablo 2. Equilibrium Filmi Düz anlam ve Yan Anlam Tablosu

Gösterge	**Düz Anlam**	**Yan Anlam**
Kesit 15: İktidar	Şehrin merkezi ve dev ekranlarda yer alan iktidar	Bireylerin her an her yerde izlendiğinin göstergesidir. Havada uçan zeplinlerde bile iktidarın görüntüsünün olması topluma kurallara uyma konusunda bir uyarı niteliğindedir.
Kesit 16: Sağlık	Toplumun düzenli olarak kullanması gereken ilaç için dev ekranlardan yapılan günlük uyarı	İktidarın ilaçlarla ortak bilinç yarattığının göstergesidir. Uyarı saatinde herkesin aynı anda ilaç alması iktidarın, toplum üzerindeki tahakkümünün göstergesidir.

Kesit 17: Güç	Sanat eserlerinin yakılması	İktidarın sanatın iyileştirici gücünden korkması
Kesit 18: Ölüm	Hissetme suçu işleyen bir kadın	Kural ihlali yapanların ölümle cezalandırıldığının göstergesidir. İktidarın bireyleri diri diri yakarak topluma mesaj vermektedir.
Kesit 19: Savaş	Hasar almış binalar	İktidarın yarattığı kaosun göstergesidir.
Kesit 20: Kıyafetler	Aynı kıyafeti giyen insanlar	Aynı önlükleri giyen tek tip insanlar gösterilmiştir. Önlük giymeleri aşağı tabakadan olduklarının göstergesidir. Önlüklerin farklı renklerde olması iş kategorilerinin farklı olduğunun göstergesidir.
Kesit 21: İş yeri	Çalışan insanlar	Sistemin tek tipleştirdiği insanlar ve takım elbiseli adamların sayıca fazla olması, erkek egemen bir iş dünyası olduğunun göstergesidir. Takım elbiseli olmaları üst tabakadan olduklarının da göstergesidir.
Kesit 22: Eğitim	Yer altı çetesine karşı eğitilen insanlar	İktidarın yetiştirdiği askerler oldukları anlaşılmaktadır. Soğukkanlı ve aynı anda hareket eden askerler ve onları not alan öğrenciler sistemin ciddiyetinin ve disiplininin de bir göstergesidir.

3.4. THE ISLAND

3.4.1. Filmin Künyesi

Film Adı: The Island

Filmin Senaristi: Alex Kurtzman, Caspian Tredwell- Owen

Filmin Yönetmen: Michael Bay

Filmin Yapım Yılı: 2005

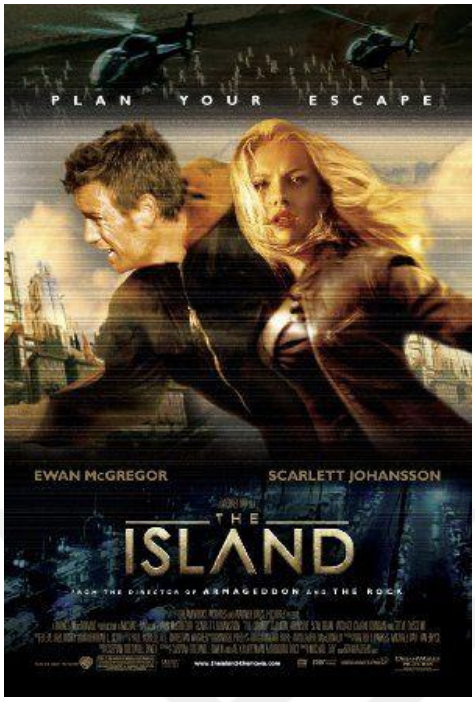
Filmin Türü: Distopya,

Filmin İmdb Puanı: 6,8

3.4.2.Filmin Konusu

21. yüzyılın ortalarında ilerleyen teknoloji, bilimin de yardımıyla insanın biyolojik yapısında değişiklik yaparak, insan klonları üretilebilmektedir. Klonlar, ‘‘Gelecek Kuşağın Bilimi’’ adını verdiği klonlamayı keşfeden bilim insanı Dr. Merrick tarafından, şehirden uzakta, eski bir askeri yer altı enstitüsünde üretilmekte ve üretim sonrası yine aynı yerde tutulmaktadır. Biyo-teknoloji ile suni plasentalar içerisinde insanların kopyaları üretilmektedir. Yapay bir hafızaya sahip olan klonlar, suni plasentalardan çıkarıldıktan sonra uyutulmaktadır. Uykularında sürekli olarak aynı görsel ve görüntülere maruz bırakılarak zihinlerine müdahale edilmektedir. Bu müdahale sonucu klonlar, seçilmiş kişiler olduklarına ve zamanları geldiğinde bir cennet olan Adaya gideceklerine ikna edilmişlerdir. Ancak klonlar, bildiklerinin aksine yok olduğunu zannettikleri dünyada yaşayan insanlara sigortalanan birer ürünlerdir. Bu kolon insanlar, sahiplerinin gerekli organlarının tedarik edilmesi için üretilmekte, ihtiyaç halinde kullanmakta ve ihtiyaç giderildikten sonra yok edilmektedir.

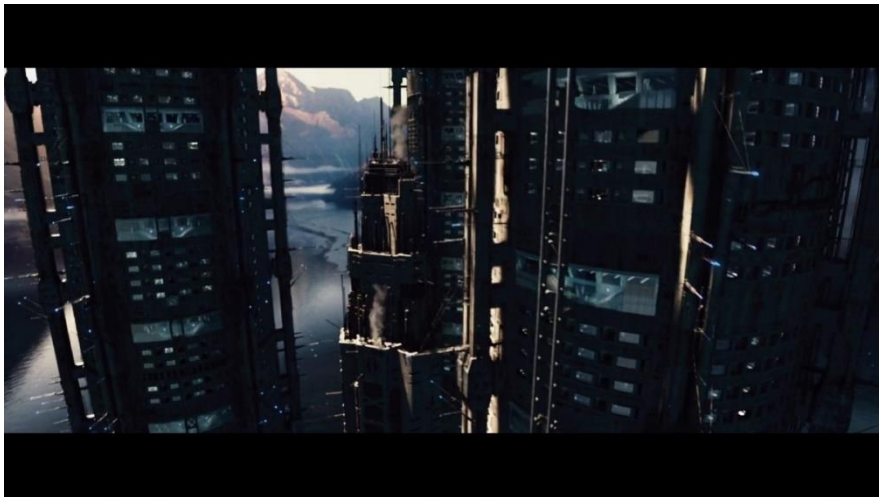
Görsel 3. The Island Filminin Afişi

3.4.3. Filmin Göstergebilimsel incelemesi

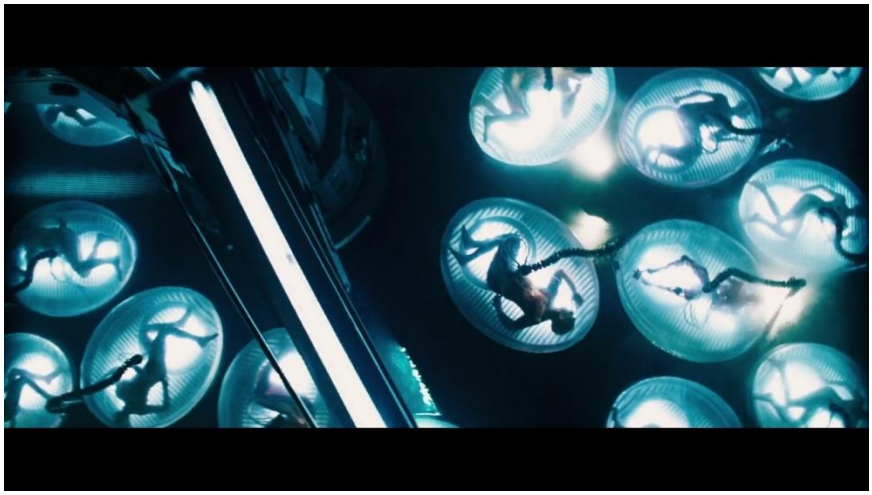
Kopya insanlar, süreleri gelinceye kadar bir enstitüde, dış dünyadan izole bir şekilde yaşamaktadırlar. Enstitü, kurak bir bölgede olmasına rağmen çevresi deniz manzaralı hologramlarla sarılmıştır. Tüm insani özelliklere sahip olan kopyalar, dış dünyanın tehlikeli olduğuna dair kandırılarak, son derece teknolojik aygıtlarla ve sistemlerle yönetilen eski bir askeri enstitüde tutulmaktadırlar. Enstitü merkezinin dışı hologramlarla kaplanarak hayali bir dünya yaratılmaktadır. Kopyalar, dünyanın kirlilikten yok olduğu, tüm hayvan türlerinin ve kendilerinin dışında kalanların yok olduğu aldatmacası ile yaşatılmaktadır. Aşağıdaki kesitte, kopya insanların yaşadığı enstitünün deniz ve doğa manzaralı hologramlarla çevrilmiş hali gösterilmektedir. Binanın büyüklüğü ve kat sayısının çokluğu çok sayıda kopyanın tutulduğunun göstergesidir.

Kesit 23: Enstitü merkezi

Yeryüzündeki son cennet olarak nitelendirilen enstitüye hapsedilen kopya insanlar, dış dünya hakkında çok az şey bilmektedir. Tüm kopyalar, aynı aşamalardan geçerek yetişkin bir kopya haline gelmektedir. Kopyalar sahiplerinden alınan gen örnekleri sonucunda suni bir plasenta içinde üretilmektedirler. Bu plasenta içinde belli bir süre kaldıktan sonra uyuma aşamasına geçmektedir. Aşağıdaki kesitte, suni plasenta içerisinde üretilen kopya insanlar gösterilmektedir. Bu görüntü bilimin ve teknolojinin yaratabileceği olumsuzlukların göstergesi niteliğindedir.

Kesit 24: Suni plasenta içerisindeki kopya insanlar

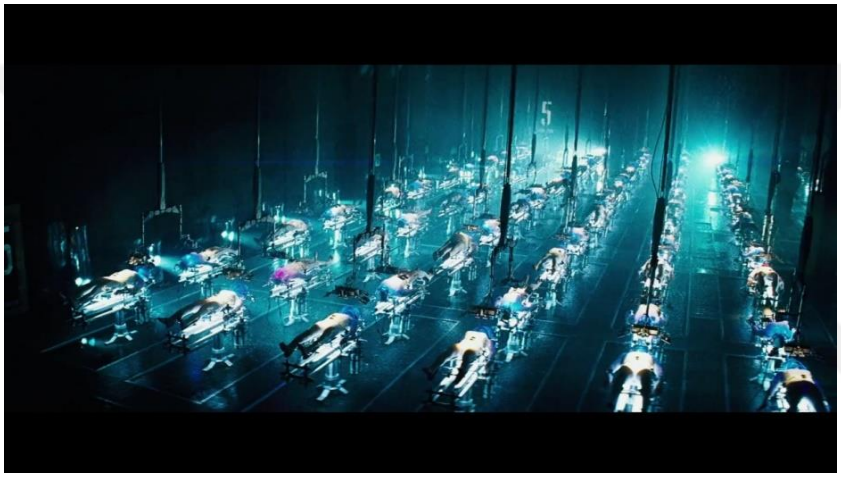

Uyuma aşamasında kopya insanlara izletilen çeşitli görsel, video ve seslerle zihinlerine müdahale edilerek aynı şeyleri öğrenmeleri sağlanmaktadır. Dinletilen sesler şu şekildedir:

- *Sen seçilmiş kişisin. Çok özel bir amaç için seçildin.*
- *Adaya gidecek şanslı insanlardan birisin.*

Aşağıdaki kesitte, kopya insanlar elektronik bir ortamda yatırılmaktadır. Elleri ayakları bağlanan bu kopya insanlar, yatırıldıkları yerde uyutularak, teknolojik aygıtlar ile bilişsel bir müdahaleye maruz bırakılmaktadır. Bu kesit kopyaların zihinlerine yapılan müdahalelerin göstergesidir. İktidar bu şekilde yarattığı sistemin devamlılığını sağlamaktadır.

Kesit 25: Uyku hakindeki kopya insanlar

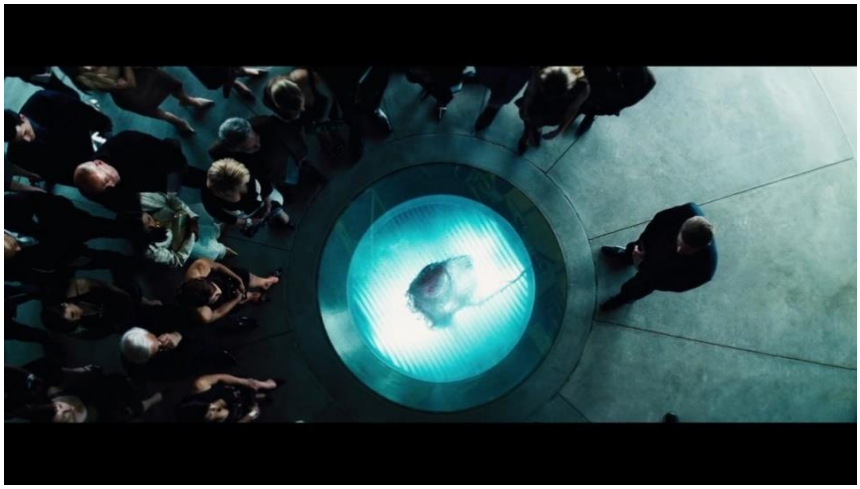
Tüm kopya insanlar üzerinde gerçekleştirilen bu manipülasyonlarla dünyanın tahribata uğradığı ortak bir geçmiş yaratılmıştır. Kopya insanlar üzerindeki hakimiyet hepsine dış dünya ile ilgili ortak anılar verilerek sağlanmaktadır. Kopyaların hafızalarına hali hazırdaki on iki hikayenin farklı versiyonları yerleştirilmektedir. Kopyalar, dünyanın radyoaktif bir kirlenme sonucu yok olduğuna inanmaktadır. Dünyada yaşamın olanaksız olduğuna inandırılan kopya insanlar, sığınacakları tek yer olduklarına inandıkları bu enstitüde kendilerini güvende hissetmektedirler. Klonlar, çeşitli simülasyon ve manipülasyonlarla korkutularak, sorgulamaları ve dış dünya merakı engellenmektedir. Bu işlemler sonrasında kopya insanlar, var olan sisteme adapte olmuş bir bilince sahip olmaktadırlar.

İktidar, yarattığı teknolojik sistemler yardımıyla kopya insanları Adaya gitme hayaliyle kandırmaktadır. Ada, iktidarın yarattığı var olmayan hayali bir cennettir. Kura sonucunda seçilen kopyalar adaya gitmeye hak kazanmaktadır. Kuranın arkasındaki asıl gerçeklik, kopya insanın, dış dünyada sigortası olduğu insanın

yaşamına devam etmesi için kullanılma vaktinin gelmesidir. Kura etkinliği sonucu seçilen kişiler Adaya gönderileceğini zannederek aslında ölüme götürülmektedir. Seçilen bu kopya insanlar asıllarının gerekli organlarını karşılamak üzere tıbbi bir operasyon geçirildikten sonra öldürülmektedir. Filmde, Lincoln Altı Eco, dış dünyada yaşayan ve geçirdiği bir hastalık sonucu yeni bir karaciğere ihtiyaç duyan Tom Lincoln'nün kopyasıdır. Jordon İki Delta ise dış dünyada bir model olan Sarah Jordon'nun bir kopyasıdır. Onlar gibi diğer kopyalar da zengin ve ünlü kişilerin kopyalarıdır. Kopyaların asılları ile genetik ve fiziksel özellikleri aynıdır ancak yaşamları farklıdır. Bu durum onları insan olmalarına rağmen bir köle haline getirmektedir.

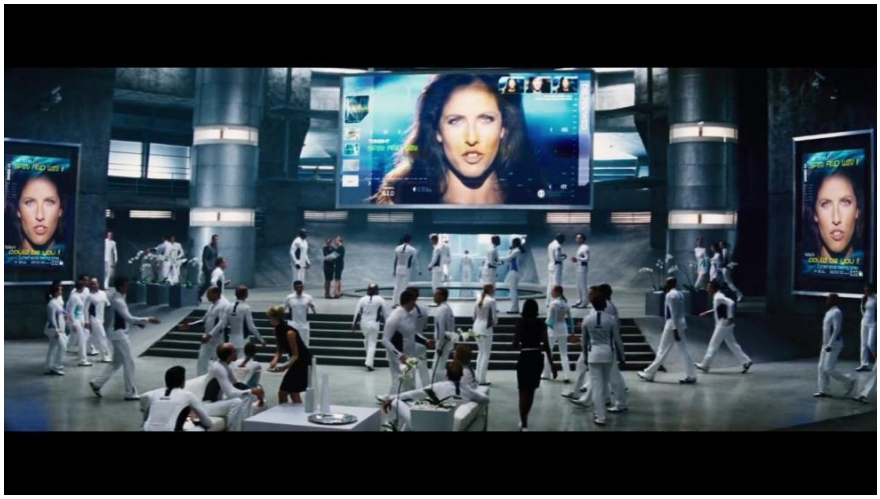
Doğum yoluyla dünyaya gelmek dışında, tüm insani özelliklere sahip olan bu kopya insanlar gerçek insanların sipariş ettikleri birer ürün olarak görülmektedirler. Kopyalar tıbbi süreçlerden geçirilerek, doğrudan yetişkinlik çağına getirilmektedir. Müşterinin yaşına ve ihtiyaçlarına uygun olarak üretilmektedir. Kopyalama yöntemi dış dünyadaki insanlara birer ürün olarak pazarlanmaktadırlar. Kopyalar, asıllarının ömürlerini uzatmak için yaratılmış birer ürünlerdir. Ancak bu sonsuz hayata sahip olabilecek olanlar yalnızca zengin ve güçlü insanlardır. İnsanlar arası eşitsizliğin ve adaletsizliğin devamlılığını koruduğu bu gelecekte, bireyler, düzenin sağlayıcısı ve koruyucusu olan birer meta olarak görülmektedir. Aşağıdaki kesitte, yer altındaki bir düzenek aracılığıyla örnek bir kopya insan sergilenmektedir. Bunu seyreden insan topluğunun bu durum karşısındaki kayıtsızlığı gösterilmektedir. Bu kesit, insani haklara, değerlere aykırı olan bu duruma karşı duyarsızlık gösteren insanları temsil etmektedir.

Kesit 26: İnsanlara pazarlanan bir kopya örneği

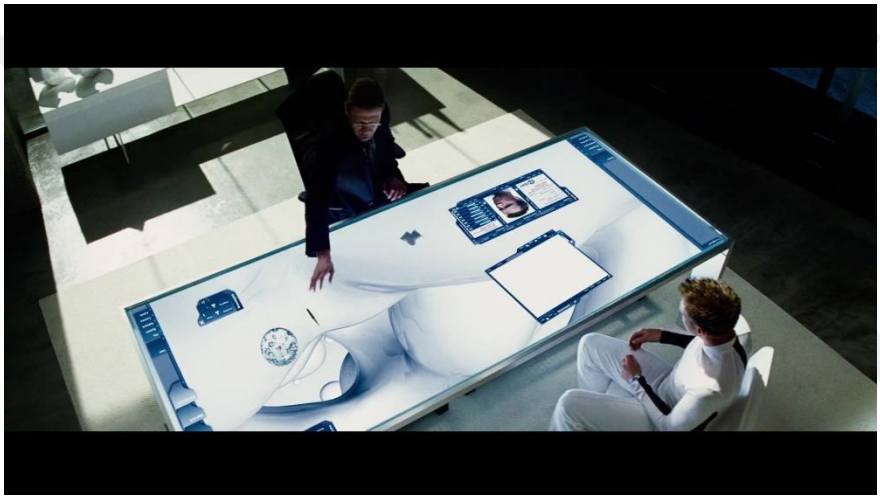
Kopyalara sürekli olarak dış dünyadaki hava kirlilik oranı ve hava durumu bilgisi verilmektedir. Asansörlerde ve dev ekranlarda Adanın tanıtımı yapılmaktadır. Kopyalar, sürekli olarak bir arada tutulmaktadır. Tüm kopya insanlarla iletişim, dev ekranlardan, yapay zeka ile yapılmaktadır. Toplu bildirimler, uyarılar ve kura sonucu bu ekran üzerinde yapılmaktadır. Her gün düzenli olarak ‘‘Sizler çok özel insanlarsınız’’, ‘‘Siz özelsiniz’’, ‘‘Nazik ve mutlu olun’’, ‘‘Mutlu insanlar sağlıklı insanlardır’’ şeklinde anonslar yapılarak, kopyalar kontrol edilmektedir. Bu anonslarla kendilerini özel hissetmeleri sağlanarak, sorgulamaları engellenmektedir. Aşağıdaki kesitte, kopyalarla iletişim kurulan ve aynı zamanda onları gözetleyen dev ekranlar gösterilmektedir. Bu durum iktidarın gözünün her yerde olduğunun göstergesidir.

Kesit 27: Dev ekranlardan yapılan bildirimler

Kural ihlali yapan kopyalar kirli olarak nitelendirilerek dev ekranlarda ifşa edilmektedir. Kirli kopyalarla iletişim kurmak yasaktır ve ötekileştirme ile cezalandırılmaktadır. Her bir kopyanın dijital ortamda özel bir dosyası vardır ve bu dosyada kopyanın eylemleri, davranışları yer almaktadır. Bu dosyalar düzenli olarak güncellenmekte ve kural ihlali yapanalar güvenlik güçleri tarafından korkutularak uyarılmaktadır. Aşağıdaki kesitte, ilerleyen teknoloji sayesinde dijital ortamda tek bir hareketle bireyin kimliğine, özelliğine ve davranışlarına dair tüm bilgilere kolaylıkla ulaşılabildiğini göstermektedir.

Kesit 28: Lincoln'un doktor ile görüşmesi

Toplumsal düzen ve devamlılk, süreğen bir gözetim ve denetim ile sağlanmaktadır. Kopyalar, her an her yerde kameralar ve kendilerini yakından denetleyen, güvenlik güçleri tarafından izlenmektedir. Panoptik sistemin tüm özelliklerinin sergilendiği bu distopik düzende, bireyler, şartları iyileştirilmiş bir hapis hayatı yaşamaktadır. İnsandan bir farkı olmayan kopyaların yakın temasta bulunmaları yasaktır. Yakın temaslar güvenlik güçleri tarafından kontrol altına alınmaktadır. Aşağıdaki kesit, bireylerin her an her yerde gözetlendiğini kanıtlar niteliktedir. Yaşanan herhangi bir kural ihlali sonucunda anında hızlı bir şekilde müdahale edilmektedir.

Kesit 29: Kopyaları gözetleyen Güvenlik

Kopyaların besin, eğlence, arkadaşlık ihtiyaçları simülasyonlarla karşılanmaktadır. Bu distopik düzende, teknoloji, sanal zihinleri ortaya çıkarmıştır.. Gerçek yaşam duygusu aslı yerine göstergeleri sunularak elde edilmektedir. Kopyaların gerçek olarak görmeleri istenilen şeyler aslında bir göstergedir. Aşağıdaki kesitte, Jordon ve simülasyonu görülmektedir. Lincoln ve Jordon'un dövüşmeleri sanal olarak gerçekleşir. Gerçek sanallaştırılarak bireyler üzerinde yapay gerçeklik algısı oluşturulmaktadır. Bireylerin gerçeklik ile tüm ilişkileri yok edilmektedir.

Kesit 30: Simülasyon ekranı

Lincoln Altı Eco'un bir böcek bulması sonucu Jordon İki Delta ile arasında geçen bir diyalog şu şekildedir:

Lincoln: *Dışarda neden ölmediğini anlayamadım. Hani kimse yaşayamıyordu. Sürekli birilerini bulup buraya getiriyorlar. Nerden geliyorlar?*

Jordon: *Kurtulanları bulmaları çok iyi. Neden iyi şeyleri sorguluyorsun. Hep kötü yanını düşünüyorsun.*

Kopya insanlar ilk üretilmeye başlandığından bu zamana zihinsel yapılarında bir gelişme olduğu fark edilmiştir. Bu diyalog sorgulamaya başlayan bir kopyanın habercisidir. İktidarı korkutan bu durum yeni önlemler almaya yöneltmiştir.

Yeni getirilen her kopyanın dış dünyada bulunan ve kurtarılan bir insan olduğu zannedilmektedir. Ancak bu kişiler yeni doğan kopyalardır. Kopyaların sorgulamadan, iktidarın istediği gibi yaşamaları için ayarlanmış, mükemmel bir sistem vardır. Aşağıdaki kesitte, yeni üretilen bir kopyanın diğer kopyalarla aynı ortamda bir eğitmen tarafından eğitildiği görülmektedir. Yeni üretilen bu kopyanın küçük bir çocuk gibi davrandığı fark edilmektedir. Bu durum kopya insanların beyin yaşlarının küçük olduğunun kanıtıdır. Aynı zamanda iktidarın sorgulamayan insanlar yetiştirdiğinin göstergesi niteliğindedir.

Kesit 31: Yeni doğan bir kopyaya yapacağı işin öğretilmesi

Kopyalar, üretildikleri ilk günden itibaren kendileri için tasarlanmış toplu eğitimlerden geçmektedirler. Bu eğitimler çizgi filmler, kitaplar ve oyunlardır. Tüm programlar, onların saldırı isteklerini bastırmak ve sosyal ilişkilerini geliştirmek için tasarlanmıştır. Tıpkı beş yaşındaki bir çocuğun eğitilmesi gibi eğitilmektedirler. Bunun dışında kopyalar olası anlaşmazlıkları önlemek amacıyla çiftleşme bilgileri

olmadan yaratılmışlardır. Kopyaların cinselliğe dair tüm belirtileri yok edilmiştir. Bir insan olarak yetiştirilen ancak hiçbir hakka sahip olmayan kopyalar birer köledirler. Aşağıdaki kesitte, kopyalar bir öğretmen eşliğinde aynı kitabı okumaktadırlar. Herkesin aynı olması gerektiği bu düzende, aynı kitaplar okunmakta, aynı yemekler yenmekte ve hep birlikte hareket edilmektedir. Bu şekilde ortak bilinç ve hareket oluşturularak, mevcut sistem devam ettirilmektedir.

Kesit 32: Kopyaların eğitimi

Bu distopik dünyada her şey kontrol altındadır. Kopya insanlar, dış dünyadan habersiz ve farklılıkların kabul edilmediği bir düzende, kendilerine verilen görevlerle ve eğitimlerle yetiştirilmektedir. Her bir kopyanın kendisine ait bir odası vardır. Kopyalar odalarına yerleştirilen kameralarla izlenmekte ve teknolojik aygıtlarla yönlendirilmektedir. Her sabah yapay zekâ aracılığıyla uyandırılmakta ve sağlıklarına dair günlük uyarıları yapılmaktadır. Her kopya, kendisine yapılan bu uyarılara göre beslenir ve hareket eder. Tüm kopyalara her sabah aynı kıyafetler bir düzenek aracılığıyla seçenek olarak sunulur. Ancak sunulan seçeneklerin hepsi aynıdır. Bu şekilde kopyalar aynı şeyi seçmiş olurlar. Aşağıdaki kesitte, aynı kıyafetleri giyen insanlar görülmektedir. Tüm kopyalar seri üretim ürünüdür. Farklı olanın kabul edilmediği bu düzende tek tipleşmiş, duygularından, akıldan yoksun bir toplum inşa edilmektedir. Herkesin birbirinin aynısı olduğu ve farklılığın kabul edilmediği bu düzende, kopyaların her şeyden habersiz olarak, sorgulamadan yaşamaları beklenmektedir.

Kesit 33: Tek tipleştirilen kopyalar

Kopyalar kendilerine ait bir isme sahip değillerdir. Kopyalar, dış dünyada yaşayan Asıllarının soyadları ve sahip oldukları kuşakların isimleriyle kodlanmışlardır. Her kopyanın sol bileğine, kendisini tanımlayan kimliği damgalanmakta ve dijital bilekliği takılmaktadır. Kopyalar tüm ihtiyaçlarını, dijital bilekliklerini okutarak gerçekleştirmektedir. İleri teknoloji sayesinde bileklerine takılan bileklikler aracılığıyla kopyaların tüm bilgilerine erişilebilmektedir. Ayrıca kopyalar, bileklerini okutarak kimliklerini tanımlayabilmekte ve kendilerine ait tüm verileri aktarılabilmektedir. Bu sistemle kopyanın girdiği eğlence alanı, çalışma alanları, yemek salonu, asansör vs. gibi mekanlarda kendilerine dair tüm bilgilere kolayca ulaşılarak bu ilgiler doğrultusunda hareket etmeleri sağlanmış olmaktadır.

Yetişmiş kopyalar belli işlerde çalıştırılmakta ve egzersizlere tabi tutulmaktadır. Yetişmiş kopyalar, üretilmekte olan kopyaları beslenmeleri için çalıştırılmaktadır. Oluşturulan düzenekle nereye gittiği belli olmayan hortumlara iğnelerle ilaç enjekte edilmekte ve bu sayede yeni üretilen kopyalar beslenmektedir. Her gün tekrarlanan bu işlemler alışkanlık haline gelmekte ve kopyaların sorgulamasına engel olmaktadır. Üretilen bu insanlar birer köle olarak kullanılmaktadır. Aşağıdaki kesitte, çalışan kopyalar görülmektedir. İktidar, sunduğu hizmet karşılığında kopyaları çalıştırmaktadır. Bu durum iktidarın bireysel özgürlüğü ve hakları görmezden geldiğinin kanıtlarından biridir.

Kesit 34: Çalışan kopyalar

Bu distopik düzende bir bilim insanı olan Dr. Merrick, insan kopyalanmanın keşfi ile yaşamı ölümden ayırmanın bir yolunu bulmuştur. Dr. Merrick, ölümü ve yaşatmayı elinde tuttuğu distopik dünyada, tanrısal bir kontrol sağlamaktadır. Dr. Merrick 'in kaçan kopyaları bulması için görevlendirdiği gizli polis Bay Loran ile yaptığı bir konuşmada ''Ben bilimin kutsalını keşfettim. Ben hayat verdim. Yaşattım. Buradaki olasılıklar sonsuzdur'' diyerek bilimin tehlikeli yüzünü açığa çıkarmaktadır. Kopyaların yaratılmalarının tek sebebi sonsuz hayatı mümkün kılabilmektir. Birer kopya olduklarında habersiz olan bu kopyalar tıp biliminin teknolojisinin bir ürünüdür. İktidar, insanı üzerinde işlem yapmak için bir nesne olarak görmektedir. Sisteme uygun insanlar yaratmak ve yaratılan mevcut sistemi kontrol altında tutmak için yürütülen bir proje olarak görülmektedir.

Dünyadaki yeni toplum düzenine uygun bedenler ve zihinler üretmek için biyolojik ve psikolojik yöntemler kullanılmaktadır. Bedenlerin ve propaganda aracılığıyla zihinlerin kontrolü sağlanmaktadır. Bu kontrol doğumla birlikte başlamaktadır. İnsanlardan alınan gen aktarımı kontrollü bir şekilde kopya bireye aktarılır ve tehlikeli olanlar anında yok edilir. Bu şekilde sistemin istemediği hiçbir şey, hiçbir kimse yaşamına devam edememektedir. Belleği çeşitli kontrol araçlarıyla oluşturulan birey, eleştirel düşünceden giderek uzaklaşır ve düşünemez hale gelir. İşlevsel ve sosyal olarak hiçbir birey bir diğerinden farklı değildir. Oluşturulan yapay ve mekanik insanlar, sistemin devamlılığını sağlamaktadır.

Bu distopik düzende teknoloji ve bilimin birleşmesiyle insanın biyolojik yapısındaki değişimlerin mümkün kılındığı, gelecekte geçen yaşamsal tehlikeler anlatılmaktadır. Kopyaların üretilmelerinde, organlarının çıkarılmasında ve öldürülmelerinde kullanılan teknoloji ile cinayetler işlenmektedir. Bu düzende kopyalar nerede olduklarını bilmemektedirler ve bu teknolojinin son derece kötü niyetli kullanılmasıyla alakalı bir durumdur. Bilim ve teknolojinin bir araya gelmesiyle insan hayatının olduğundan altmış ila yetmiş yıl daha uzatılabilmesi mümkün kılınmıştır. Bu durum insan zaaflarından faydalanılarak, toplumun zengin kesimine pazarlanmaktadır. Tüm bunlar teknolojik ilerlemeler ile birlikte doğabilecek küresel bir felaket sonucu, dünyanın büyük bir kısmının yok olmasının yaratacağı felaketlerin, ortaya çıkarabileceği sorunlar, gözler önüne serilmektedir. İktidarın insanları araçsallaştırabileceği ve kendisi için tehdit oluşturduğunda da yok edebileceğini yansıtmaktadır.

Tablo 3. The Island Filmi Düz Anlam ve Yan Anlam Tablosu

Gösterge	**Düz Anlam**	**Yan Anlam**
Kesit 23: Mekan	Yüksek binalar	Issız bir bölgede yer alan eski binalar bir gizemin göstergesidir.
Kesit 24: Fetüs	Yetişkin Fetüsler	Bir şeylerin ters gittiğinin göstergesidir. Bu durum aynı zamanda bugünün dünyasına ait olmayan bir durumun göstergesidir.
Kesit 25: Tedavi	Sedyeye bağlı yatan insanlar	Bireylerin zihinlerine yapılan bilişsel bir müdahalenin göstergesidir. İktidarın sisteme uygun insan yarattığının göstergesidir.
Kesit 26: Tanıtım	Yaratılan insanların Dış dünyadaki insanlara sunulması	İnsanların etrafında gerçekleşen olaylara karşı kayıtsız durması ve Toplumsal duyarsızlık.
Kesit 27: Dev Ekran	Gelişmeler ve bilgilendirmelerin yapıldığı iletişim aracı	Bireyleri kontrol altında tutmak için uydurulan haberler ve propaganda aracı.
Kesit 28: Teknoloji	İleri teknoloji	Bireylere ait tüm bilgilere tek bir hareketle ulaşıldığı gösterilmektedir.

Kesit 29: Gözetim	Güvenlik amaçlı her yerde insanları gözetleyen kameraların olması	İktidarın tanrısal bir güçle herkesi gözetleyebilecek güce sahip olduğu düşüncesini oluşturarak distopik bir toplumun özelliği olan gözetim ve denetimi sağlaması
Kesit 30: Simülasyon	Dövüş simülasyonu	Simülasyon içeren etkinliklerle bireylerin eğlence ihtiyacı karşılanarak, sisteme karşı sorgulamadan yaşamaları sağlanmaktadır.
Kesit 31: Eğitim	Bireylere iş eğitim verilmesi	Sistemin devamlılığı için ortak nitelikte çalışan yetiştirmek
Kesit 32: Eğitim	Kitap okuyan insanlar	Kısa sürede yaratılan yetişkin insanlara ilkokul düzeyinde bir eğitim verilerek zihinleri kontrol altında tutulmaktadır.
Kesit 33: Kıyafetler	Aynı kıyafetleri giyen insanlar	Cinsiyet farkı olmadan her bir bireyin ortak amaç için var olduklarının göstergesidir. Tek tipleşme.
Kesit 34: İş	Çalışan insanlar	Özgürlüklerin yitilmesi.

3.5. OMNISCIENT

3.5.1.Dizinin Künyesi

Dizinin Adı: Omnicient

Dizinin Senaristi: Pedro Aguilera

Dizinin Yönetmeni: Julia Jordao

Dizinin Yapım Yılı: 2020

Dizinin Türü: Distopya, Bilimkurgu, Dram

Dizinin İmdb Puanı: 6,3

3.5.2. Dizinin Konusu

Film, gelişen teknoloji ile güvenlik güçlerine ihtiyacın kalmadığı, güvenliğin tekelleşmiş güçlü bir güvenlik firması tarafından ileri teknoloji denebilecek omniscient (her şeyi bilen) sistemi ile sağlandığı, gözetimin günlük yaşamın içinde olağan karşılandığı distopik bir gelecekte geçmektedir. Sistem, ‘‘Güvenlik adına mahremiyetten ödün yok’’ ve ‘‘Hem mahremiyet hem güvenlik var’’ sloganlarıyla hareket ederek, şehirdeki her bireyi kendilerine tesis ettikleri arı şeklinde küçük bir drone ile yedi gün, yirmi dört saat izlemektedir. Bu droneler, kalp atışlarından yüz ifadelerine kadar bireylere ait tüm bilgileri işlemekte ve analiz etmektedir. Bireylere ait tüm bu bilgiler droneler aracılığıyla şirket binasında bulunan ana bilgisayarda depolanmaktadır. Bireylerin tüm anlarının gözetlendiği bu distopik düzende insandan çok yapay zekanın gücüne inanılmaktadır. Şehir halkına ‘‘Sistem hata yapmaz’’ inancı aşılanmıştır. Bu gözetleme sistemi içinde doğup büyüyen ve şehrin güvenlik ağını oluşturan Omniscient şirketinde stajyer olarak çalışan Nina, babasının öldürülmesi üzerine sistemin kusurlu olduğunu fark eder ve cinayeti çözmeye çalışır.

Görsel 4: Dizinin afişi

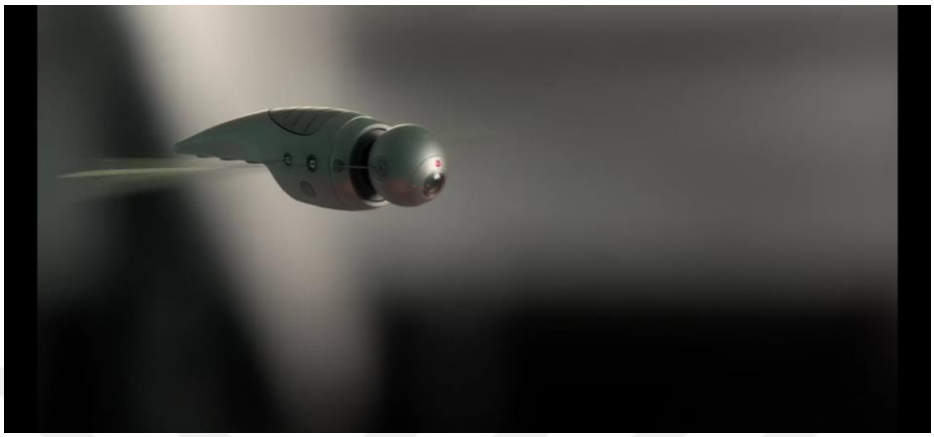
3.5.3. Dizinin Göstergebilimsel incelemesi

Dizi tek sezondan ve her bir bölümü kırk dakika süren 6 bölümden oluşmaktadır. Dizinin ilk üç bölümü incelemeye dahil edilmiştir.

Güvenlik şirketinin hakim olduğu, distopik bir özellik taşıyan şehirde, her şey bir yapay zeka üzerine kuruludur. Şehirdeki tüm kayıtlar ve güvenlik yapay zeka ile

gerçekleştirilmektedir. Her bireye ait küçük arı şeklindeki droneler, bireyleri yedi gün yirmi dört saat izlemekte ve verileri ana bilgisayara göndermektedir.

Kesit 35: Drone

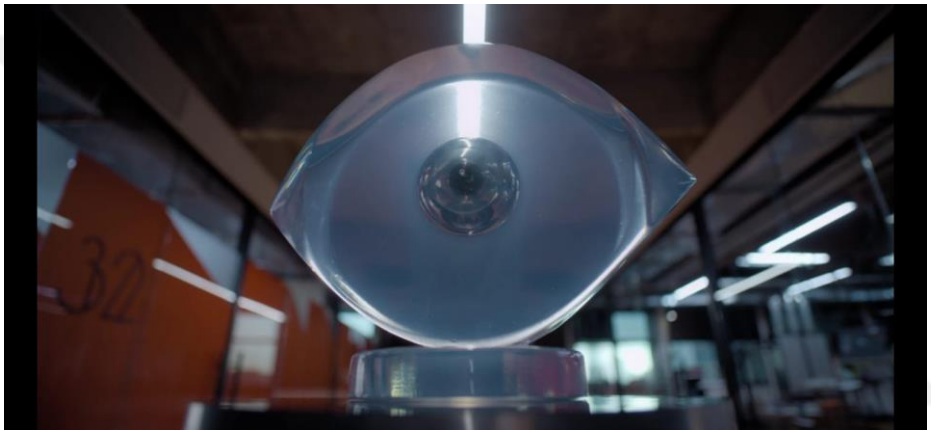
Bu şehirde yaşayan, güvenlik ve mahremiyet adına kayıt altına alınan vatandaşların, her davranışları ana bilgisayara kaydedilmekte ve yine güvenlik ve mahremiyet adına bu görüntülere insan erişimi yasaklanmıştır. Sistem kendini topluma ‘‘Güvenlik adına mahremiyetten ödün yok’’ ve ‘‘Hem güvenlik hem mahremiyet’’ sloganlarıyla kabul ettirmiştir. Şehrin birçok yerinde ekranlardan omniscient sistemle yönetilen şehrin güvenli görüntüleri izletilmektedir. ‘‘Korkusuz yaşayın’’ sözleri anons edilmekte ve reklam panolarında sloganlar sergilemektedir. Ana binanın asansörlerinde sürekli olarak ‘‘Suç oranlarının azaltıldığına dair anonslar yapılmaktadır. Aşağıdaki kesitte, şehrin görüntüsü görülmektedir. Şehrin temiz ve güzel görüntüsü güvenli olduğu izlenimi yaratmaktadır.

Kesit 36: Şehir

Omniscient'i temsil eden göz sembolü her yerdedir. Bu durum bireyler üzerinde şiddetli bir psikolojik baskı yaratarak, bireylerin mahremiyetlerinden vazgeçmesine sebep olmaktadır. Suçların azaltılması adına yapılan süreğen gözetlemeler, toplum bilincinde gözetimi normal hale getirmektedir. Sistem, güvenlik adı altında, bireyleri adeta şeffaf bir hapishane ortamında yaşatmaktadır. Aşağıdaki kesitte, Dronenin gözünü temsil eden göz sembolü vardır. Bu sembol şehrin birçok yerinde bulunmaktadır. Gözetlemenin, güvenliği sağlayan bir eylem olduğunun göstergesidir.

Kesit 37: Dronenin gözü

Tüm sistem ileri teknoloji ile kurulmuştur. Telefonlar birbirini temas ettirilerek bilgileri okuma özelliğine sahiptir. Dronenin aktardığı görüntülerin depolandığı ana bilgisayar, şehrin güvenlik ağını oluşturan şirketin bakım odasında, ana bilgisayara karşı herhangi bir saldırıyı önleyen güvenlik duvarı kartları tarafından korunmaktadır. Bu kartlar sistemi saldırıya karşı koruyup, kayıtların gizliliğini güvence altına almaktadır. Dronelerden gelen verileri, diğer kaynaklardan gelen verilerden mükemmel bir şekilde ayırt edebilmektedir. Bu kartlar sürekli olarak kontrol edilmekte ve güncellenmektedir. Bu yüzden ana bilgisayarın bulunduğu bakım odasına erişim kısıtlıdır. Bireylerin yaşadıkları herhangi bir kurumsal, resmi işlerde iletişim yetkilisi bir yapay zekadır. İnsanlar robotlarla iletişim kurmaktadır ve bu durum gerçek olanla yapay olanın farkını ortadan kaldırmaktadır. Bireylerin gerçeklik algısı yeniden yaratılmaktadır.

Nina, babasını evde ölü bulması üzerine sisteme haber verir ancak sistem tarafından ‘‘bölgenizde işlenmiş herhangi bir suç bildirimine rastlanmadı’’ cevabını

alır. Görevliler, olay mahalline gelip inceleme yapmaları sonucunda, ortada bir cinayet olmasına rağmen gerçek zamanlı gözetim sistemi tarafından bilgilendirilmedikleri için bunun bir cinayet olmadığını, sistemin asla hata yapmayacağını ve bunun gizli tutulması gerektiğini söyleyip giderler. Yani yapay zeka olanları kayıt etmediği için sistem ölümün nedenini açıklayamamaktadır. Olayın araştırılması istendiğinde, gelişen teknoloji ile birlikte şehrin soruşturma biriminin on beş yıl önce dağıtıldığı ve soruşturma işlerinin sistem tarafından yapıldığı öğrenilmektedir. İnsan hayatının güvenliğini temel koşan Omniscient, sistem sistemdir diyerek olayın üstünü örtmeye çalışarak, güvenlik ihlalinde bulunmaktadır. Sisteme duyulan güven o kadar kuvvetlidir ki insan aklına ve duyulara olan inanç hiçe sayılmaktadır. İnsan aklının bir ürünü olan yapay zeka, insan aklından üstün kılınmaktadır. Aşağıdaki kesitte, sırtından vurularak ölen Nina'nın babası görülmektedir. Her şeyi gören sistemin bu cinayeti görememesi sistemin kusurunu temsil etmektedir.

Kesit 38: Nina'nın öldürülen babası

Suç işleyenlerin konumu ve işledikleri suçun derecesi, kendilerini takip eden droneleri tarafından anında sisteme bildirilmekte ve ana ekranlarda suçlu kişi ifşa edilmektedir. Aşağıdaki kesitte, kural ihlali yapanların ifşa edildiği ekran görülmektedir. Sistem kural ihlali yapanları kimlik bilgileri ile işledikleri suçu ifşa etmektedir. Bu şekilde güvenli olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır. İnsanları koruduğu gerekçesi ile kendine olan güveni arttırmaktadır.

Kesit 39: Suç işleyen kişinin ana ekranda ifşa esilmesi

Suç işleyen kişiye mahkeme bilgileri anında mesaj olarak gönderilmekte ve kendisine verilen kısıtlı süre içerisinde kişilerin mahkeme salonunda olması istenmektedir. Mahkeme salonu yalnızca sistem tarafından verilen cezayı açıklayan ve ceza alan kişiden oluşmaktadır. Bu sistemde ceza, işlenen suça göre para veya hapis cezası olarak verilmektedir. Bu kesitte, Nina'nın duruşması gerçekleşmektedir. Duruşma karşılıklı olarak dijital bir araç yardımıyla gerçekleştirilmektedir.

Kesit 40: Nina'nın duruşması

Droneler sahiplerinin her özelliğini bilir ve onu çok iyi tanımaktadırlar. Droneler, bireyleri sürekli izleyerek, kalp atışlarını, yüz ifadelerini, duygu durumlarını, fiziksel değişimlerini kayıt altına almaktadır. Sahibini çok iyi tanıyan droneler, sahibindeki herhangi olumsuz bir durumu, davranış değişikliğini fark ettiğinde hemen bir davranış analizi başlatmakta ve ana bilgisayara iletmektedir. Ceza alma korkusu bireyi sistemin istediği gibi yaşamaya zorlamaktadır. Bireylerin düşünceleri bile kontrol altındadır. Bu durum Bentham'ım sembolik panoptikon

hapishane modelinin işlenişi ile örtüşmektedir. Aşağıdaki görsellerde drone tarafından gözetlenen ve fizyolojik davranışları analiz edilen Nina görülmektedir. Teknoloji ile kişilerin tüm özellikleri kayıt altına alınarak, bireyler üzerinde denetim sağlanmaktadır. Bu durum teknolojinin gücünün göstergesidir.

Kesit 41: Drone Nina'yı analiz ederken

Kesit 42: Drone Nina'yı takip ederken

Bu şehirde yaşayan vatandaşlar, dış dünyadan tamamen izole yetiştirilmiş bir nesilden ve şehre sonradan yerleşen insanlardan oluşmaktadır. Vatandaşlar bu gözetim sistemine kendi iradeleriyle teslim olmuşlardır. Gözetim sistemi içinde, güvenliğin ve mahremiyetin iç içe olduğu bir düzende yetiştirildikleri için yedi gün yirmi dört saat izlenme durumu olağan karşılanmaktadır. Çünkü izleyen daima izlenenin davranışını değiştirmektedir. Bu durum panoptik sisteminin işleyişiyle benzerlik göstermektedir.

Şehre giriş çıkışlar serbesttir. Vatandaşlar şehre giriş ve çıkışlarda, parmak izlerini okutmaktadırlar. Şehirden çıktıklarında, droneleri ile senkronizasyonları kesilmektedir. Şehre giriş yaptıklarında ise droneleri tarafından tekrar takip edilmektedirler. Aşağıdaki kesitte, şehir dışına çıkan Nina'nın drone ile bağlantısının kesilmesini göstermektedir.

Kesit 43: Nina'nın şehir dışına çıkması

Gözetim şehrinde doğup büyüyen Nina, babasının cinayetini araştırmasında kendisine yardım eden belediye başkanı yardımcısı Judiete ile ilk defa şehir dışına çıkmaktadır. Şehir dışı, kötülüklerin kol gezdiği, şiddetin, güvensizliğin, kirliliğin ve fakirliğin hat safhada olduğu bir yerdir. Burası hırsızlık, kaçakçılık gibi birçok suçun işlendiği yerdir. Nina, burada kendini güvensiz, tedirgin ve ortama yabancı hissetmektedir. Bu durum davranışlarına yansımaktadır. Aşağıdaki kesitte, daha önce güvenli şehirden hiç ayrılmamış olan Nina'nın şehir dışındaki hali gösterilmektedir. Sistemin sağladığı güvenli bölgeden ayrılan Nina, burada kendini güvensiz ve tedirgin hissetmektedir. Nina'nın bu hali sistemin bireyler üzerinde yarattığı güvenli yaşam algısının başarıyla sonuçlandığının göstergesidir.

Kesit 44: Nina’nın şehir dışındaki hali

Yeni üretilen droneler, stajyerlere, sistemin yaratıcıları tarafından bir doğum mucizesi olarak sunulmaktadır. Omniscient’de çalışan stajyerler, güvenlik sağlayıcı ve aynı zamanda mahremiyet koruyucu olan dronelerin her ortama uyum sağlayabilmesi için geliştirme projeleri yapmaktadırlar. Yapılan çalışmalarla droneler eskiye oranla daha hızlı ve dirençli hale getirilmektedir. Bireyler gözetimi geliştirici projeler üretmektedirler.

Drone herhangi bir sebepten ötürü işlevini kaybettiğinde, hemen yerine ana binada hali hazırda bekleyen yedek bir drone almaktadır. Bu dronenin sahibine ulaşması dört dakika sürmektedir. Droneler yalnızca sahibini izlediği için tepkileri ona göre geliştirilmiştir. Kayboldukları yeri bilirler. Drone sahibine ulaşamazsa çevresindeki diğer dronelere mesaj gönderir. Dronelerden biri o kişiyi görür görmez ana bilgisayara yerini bildirir. Aşağıdaki görsellerde Nina’ya ulaşmaya çalışan dronenin diğer dronelere haber verdiği görülmektedir. Bu durum bireylerin tanımlayıcı özelliklerinin yalnızca kendi dronelerinde bulunmadığını, kendilerine ait tüm bilgilerin, davranışların kayıtlarının her yerde olabileceğine işaret etmektedir.

Kesit 45: Nina'yı bulamayan Dronenin yakındaki dronelere bilgi vermesi

Omniscient şehrine sonradan yerleşen insanlar adapte sorunu yaşamakta ve eski alışkanlıklarını şehrin dışına çıkarak devam ettirmektedir. Sistem çalışanlarından Ricardo, düzenli olarak şehrin dışına çıkmakta ve ücra köşelerdeki kimsesiz insanları dövmektedir. Şehir içinde süreğen olarak gözetlendiği için bu eylemini şehir içinde gerçekleştirememektedir. Aşağıdaki görsel bu durum kanıtıdır. Bu durum sistemin davranış değişikliğini tamamıyla gerçekleştiremediğinin kanıtıdır.

Kesit 46: Ricardo'nun şehir dışına çıkıp oradan birini dövmesi

Omniscient stajyerlerinden Olivia, şehir dışından bir adamla birlikte olmaya başlar. Adam drone tarafından izlenilmenin rahatsızlık verdiğini söyleyerek birlikteliğe son verir. İzlenme durumunun olağan olduğunu adama kabul ettirmeye çalışan Oliva, görüntülerin insanlar tarafından izlenmesinin yasak olduğunu, güvenlik için izlenildiğini anlatması ile de rahatlayamayan adam, birlikteliği yarıda bırakarak gider. Bu durum sistem içinde yaşayan ve sistemin dışında yaşayan bireylerin izlenme durumuna karşı yaklaşımlarını gözler önüne sermektedir. Sistem

içinde doğup, büyüyen Olivia gözetlenmenin olağan karşılarken, sistemin dışındaki bir insan alışık olmadığı bu durumu yadırgamaktadır**.**

Omnisicient, gücünü, suç oranlarını düşürmek üzerine kurmuştur ve başarılı da olmuştur. Şehirde işlenen suç oranları olabildiğine azaltılmıştır. Kendini ‘‘Gerçek zamanlı gözetim’’ olarak tanımlayan bu sistemde suçlar dronelerle anında yakalanmaktadır. Bu sistemde toplam yetmiş üç mahkum vardır. Sisteme göre bu mahkumlar hem özgürlüklerini hem de mahremiyetlerini kaybeden kişilerdir. Bu mahkumlar hem drone ile hem de insanlar tarafından izlenmektedirler. Aşağıdaki kesitte, tutuklu mahkumlar ekranlardan gözetlenmektedir. Bu mahkumlar aynı zamanda droneleri tarafından da gözetlenmektedirler. Bu durum onlar üzerindeki sıkı denetimi göstermektedir. Şehrin güvenli imajını tehlikeye attıkları için bir tehdit olarak algılanmaktadırlar. Bu yüzden sıkı bir gözetime tabi tutulmaktadırlar.

Kesit 47: Mahkumların ekrandan izlenilmesi

Sistemin yapılan yaramazlıkları da suç olarak görmekte ve ana ekranda ifşa etmektedir. Bu durum çocukların çocukluklarını yaşamadan birer yetişkine dönüştüklerinin kanıtıdır. Nina’nın ağabeyi Daniel, çocukluk zamanlarında yaptığı yaramazlıkların, suçların ana ekranda ifşa edilmesi yüzünden iş bulamaması ona psikolojik olarak zarar vermekte ve kendisini değersiz hissetmesine sebep olmaktadır.

Bu distopik düzende, her fırsatta dronelerin kötü bir şey olmasına izin vermediği vurgulanır. İnsanlar kapılarını kilitlemeden yaşamaktadırlar. Kendi şahsi eşyalarını evlerinin önünde veya iş yerlerinin önünde bırakabilmektedir. İzlenme

kaygısı oluşturularak, hırsızlık, zarar verme gibi vakalar önlenmektedir. Gözetimin normalleştirildiği bu distopik düzende mahremiyet ortadan kaldırılmakta ve bireyler bu duruma alıştırılmış hale getirilmektedirler. Dronlerin sahiplerini çok iyi tanıması ve diğer dronelerle iletişim halinde olması günümüzdeki elektronik gözetleme durumunun gelecekteki hali niteliğindedir. Bu distopik toplumda günümüzdeki tüm biyometrik işlemlerin gelişmiş hallerinin bireyler ve yaşamları üzerindeki etkisine şahit olunmaktadır.

Tablo 4. Omniscient Dizisi Düz anlam ve Yan anlam Tablosu

Gösterge	**Düz Anlam**	**Yan Anlam**
Kesit 35: Aygıt	Arı şeklinde, uçabilen ve kamerası olan bir cihaz	Bir gözetim aracı olduğu gösterilmektedir.
Kesit 36: Manzara	Şehrin görüntüsü	Gelişmiş bir şehir.
Kesit 37: Sembol	Göz Sembolü	Toplumun gözetim altında olduğunun göstergesidir.
Kesit 38: Cinayet	Dronenin gözetlediği yerde yatan bir adam	Sistemin kusurlu olduğu. Sisteme körü körüne bağlı sistem çalışanları.
Kesit 39: Dev ekran	Bilgi ekranı	Kural ihlallerinin ifşa edilmesi. Toplumsal kontrol.
Kesit 40: Duruşma	Duruşma Anı	Bugüne ait olmayan, geleceğe yönelik bir duruşma şekli gösterilmektedir.
Kesit 41: Gözetim	Dronenin sahibini gözetlemesi	Bireylerin fiziksel ve ruhsal değişimlerine kadar tüm hallerinin sistem için olası tehditlere karşı analiz edilmesi.
Kesit 42: Takip	Dronelerin yedi gün yirmi dört saat boyunca kendilerine tanımlanan bireyleri gözetlemesi.	Bireylerin tüm davranışlarının, droneler tarafından kayıt altına alınmasıyla özel alanın ihlal edilişi. Bu durumun mahremiyet ve koruma adı altında normalleştirilmesi. Bireyin kendine ait bir alanının olmaması.
Kesit 43: Drone	Dronenin sınırı	Droneler yalnızca sistemin var olduğu şehirlerde geçerlidir. Omniscient'in satın aldığı şehirlerde geçerlidir.

Kesit 44: Güvensizlik	Nina'nın şehir dışında korkusu	Şehir dışının güvenli alan özelliğini taşımadığının göstergesidir. Bireyler üzerinde yaratılan güvenli bölge algısı.
Kesit 45: Drone	Droneler arası iletişim	Droneler arası bilgi alış verişi, bireylere ait bilgilerin paylaşımı ve onları özel kılan durumların olmadığı.
Kesit 46: Şehir dışı	Eski ve kirli bir yer	Güvenli bölge dışındaki yerlerde insanlara şiddet uygulanabileceği. Sistemin geçerli olmadığı şehirler korumasız ve zararlıdır.
Kesit 47:	Mahkumların gözetlenmesi	Mahkumların yaratılan sistem için ciddi bir tehdit olarak algılanması.

3.6. %3

3.6.1. Dizinin Künyesi

Dizinin Adı: %3

Dizinin Senaristi: Pedro Aguilera

Dizinin Yönetmeni: Cesar Charlone

Dizinin Yapım Yılı: 2016-2019

Dizinin Türü: Distopya, Bilimkurgu, Fantastik

İmdb Puanı:7,4

3.6.2. Dizinin Konusu

Bu dizide, dünyanın Kara ve Açıklar olarak iki tarafa bölündüğü gelecekte geçen distopik bir toplumdan bahsedilmektedir. Karada açlığın ve sefaletin hüküm sürdüğü bir yaşam varken, Açıklarda bolluğun ve refahın sonsuz olduğu bir yaşam sürülmektedir. Her yıl Karaya, Açıklardan gelen bir lider ve ekibi yirmi yaşında olan gençleri Süreç adının verildiği bir dizi zorlu sınavlardan geçirir. Bu insanlar, Süreç merkezinde, Süreç lideri ve heyetin gözetiminde gerek bireysel olarak gerek gruplar halinde aşamalı olarak, canları pahasına zorlu sınavlara tabi tutulmaktadır. Süreç

sonunda başarılı olanların yalnızca %3'ü Açıklardaki refah içinde bir yaşam sürmeye hak kazanabilmektedir. Bu distopik toplumda, insanlar yaşamları pahasına hayatta kalmaya çalışmaktadırlar.

Görsel 5. %3 Dizisinin Afişi

3.6.3. Dizinin Göstergebilimsel incelemesi

Film üç sezondan oluşmaktadır. Filmin 1. Sezonunun ilk üç bölümü ele alınmakla birlikte gerektiği durumlarda diğer sezonlardan örneklere de yer verilmiştir.

Yaşam kaynaklarının yok denebilecek kadar az olduğu dünyada, insanlar yaşamlarını yeniden devam ettirebilmek için yeni bir yaşam alanı inşa etmişlerdir. Ancak bu yaşam alanında yaşamak yalnızca genç ve güçlü olanların hakkıdır. Yirmi yaşından küçük veya büyük olanlar ve güçsüz olanlar bu yaşam alanını hak etmemektedirler. Adil olmayan bir yaşam savaşının anlatıldığı bu distopik düzende üç önemli nokta vardır. Kara, Açıklar ve Açıklara karşı direnen bir örgüt olan Davadır.

Karadaki yaşamda insanlar kıtlık, hastalık ve sefalet içinde yaşamaktadırlar. Suyun bile olmadığı bir yer olan Karada, insanlar yaşam uğraşı içindedirler. İnsanlar kirli ve yırtık giysiler içinde, kirli ve muhafaza edilmemiş mekanlarda yaşamaktadırlar. İyi bir yaşam umuduyla Süreç gününü beklemektedirler. İnsanlar, sevdiklerini bir daha göremeyecek olmalarına rağmen daha iyi bir yaşam uğruna ne ile karşılaşacaklarını bilmedikleri bir Sürece hazırlanmaktadırlar. Küçük çocuklar bile yaşlarının bir an önce yirmi olmasını beklemektedirler. Toplumda yaşanan açlık, susuzluk ve çaresizlik insanları tek şansları olan, Sürece bağımlı kılmaktadır. Aşağıdaki kesitte, dünyada kalan tek yer olan Kara, gösterilmektedir. Büyük kayalar arasında bulunan bu yerin ıssız olduğu anlaşılmaktadır. Binaların sıklığı ve birbirine yakın oluşları çok sayıda insanın bir arada yaşadığının göstergesidir.

Kesit 48: Kara

Toplumda yaklaşmakta olan 104. Süreç için insanlara daha iyi bir yaşam için umut ve güç veren bir takım konuşmalar ve antrenmanlar yapılmaktadır. Rahibin Sürece katılacak olanlara yaptığı motivasyon konuşması şu şekildedir:

-Süreç, bir seçimden daha fazlasıdır. Açıklar, kurtuluş vaat ediyor. Açıklarda hayat adil, gerçek ve üstündür. Siz bunu hak ediyorsunuz. Buna inanmalısınız. Kendinize ve her şeyden önce kurucu çifte inanmalısınız.

Aşağıdaki kesitte, rahip sürecin propagandasını yapmaktadır. Rahip yıkık dökük bir yerde konuşmaktadır. Onu dinleyen insanların kıyafetleri yırtık ve eskidir. Bu halleri onların Sürece muhtaç olduklarının ve çaresizliklerinin göstergesidir.

Kesit 49: Rahibin motivasyon konuşması

Süreç karşıtı olan Dava, Sürecin insanları aldatan ve kendi çıkarları için kullanan, bir yalandan ibaret olduğunu anlatan gizli çalışmalar yapmaktadır. Davanın amacı sürece engel olarak bir savaş başlatmaktır. Bu yüzden Süreç hakkında bilgi almak için yaşı uygun üyelerini birer casus olarak yetiştirerek, Sürecin içine dahil etmektedir. Gücünü göstermek ve Kara halkını, Süreçten uzak tutmak için, Kara halkının canı pahasına Açıklar temsilcileriyle sürekli bir savaş halindedir. Aşağıdaki kesitte, Dava örgütünün mensupları gösterilmektedir. Bu kişiler tanınmayacak vaziyette giyinmişlerdir. Yüzlerini saklayan bu kişilerin tehlikeli oldukları fark edilmektedir. Bu durum bu örgütün gizli ve tehlikeli çalışmalar yürüttüklerinin göstergesidir.

Kesit 50: Dava örgütü

Açıklardaki yüksek konsey tarafından seçilen Süreç lideri ve heyet, yılda bir kez Karaya gider ve burada insanları henüz ne ile karşılaşacaklarını bilmedikleri zorlu bir sınava tabi tutar. Süreç lideri burada iyi bir yaşam için savaşmaya gelmiş insanlara hitap etmektedir:

- Sadece %3'ünüz kurucu çiftin yarattığı, adaletsizliğin hiç olmadığı, o mükemmel yer Açıklara gidecek olan seçkin kahramanlar grubunu oluşturacaksınız. Orada herkesin eşit şansı vardır ve herkes layık olduğu yerdedir. Bu süreç içerisinde sadece en iyileriniz açıklardaki yaşama kavuşacak. Kendi erdeminizi kendiniz yaratın.

- Daha iyi bir yaşam şansına şükrediyoruz.

Aşağıdaki kesitte, Süreç için hazır bekleyen yarışmacılar gösterilmektedir. Süreç Lideri açılış konuşması yapmaktadır. Sürece katılım gösterecek olan yarışmacıların çokluğu insanların artık yaşayamayacak duruma geldiklerinin göstergesidir.

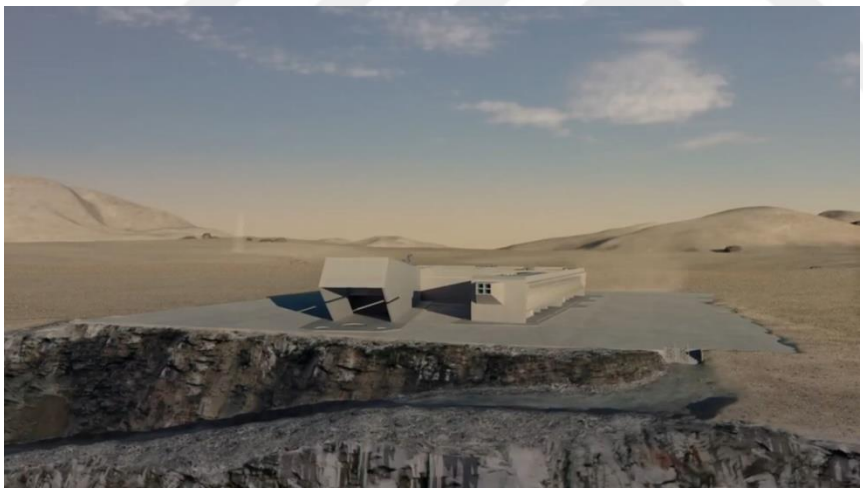
Kesit 51: Süreç liderinin yarışmacılara seslenişi

Süreç lideri devam eden konuşmasında onların tarafı (Kara) veya bizim tarafımız (Açıklar) diye vurgulayarak toplumsal bir ayrıştırmaya neden olmaktadır. Süreç içerisinde yapılacak olan herhangi bir davranış için suçluluğa, kuşkuya ve melankoliye müsaade etmeyerek yarışmaları beklenmektedir. Bu duygular, çaresiz bırakılmış bireylere empoze edilerek bir kaos ortamına sebebiyet vermektedir.

Açıklar heyeti, olası herhangi bir tehdide karşı Karanın, her yerini kameralarla kuşatarak insanları gözlemektedirler. İnsanları en temel hakkı olan iyi yaşamak için son derece zor ve psikolojik bir süreçten geçirmektedir. Bu sürecin amacı, hazırlanan zor testlerden geçen insanları, Açıklara götürmek ve yaratılan temiz, refah, adaletli, eşitlikçi ve erdemli toplumun inşasını devam ettirerek, kendilerini koruyacak kahramanlar yetiştirmektir. Süreç lideri her yıl Karaya geldiklerinde bunun anonsunu yaparak Süreçte yarışacakları Süreç merkezine çağırmaktadır. Kara halkı, 47 dakikalık bir yürüme mesafesine sahip olan Süreç merkezine yürüyerek giderler ve son derece lüks olan binaya alınırlar. Aşağıdaki kesitte, sürecin gerçekleştirileceği merkez gösterilmektedir. Merkez Kara sınırları içinde, düzlük ve kayalıklardan oluşan, ıssız bir bölgede yer alan, son derece lüks bir yapıdır. Bu durum dünyanın geldiği yokluk halinin karşısında belli bir kesimin zengin oluşunun arasındaki tezatlığı göstermektedir.

Kesit 52: Sürecin gerçekleştirildiği merkez

Bu zorlu sürecin ilk testi mülakattır. Mülakatta her kişi birer birer sorgulanır ve kişilerin karakter analizi yapılır. İstenmeyen karaktere sahip olan kişiler elenmektedir. Mülakat sonucu elenen kişiler yüksek travmalar yaşayarak intihar girişiminde bulunabilmektedir. Mülakattan elenen Alex'in intihar etmesi süreç merkezinde bir korku yaratır. Süreç lideri olaya müdahale ederek bu durumdan etkilenip, kendilerine sunulan iyi yaşam fırsatını kaçırmamaları gerektiği uyarısında bulunur. Bu durum karşısında insanlar çaresiz bırakılmaktadır ve iyi bir yaşam için tepkisiz kalmaktadırlar. İyi bir yaşam şansının her bireye tanınmaması, bir ayrıcalık, özel hissetme hali olarak sunulması, bireyler arasında birbirlerine karşı bir

duyarsızlık oluşturmakta ve onları insani değerlerden soyutlamaktadır. Yıllardır açlık ve susuzluk içinde kalan insanlar kedilerine sunulan sözde iyi ve erdemli yaşama fırsatını bir nimet, bir kurtuluş yolu olarak görmektedirler. Aşağıdaki kesitte, sürecin ilk aşaması olan mülakattan elenen Alex'in intihar anı gösterilmektedir. İyi bir yaşam şansını kaybettiği için ölene kadar açlık ve kirliliğin hüküm sürdüğü, Karada yaşayacağı gerçekliğiyle yüzleşemeyen bir bireyin hayatından vazgeçmesi, Karadaki yaşam şartlarının kötülüğünü sembolize etmektedir. Ölüm ile karada yaşamın ortak bir anlam taşıdığının göstergesidir.

Kesit 53: Alex'in intihar etmesi

Süreçte bireyler bazı testlerde bireysel bazı testlerde ise grup olarak yarışmaktadırlar. Tüm yarışmacılara giydikleri kıyafetten ve içtikleri su kabına varıncaya kadar verilen her şey birbirinin aynısıdır. Burada bir tek tipleştirme durumu söz konusudur. Bireylerin kimlikleri, kulaklarının arkasında yer alan bir çip ile tanımlanmaktadır. Kimlik taraması yapılarak bireylerin kimlikleri teyit edilmektedir. Kimlikleri teyit edilen kişiler grup arkadaşlarıyla aynı odaya alınmaktadır. Aşağıdaki kesitte, Süreç yarışmacılarının birlikte kaldıkları oda gösterilmektedir. Birçok kişinin aynı yerde, altlı üstlü yataklarda kalması, hapishane ortamını çağrıştırmaktadır. Bu durum sürecin bir hapis ortamı yarattığının göstergesidir.

Kesit 54: Yarışmacıların odası

İkinci sınavda kişilerden verilen parçalarla sınırlı süre içerisinde dokuz adet küp yapmaları istenir. Herkes tek başınadır ve kimse kimseye yardım edemez. Süreçte bireylerin zaaflarından yararlanılmakta ve olabildiğince hırslı yarışmaları istenmektedir. Süre bitmek üzereyken Rafael adında bir genç son küpünü tamamlayabilmek için yanındaki kişinin küpünü çalar ve onun küpünü tamamlamasına engel olur. Bu durum karşısında hırsızlık yapan Rafael değil de diğer kişi elenir. Bunun gibi birçok hileli kazanma durumu söz konusudur. Yapılan tüm hilelerin Süreç lideri tarafından fark edilmesine rağmen hile yapan kişinin kazanmasına göz yumulması ortada bir adaletsizlik durumu olduğunu göstermektedir.

Sakin bir şekilde başlayan Süreç, zamanla bireylerin kazanmak için erdemlerini yitirdikleri, birbirlerine saldırdıkları ve ortamın bir kaosa dönüştüğü görülmektedir. Tüm bu yaşananlardan asıl olan şeyin nasıl kazıldığı değil, ne pahasına olursa olsun kazanmak olduğu fark edilmektedir. Bu durum sınavın nasıl kazanıldığının bir önemi olmadığını gösterir. Buradan daha iyi yaşam vadeden Açıklarda da eşitliğin, adaletin olmadığı bir düzen olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Karadaki insanlara vaat edilen uyumluluğun ve toplumun esenliğinin önemli olmadığı çıkarımı yapılmaktadır. Aşağıdaki kesit, Sürecin sonlarına doğru yaşanan bir anı göstermektedir. Yerde kanlar içinde yatan ve ölü olan insanlar vardır. Bu durum Sürecin insanları canları pahasına yarıştırdığını ve acımasız bir tavır takındığını göstermektedir.

Kesit 55: Süreçten bir görüntü

Açıklar, kurucu çift tarafından kurulmuş, teknolojinin tüm nimetlerinden faydalanılabilen, masalsı topraklarda yer alan bir bölgedir. Burada yalnızca her yıl gerçekleştirilen, Süreçten başarılı bir şekilde çıkarak %3'e girenler yaşayabilmektedir. Burası Karanın aksine yaşam standartlarının çok yüksek olduğu, her türlü yaşam kaynağının bulunduğu ve her türlü tedavinin uygulanabilir olduğu bir yaşam alanıdır. Buraya ulaşım yalnızca denizaltı ile ve görevliler aracılığıyla yapılmaktadır. Aşağıdaki kesitte, açıklardaki bir mekan gösterilmektedir. Mekanın güzelliği açıkların nasıl bir yer olduğunu tasvir etmektedir.

Kesit 56: Açıklardan bir mekan

Açıklara gitmeye hak kazanacak olan %3'ü bekleyen tamamen planlanmış bir yaşam şeklidir. Her bireyin kendisine ait bir odası vardır. Odalara her sabah düzenli

olarak günaydın anonslar yapılmakta ve kişinin kendisine, davranışlarına dair bilgiler verilmektedir. İnsanlara düzenli olarak ‘‘insanlara selam verin, gülümseyin’’ şeklinde günün tavsiyesi anonsu yapılmaktadır. Kişiler eylemlerini sözleriyle gerçekleştirebilmektedirler. Örneğin bir sözle perde kapanıp açılabilmektedir. Açıklardaki yaşam son derece teknolojiktir.

Açıklarda insani bir yaşam sürmenin hayalini kuran ve zorlu süreci geçmeyi başararak %3’e girmeye hak kazananlara son işlem olan arınma uygulanmaktadır. Bu işlem kısırlık aşısıdır. Açıklarda kalıtımın büyük bir adaletsizlik olduğuna ve üstün bir toplum olma yolunda bir engel olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden açıklarda çocuklara ve üreme yeteneği olanlara yer yoktur. Aşıyı kabul etmeyenler Açıklardaki yaşam hakkını kaybetmektedirler. Açıklara gitmeyi hak edebilmenin son aşaması olan bu aşamada bireylere, arınmaya dair bazı sözler tekrarlatılarak arınma gerçekleştirilir. Bu sözler aşağıdaki gibidir:

‘‘Üreme yeteneğimi adil bir toplum adına feda etmeyi ve Açıklara sadece layıkıyla arınmış olarak girmeyi kabul ediyorum.’’ Bu şekilde bireylerin elinden özgür iradeleri alınmakta ve bireylere kendi fikirleri aşılanmaktadır. Bireyler yaşamak uğruna mevcut düzene boyun eğmektedirler.

Aşağıdaki kesitte, zorlu testlerden oluşan sürecin son aşaması gösterilmektedir. İnsanlara arınma, bir diğer adıyla kısırlık aşısı yapılmaktadır. Bu kişiler, ancak bu aşıdan sonra Açıklara gitmeye hak kazanabilirler. Bu durum Açıklarda çocukların olmadığı ve çocuksuz bir yaşamın hüküm sürdüğü bir yer olduğunun göstergesidir.

Kesit 57: Arınma İğnesinin yapıldığı an

Açıklarda herkes belli kurallar dahilinde istediğini yapmakta özgürdür. Bu kurallara uymayanlar veya buradaki, yaşama adapte olamayanlar İstirahat ve Tedavi Merkezlerinde tedavi edilmektedir. Bireylere mevcut düzenin ideolojisi, fikirleri aşılanmaktadır. Burada yapılan müdahaleler ve eğitimlerle bireyler üzerinde istenilen davranış değişiklikleri gerçekleştirilmektedir. Her olumlu davranış değişikliği kişilerin seviyelerini yükseltmektedir.

104 yıllık Açıklar tarihinde ilk defa Açıklarda bir cinayet işlenmiştir. Cinayeti işleyip işlemediği kesinleşmediği halde Andre, İstirahat ve Tedavi Merkezine yerleştirilerek tedavi adı altında psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Aşağıdaki kesitte, açıklarda cezalandırılan bir birey gösterilmektedir. Tek başına aynalarla kaplı bir odada tutulmaktadır. Yaratılan bu ortamda sistemin kurban olarak seçtiği bu kişiye, psikolojik olarak zarar verilmekte ve bu şekilde suçu kabul etmesi sağlanmaktadır. Bireylere hayal ettirilen ütopik dünya aslında bir distopyadan ibarettir.

Kesit 58: Andre'nin İTM' indeki aynalardan oluşturulmuş ceza odası

İnsanlar arasında alenen yaşanan adaletsizlik, eşit olmayan şartlar ve yaşam koşulları tıpkı günümüzdeki gibi gelecekte de devam etmektedir. Bireylerin güçlerinin yarıştırıldığı ve güçlü olanın kazandığı bakış açısı hala sürdürülmektedir. Bireylerin en doğal hakkı olan yaşama hakkını ancak zorlu sınavlar sonucu, yarışarak kazanabildikleri distopik bir toplumdan bahsedilmektedir. Bireye canı pahasına yarışmaktan ve adil olmayan bir şekilde savaşarak kazanmaktan başka bir alternatif bırakılmamaktadır.

Bireyler, iyi bir yaşam vaadiyle iktidar tarafından çaresiz bırakılmaktadır. Bireylere, iktidarın kendi yarattığı dünyada, kendi belirlediği kurallar ve davranışlar doğrultusunda bir yaşama hakkı verilmektedir. Tüm bu yapılanlarla kendi dünyaları dışında başka bir dünyanın mümkün olmadığını göstererek bireylere akıl tutulması yaşatılmaktadır. Güçsüze, yaşlıya ve çocuğa yer olmayan bu distopik düzende yaşamın tek anlamı güçlü ve acımasız olmaktır. Bireyler iş gören, güçlü nesneler olarak görülmektedirler. Bireyin değerinin gücüyle ölçüldüğü, bireylerin en temel hakkı olan yaşama hakkından mahrum bırakıldığı bu düzende, insanlığın hiç de iyiye giden bir hal almadığı görülmektedir. Gücü elinde tutan kimselerin oluşturdukları mevcut sistemde, bireysel hak ve özgürlüklerin olmadığı, eşitliksiz, adil olmayan, toplumsal değerlerin tümüyle yok edildiği ve toplumu kaosa sürükleyen bu distopik düzen insanlığa gelecek konusunda bir uyarı niteliğindedir.

Tablo 5. %3 Dizisi Düz Anlam ve Yan Anlam Tablosu

Gösterge	**Düz anlam**	**Yan Anlam**
Kesit 48: Şehir	Şehrin uzaktan görüntüsü	Eski ve ıssız bir yer olduğu gösterilmektedir.
Kesit 49: Durum	Rahibin bir grup insana seslenişi	Umut, yaşam şartlarını iyileştirme umudu.
Kesit 50: Maske	Maskeli insanlar	Tehlike uyandıran bir çetenin mensupları oldukları.
Kesit 51: Durum	Liderin yarışmacılara kuralları anlatması	Liderin güç, güven, yaşam şartlarını iyileştireceklerine dair sahte çabası.
Kesit 52: Mekan	Yarışma binası ve binanın bulunduğu yer	Zenginlik ile fakirlik arasındaki uçurum. Eşitsizlik.
Kesit 53: İntihar	Yerde kanlar içinde yatan bir insan	Sistemin bireylere iyi bir yaşam vaat edip onları ölüme sürüklediği. Bireylerin bu durum karşısında çaresiz kaldığı.
Kesit 54: Yarışmacılar	Birçok kişinin ranzalarda altlı üstü uyumaları	Hapishane ortamının temsili. Sistemin bu hapishanede güçlü olanları seçeceğinin habercisidir.
Kesit 55: Şiddet	Şiddete maruz kalmış insanlar	Sürecin insanları zorbalaştırması. Kendi hayatları uğruna başkalarının hayatlarının hiçe sayılması.
Kesit 56: Manzara	Açıklardaki bir mekan	Yaşanılabilecek en kusursuz yer imajı yansıtılmaktadır.
Kesit 57: Aşı	Kısırlık aşısı yapılan bir birey	Çocuksuz bir yaşam. Çocuklu yaşamın kusurlu olduğu inancı. Bireylerin bireysel isteklerinden mahrum bırakılması.
Kesit 58: Ceza	Aynalarla kaplı bir odaya hapsedilen bir suçlu	Bireyin yalnızlaştırılarak, psikolojik şiddete maruz bırakılması.

SONUÇ

Birey ve toplum bağlamında incelenen distopik anlatıların yer aldığı bu çalışma üç ana bölümünden oluşmaktadır. Distopik anlatılardaki toplum ve bireyin durumuna yönelik bir incelemenin gerçekleştirildiği bu çalışmada distopik toplum zeminini hazırlayan unsurların ortaya konulması, Distopyanın edebiyat ve sinemayla ilişkisi, distopyalarda işlenen temalar, bireyler üzerinde kontrolün nasıl sağlandığının ortaya konulması amacıyla ele alınan bu çalışmada geniş bir literatür taraması yapılmış, kitaplar, makale ve tezlerden oldukça faydalanılmıştır.

Birinci bölümde distopyalara zemin hazırlayan yönetim sistemleri ve sosyal, siyasal, teknolojik etmenler aktarılırken, ikinci bölümde edebiyat ve sinema ekseninde distopya, distopik anlatı özellikleri ve distopik romanlar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Roland Barthes'in, göstergeblimsel yöntemi ile film çözümlemesi yapılmıştır. Düz anlam ve yan anlam bağlamında bir analiz yapılmıştır.

İncelenen filmlerde toplum üzerinde totaliter, baskıcı bir yönetim sisteminin hakim olduğu görülmektedir. Bu toplumda bireylerin benliklerini yitirdikleri, kişisel haklardan mahrum bırakıldıkları, kendilerine dair herhangi bir eylem ve davranışta bulunamadıkları, iktidarın belirlediği sınırlar dahilinde yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir. Toplum, ortak bilince sahip olarak iktidarın tahakkümünü kabullenmiş, süreğen bir gözetim ve baskıcı bir denetime maruz bırakılarak pasifize bir hale getirilmiştir.

Distopik anlatılardaki toplumlarda, insanlar kendilerine vaat edilen umutlarla kandırılarak, korku ve kaygı ortamı yaratılarak, toplumsal kontrol ve düzen sağlanmaktadır. Mekanların hemen hemen her noktasına kameralar yerleştirilerek propagandalar yapılmakta ve ortak bilinç oluşturulmaktadır. Toplumda gözetlendiklerine dair bir algı yaratılarak bireyler üzerinde izlenme kaygısı ve korkusu oluşturulmaktadır. Bu yönüyle distopik anlatılarda Panoptik işleyişin bir hizaya getirme aracı olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır.

Bunların bireyler üzerindeki tezahürü, bazı istisnalar dışında, iktidara karşı gelmemek, ne pahasına olursa olsun devlet ve düzen için yaşamak, kendi hak ve özgürlüklerinden vaz geçmek şeklindedir. Bireysel davranmanın söz konusu

olmadığı bir yapı söz konusu olduğu görülmüştür. İnsan merkezli olmayan bu yapının, insanı düşünmekten alıkoyduğu görülmüştür.

İncelenen distopik filmlerin ilkinde totaliter sistemle yönetilen bir toplum yapısı olduğu açıkça görülmektedir. Totalitarizme ait tüm belirtilerin ipuçlarına rastlanmaktadır. Yaşam biçimlerinin keskin, katı kurallarla çizildiği, bireysel davranmanın söz konusu olmadığı bir düzende yaşama çabası anlatılmıştır. Yaratılan baskıcı düzenin korunması için devletin bazı mekanizmalar geliştirdiği ve bu mekanizmalarla toplumun istenilen hizaya getirildiği görülmüştür. Sürekli gözetim ve denetim halinin bireyi çaresiz bıraktığı gözlemlenmiştir. Bireyler kendi rızalarıyla iktidara ve onun arzu ettiği yaşam biçimini kabullenerek, tahakküm altına girmiştir. İktidarın gözetimi dışında bireyler aynı zamanda kendi denetçileri olmuşlardır.

Tüm bunlar düşünüldüğünde bireyin davranışlarının yönlendirilmesiyle edilgen ve pasifize hale getirildiği gözler önüne serilmiştir. Böyle bir toplumda bireyin bir araç, bir nesne olmaktan başka bir şey olmadığı ortaya konmuştur. Tüm bunlar karşısında bireyin her herhangi bir güce sahip olmadığı anlaşılmakla beraber düşünme eyleminden de uzak kaldığı görülmektedir. Bireylerin bu sistem içerisindeki çaresizliği, kendine ve çevresine yabancılaşması, arkadaşlık ve dostluk gibi duyguların değersizleştirildiği açık bir biçimde görülmüştür.

İncelenen ikinci filmde, toplumun totataliter bir rejimle yönetildiği ve bunun olası sonuçları gösterilmiştir. Toplumun adeta tek bir beden olarak hareket ettiği görülmüştür. İktidar ve göz ilişkisinin alenen ortada olduğu bir durum söz konusudur. İktidar her yerde kurulu ekranlarda boy göstererek, topluma sürekli gözetlendiğini hatırlatmaktadır. Bu durumun, bireyler üzerinde baskı oluşturması sonucunda bireylerin devletin istediği şekilde hareket etmelerine sebep olduğu görülmüştür. Bu toplumda duygular insanı yıkıma ve kaosa sürüklediği gerekçesiyle devlet tarafından tıbbi olarak kontrol altına alınmıştır. İnsanı insan yapan duyguların ortadan kaldırılmasıyla insanların komutlarla hareket eden, mekanik canlılara dönüştüğünü gözler önüne sermiştir.

Bu durum insanları bireysel davranışlardan ve sosyal kimliğinden mahrum bırakarak, kitlesel bedenler yaratmıştır. Tüm toplum aynı soğukkanlı ifadeye sahiptir ve aynı şekilde davranmaktadır. Hissetme duyguları elinden alınan bireyler, insani

özelliklerini kaybetmiş, tıpkı bir robota dönüşmüştür. Sosyal anlamda hiçbir hakka sahip olmayan bireyler, devletin sıkı gözetimleri doğrultusunda devlet için çalışıp, devlet için yaşamaktadırlar. Bireyler, toplumda mevcut olan korku ve gözetim baskısı sonucunda kimliklerini yitirmiş ve devlet için var olan birer robota dönüşmüşlerdir.

İncelenen üçüncü filmde, teknoloji ve bilimin birlikteliğiyle insanın biyolojik yapısındaki değişimlerin mümkün kılındığı, gelecekte geçen ve gerçekleşmesi muhtemel olan, yaşamsal tehlikeler anlatılmıştır. Bu distopik anlatıdaki toplum, teknoloji vasıtasıyla bilişsel bir müdahaleye maruz bırakılmıştır. Bu müdahale ile ortak bir bilinç oluşturulmuştur. Bu sayede toplum aynı düşünerek bir arada durmakta, düzen ve kontrol kolaylıkla sağlanmaktadır. Bireylere tek tek yapılan bilişsel ve psikolojik müdahaleler onların zihinsel olarak gelişimlerini tamamlamalarına engel olmuştur. Bu durum onları düşünme ve sorgulama eylemlerinden alı koymuş ve iktidarın istediği biçime sokmuştur.

Bireyler iktidarın belirlediği sınırlar dahilinde, belli mekanlarda yaşamakta ve çalışmaktadırlar. Bu durum iktidarın, kendi çıkarları doğrultusunda yaşama hakkına sahip ve özgürlükleri elinden alınmış bir insan topluluğu oluşturduğuna işaret etmektedir. Başka bir dünya umuduyla kandırılan insanlarda yaratılan davranış değişikliği ile kitlesel bir beden yaratılmıştır. Bireysel davranıştan mahrum bırakılan insanlar, kitleler halinde davranış sergilemektedir. Bireyler insanlıktan çıkmış ve sosyal varlıklarını yitirmişlerdir. Bu şekilde iktidar arzu ettiği şeye ulaşabilmektedir. Bilim ve teknoloji aracılığıyla yarattığı insanlarla yeni bir düzen kurarak, düzenin tüm hakimiyetini elinde tutmuştur.

İncelenen dördüncü dizi Omniscient, ‘her şeyi bilen’ anlamındadır. Dizinin adından da anlaşılacağı üzere bir gözetim durumu söz konusudur. Dizide dikkati çeken ilk öge bireyleri takip eden küçük dronelerdir. Bu toplumda bireyler, iktidarın bilgisi dahilinde yedi gün yirmi dört saat boyunca kendilerine tahsis edilen küçük arı şeklindeki droneler tarafından izlenmektedir. Panoptikonun işleyiş mantığı ile toplum süreğen bir gözetim altındadır. Böyle bir toplumda doğup yetişmiş olan bireyler, bu durumu olağan olarak karşılamakta ve dronesiz bir dünyanın güvensiz olduğuna

inandırılmışlardır. Buradan bireyin yaşantısına doğrudan bir müdahele olduğu ve bu durumun güvenlik adı altında meşrulaştırdığı anlamı çıkarılmaktadır.

Bireylerin tüm davranışları kendilerini izleyen küçük droneler tarafından kayıt altına alınmasıyla özel alanları ihlal edilmektedir. Bireyin kendine ait bir alanının olmaması durumu söz konusudur. Gözetim ve mahremiyet sözcüklerine sığınarak, bireylere kendilerini koruyacakları garantisi verilerek, güven kazanılmıştır. Kendilerini güvende hisseden toplum, kendi rızasıyla sisteme boyun eğmiştir.

Şehrin her yerinde ‘‘Güvenlik adına mahremiyetten ödün yok’’ ve ‘‘Hem mahremiyet hem güvenlik var’’ yazılı afişlerle propagandalar yapılmaktadır. Dev ekranlarda kural ihlali yapan bireyler, ifşa edilerek aşağılanmaktadır. Bu durumun mahremiyet ve koruma adı altında normalleştirilmektedir.

İncelenen son dizi, toplumsal eşitsizliğin gözle görülen bir biçimde kendini hissettirdiği bir dünyada geçmektedir. Dünyanın neredeyse sonunun geldiği bir zamanda, yaşanılamayacak kadar tahrip olmuş bir bölgede, yaşamaya çalışan insanlardan bahsedilmiştir. İnsanlar arasında alenen yaşanan adaletsizlik, eşit olmayan şartlar ve yaşam koşulları tıpkı günümüzdeki gibi gelecekte de devam edebileceğine dair ipuçları vermektedir.

Bireylerin en doğal hakkı olan yaşama hakkını ancak zorlu sınavlar sonucu, yarışarak kazanabildikleri, distopik bir toplumdan bahsedilmektedir. İktidar bireyleri iyi bir yaşam vaadiyle savaş ortamına sürüklemektedir. Bireylere, iktidar tarafından sınırları belirlenmiş bir yaşam hakkı verilmektedir. İktidar, bireylere vaat ettiği dünya dışında başka bir dünyanın mümkün olmadığını göstererek, bireyleri çaresiz bırakmaktadır. Gidecek ve yaşayacak başka bir yeri olmayan bireyler, bu düzene uymak zorunda bırakılmaktadırlar.

Güçsüze, yaşlıya ve çocuğa yer olmayan bu distopik toplumda yaşamın tek anlamı iktidar için güçlü ve acımasız olmaktır. Bireylerin değeri, güçleriyle orantılı olduğu ve en temel hakkı olan yaşama hakkından yoksun bırakıldığı, bu sistemde insanlığın hiç de iyiye giden bir hal almadığı görülmektedir. Gücü elinde tutan kimselerin oluşturdukları mevcut sistemin yarattığı, bireysel hak ve özgürlüklerin olmadığı eşitliksiz, adil olmayan, toplumsal değerlerin tümüyle yok edildiği ve

toplumu kaosa sürükleyen bu distopik düzen insanlığa gelecek konusunda bir uyarı niteliğindedir.

İnsanın temel hakkı olan yaşam hakkı, duyguları, en önemli özellikleri olan keşfetmek ve yaratıcılık yeteneğinin elinden alındığı, toplumun düzeninin bozulması büyük bir korku yaratacağından düzeni korumanın bireyin kendinden öncelikli, toplumsal sorumluluğu haline getirildiği ortaya çıkarılmıştır. Tüm bunlardan hareketle iktidarın yarattığı baskı ortamında insanların belli kalıplar içine yerleştirildikleri ve o kalıplarda yaşamaya zorlanmakta olduğu açığı çıkarılmıştır.

Distopik anlatılarda her şeyin devletin elinde olduğu, bireylerin panoptik bir sistemle süreğen bir gözetime maruz kaldıkları, bunun bireyler üzerinde yarattığı kaygı ve korkunun bireyi harekete geçmekten alıkoyduğu, bireyselliklerin ve özgürlüklerin tamamen yok edildiği veya iktidarın sıkı denetimi altında tutulduğu, insanların kendileri için belirlenmiş kalıplara göre yaşadıkları ortaya konulmuştur.

Yaratılan toplumsal düzeni korumak adına insan hakları göz ardı edilerek, bu düzene uyumlu bedenler ve zihinler üretmek için bireylerin biyolojik ve psikolojik müdahalelere maruz kaldıkları görülmüştür. Ortak bilinç ortak hafıza yaratılarak bireysel özellikler ortadan kaldırılmıştır. Eşitlik adına tüm bireysel farklılıklar ortadan kaldırılmıştır. ‘‘Yapay ve mekanik insanlar düzenin devamlılığını sağlar’’ ilkesiyle, herkesin birbirine benzediği ve aynı şeyi düşündüğü tek tip bir toplum yaratıldığı ortaya çıkarılmıştır.

Bireylerin sorgulama pratiği, düzenin devamlılığı için tehlike yaratacağından dolayı zihinler sürekli olarak çeşitli ilaçlarla, biyolojik ve zihinsel müdahalelerle, şiddetle veya korkutularak uyuşturulmaktadır. Bu müdahaleler sonucu bireysellik ortadan kaldırılarak, toplumsal birliktelik ön plana çıkarılmıştır. Çeşitliliğin ortadan kalktığı ve aynı etkilere maruz kalan bireylerden oluşan bir toplum inşa edilmiştir. Kısacası toplumun aynı davranışları sergileyerek, bireysel davranma yetisini kaybettiği görülmüştür. Bu durumun herkesin aynı şeyi düşündüğü, aynı şeyi yaptığı, aynı şeyleri hissettiği, aynı bakış açısına sahip olduğu bir topluma sebep olduğu ortaya konulmuştur.

Aile ve kadın erkek ilişkilerinde duygusal anlamda zorunlu birliktelik ile ilişkiler kontrol altına alınmaktadır. Yaratılan sahte gerçeklik aracılığıyla birliktelikler gözetim altında tutulmaktadır. Bireysel bir tercih olan evlilik karşısında bireyler evliliğe zorlanmaktadır. Kayıt altına alınan tüm eylemler gibi bedensel temaslar da gözetime tabi tutulmaktadır. Bireylerin her an her dakika gözetlenmesi ve bunun birey üzerinde kaygı ve korku duygusu yaratması, bireyde davranış değişikliğine neden olduğu sonucu çıkarılmıştır. Panoptikon işleyiş mantığının sıklıkla görüldüğü ve başarıyla sonuçlandığı ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmada ele alınan distopik anlatılarda yaratılan toplum yapısında, bireysel hak ve özgürlüklere yer olmadığı, bireylerin birer nesne ve sistemi devam ettiren bir araç olarak görüldüğü kanıtlanmış, bu durumun insanların bireysel ve sosyal olarak varlıklarını yitirmelerine sebep olduğu açığa çıkmıştır.

İktidarın çeşitli gözetim pratikleri, bireyler üzerinde; cezalandırılma korkusu, gözetlenme kaygısı ve toplumdan dışlanma korkusu yaratarak, bireylerin sürekli olarak kendisini ve davranışlarını dönüştürmek zorunda bırakmaktadır. İktidarın, bu şekilde günlük yaşamı kontrolü altına alarak, bireyleri özgür davranmaktan alıkoyduğu, onları süreğen bir gözetime tabi tutarak, gözetim olgusunu içselleştirmelerine sebep olduğu ve bu durumun, bireyler üzerinde, yaratılan sahte gerçekliğe ayak uydurma, istenilen şekilde düşünme, davranma, hissetme gibi etkiler yaratarak, onları itaatkar hale getirdiği ortaya çıkarılmıştır. Bunlar doğrultusunda bireylerin zihinlerinde, onları köleleştirirken bir baskı ve denetim uygulanarak, bireylerin kendilerine yabancılaştığı, iktidarın nesnesi haline geldiği sonucu çıkarılmıştır.

Bu çalışmada, distopik anlatılarda toplumsal kontrolün, devlet yönetimi, aile, devlet-vatandaş ilişkileri, iktidarın zor gücüne dayanan düzenlemeler, yasalar, yasaklar, eğitim, şiddet, teknolojik uygulamalar gibi mekanizmalarla kurulduğu ortaya konmuştur. Tüm bunlarla toplumun distopik yapısı gözler önüne serilmiştir. Bireyin devlet ve iktidar karşısında, türlü yaptırımlarla çaresiz bırakıldığı ve bireylerin buna boyun eğdiği ortaya çıkarılmıştır.

Kısaca, bireylerin hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı, iktidarın belirlediği sınırlar dışında herhangi bir sosyalleşme aktivitesinin olmadığı, sürekli

gözetim ve denetim aracılığıyla istenilen hizaya getirildikleri, biyolojik ve psikolojik tıbbı müdahaleler aracılığıyla ortak bilinç ve hafıza yaratılarak istenilen toplum yapısının oluşturulduğu ve bireylerin düşünmeden, sorgulamadan, hissetmeden yalnızca kendisine verilen görevler dahilinde iktidar için var olduğu, bu haliyle bireylerin mekanik birer robota, iktidarın nesnesi durumuna getirildiği, ve bu sayede yaratılan sahte gerçekliğin, sistemin devam ettirildiği sonuçları çıkarılmıştır.

KAYNAKÇA

Arendeth, Hannah (2014). ‘‘Totalitarizm Kaynakları 3: Totalitarizm.’’ (Çev. İsmail Serin). İstanbul: İletişim Yayınları.

Althusser, Lous (2000). ‘‘İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.’’ (Çev. Yusuf Alp, Mahmut Özışık). İstanbul. İletişim Yayınları.

Bauman, Zygmunt (2015). ‘‘Özgürlük.’’ (Çev. Kübra Eren). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Zygmunt, David Lyon (2016). Akışkan Gözetim.’’ (Çev. Elçin Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Zygmunt (2018). ‘‘Bireyselleşmiş Toplum.’’ (Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baştüek, Efe (2016). ‘‘Gözetimin Soykütüğü: Foucault’dan Deleuz’e Postmodern bir Arkeoloji. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Barthes, Roland (1979). ‘‘Göstergebilim ilkeleri.’’ (Çev. Berke Vardar, Mehmet Rifat). Ankara: Kültürbakanlığı Yayınları.

Barthes, Roland (1993). ‘‘Göstergebilimsel Serüven.’’ (Çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bentham, Jeremy (2016). ‘‘Panoptikon ya da Gözetim Evi.’’ Haz. Barış Çobani Zeynep Özarslan. Panoptikon: Gözün iktidarı. İstanbul. Su Yayınları. https://www.academia.edu/360983/Panoptikon_G%C3%B6z%C3%BCn_%C4%B0ktidar%C4%B1 /02.05.2020.

Bezel, Nail (1984). ‘‘Yeryüzü Cennetleri.’’ İstanbul: Say Yayınları.

Bradbury, Ray. (2012): ‘‘Fahrenheit 451.’’ (Çev. Zerrin Kayalıoğlu, Korkut Kayalıoğlu). İstanbul: İthaki Yayınları. https://tr.pdfdrive.com/fahrenheit-451-e61058482.html/02.05.2020.

Canetti, Elias (2006). ‘‘Kitle ve İktidar.’’ İstanbul: Ayrıntı yayınları.

Castells, Manuel (2013). ‘‘Ağ Toplumunun Yükselişi 1. Cilt.’’ (Çev. Ebru kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çoban, Barış (2016). ‘‘Gözün İktidarı Üzerine.’’ Haz. Barış Çoban, Zeynep Özarslan. Panoptikon: Gözün iktidarı. İstanbul. Su Yayınları. https://www.academia.edu/360983/Panoptikon_G%C3%B6z%C3%BCn_%C4%B0ktidar%C4%B1 /02.05.2020.

Dervişcemaloğlu, Bahar (2016). ‘‘Anlatıbilim’e Giriş.’’ İstanbul: Dergah Yayınları.

Dolgun, Uğur (2005). ‘‘İşte Büyük Birader.’’ İstanbul: Hayy Kitap.

Dolgun, Uğur (2015). ‘‘Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu.’’ İstanbul: Ötüken Yayınları.

Durkheim, Emile (1995). ‘‘Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları.’’ (Çev: Cemal Bali Akal). İstanbul: Engin Yayıncılık.

Durkheim, Emile (2016). ‘‘Toplumbilim Dersleri.’’ (Çev. Prof. Dr. Özer Ozankaya). İstanbul: Cem Yayınevi.

Foucault, Michel (1992). ‘‘Hapishanenin Doğuşu.’’ (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Kitapevi.

Faucolt, Michael (2007). ‘‘İktidarın Gözü.’’ İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, Michel (2011a). ‘‘Özne ve İktidar.’’ (Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, Michel (2011b). ‘‘İktidarın Gözü.’’ (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fiske, Jonh (2015). ‘‘İletişim Çalışmalarına Giriş.’’ (Çev. Süleyman İrvan). Ankara: Pharmakon Yayınları.

Friedrich, Carl J.-Zbigniev K. Brzezinski (1964). ‘‘Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi.’’ (Çev. Oğuz Onaran). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları

Giddens, Anthony (2008). ‘‘Ulus-Devlet Şiddet.’’ (Çev. Cumhur Atay). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Gordin, Michael D, Helen Tilley, Gyan Pragash (2015). ‘‘Ütopya-Distopya: Tarihsel Olasılığın Koşulları.’’ (Çev. Esma Kartal, Cemal Kayalıgil, Ayşegül Turan). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Günay, V. Doğan. ty. ‘‘Göstergebilim Yazıları.’’ İstanbul: Multiligal Yayınları.

Gündüz, Vassaf (2012). ‘‘Cehenneme Övgü: Günlük Hayatta Totalitarizm.’’ İstanbul: İletişim Yayınları.

Heywood, Andrew (2016). ‘‘Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları.’’ (Çev. Fahri Bakırcı). Ankara: BB101 yayınları.

Hegel (1995). ‘‘Tarihte Akıl. (Çev: Önay Sözer). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Huxley, Aldous (2001). ‘‘Cesur Yeni Dünya.’’ (Çev. Savaş Kılıç). İstanbul: İthaki Yayınları.

Jahn, Manfred (2015). ‘‘Anlatıbilim.’’ (Çev. Bahar Dervişcemaloğlu). İstanbul: Dergah Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2010). ‘‘Günümüzde İnsan ve İnsanlar.’’ İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kumar, Krishan (2006). ‘‘Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı ütopya.’’ İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Kumar, Kirishan (1995). ‘‘Sanayi Sonrası Toplumdan Post Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları.’’ Ankara: Dost Yayınları.

Linz, J.J. (2012). ‘‘Totoliter ve Otoriter Rejimler.’’ (Çev. Ergun Özbudun). Ankara: Liberte Yayınları.

Lyon, David (2006). ‘‘Gözetlenen Toplum.’’ (Çev. Gözde Soykan). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Lyon, David (2013). ‘‘Gözetim Çalışmaları.’’ (Çev. Ali Toprak). İstanbul. Kalkedon Yayınları.

Marcuse, Habermas (1975). ‘‘Tek Boyutlu İnsan. İstanbul: May Yayınları.

Orwell, George (ty) ‘‘Bin Dokuz yüz Seksen Dört.’’ (Çev. Celal Üster). İstanbul: Can Yayınları.

İstanbul Öğretmen Akademileri. (2020,17 Mayıs). Distopik Düşünme Yoluyla Dramatik Öğrenme Bağlamı Oluşturmak Dr. İhsan Metinnam [Canlı yayın]. Erişim adresi: https://twitter.com/Ist_Akademiler/status/1262079652899819528.

Özel, Zühal (2008). ‘‘Beynelminel: Bir Film Afişinin Göstergebilimsel Çözümlemesi.’’ Haz. Seyide Parsa. Film Çözümlemeleri. İstanbul: Multilingual Yayınları. https://tr.pdfdrive.com/film-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCmlemeleri-e50650088.html/02.05.2020.

Popper, Karl (1967). ‘‘Açık toplum ve Düşmanları Cilt1.’’ İstanbul: Remzi Kitapevi.

Raymond, Aron (1976). ‘‘Demokrasi ve Totalitarizm.’’ (Çev. Vahdi Hatay). İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.

Rousseau, J. J (2017). ‘‘Toplum Sözleşmesi.’’ (Çev. Korkut Ata). İstanbul: İlgi Kültür Sanat.

Rifat, Mehmet (2009). ‘‘Göstergebilimin ABC’Sİ.’’ İstanbul: Say Yayınları. https://tr.pdfdrive.com/g%C3%B6stergebilimin-abcsi-e188417552.html/02.05.2020.

Ryan, Michael, Douglas Kellner (2010). ‘‘Politik Kamera.’’ (Çev. Elif Özsayar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Slavoj, Zizek (2003). ‘‘Biri Totalitarizm Mi Dedi.’’ Ankara: Epos Yayınları.

Törenli, Nurcan (2004). ‘‘Enformasyon Toplumu ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye.’’ Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Uslu, Evren Günevi (2019). ‘‘Ütopik ve Distopik Filmlerde Geleceğin İnsanı.’’ Konya: Palet Yayınları.

Ülger, Gürdal (2018). ‘‘Ütopyadan Distopyaya. Haz. Gürdal Ülger. Distopya: Hayal ile Gerçek Arasında.’’ İstanbul: Aya Kitap.

Ünal, Yörükhan (2015). Dram Sanatı ve Sinema. İstanbul.’’ Hayalperest Yayınları.

Zamyatin, Yevgeni. ty. ‘‘Biz.’’ (Çev. Algan Sezgintüredi). İstanbul: Versus Yayınları. https://tr.pdfdrive.com/biz-yevgeny-zamyatin-e117487371.html/ 02.05.2020.

Watkin, C. P. (2016). ‘‘Bentham’ın Panoptikonu ve Dumont’un Panoptique’i.’’ Haz. Barış Çoban Zeynep Özarslan. Panoptikon: Gözün iktidarı. İstanbul.’’ Su Yayınları. https://www.academia.edu/360983/Panoptikon_G%C3%B6z%C3%BCn_%C4%B0ktidar%C4%B1/ 02.05.2020.

Adugit, Yavuz (2013). ‘‘Özgürlüğün Kısa Tarihi’’ Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, (16): 63-94. https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf/issue/48620/617710/ 02.05.2020.

Ağkaya, Onur (2016). ‘‘Ütopya ve Distopya: Siyasetin Edebiyat Üzerindeki Etkisi.’’ MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (49), 23-48. https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos/issue/26899/280053/ 02.05.2020.

Altınkaya, Talha (2016). ‘‘Frankfurt Okulu’nun (Aydınlanma Eleştirisi) Penceresinden ‘The Road’, ‘Snowpiercer’, ‘Cloud Atlas’ Filmleri Özelinde Distopyalar.’’ Sinefilozofi Dergisi, 1 (1), 85-112.https://www.academia.edu/35044968/Frankfurt_Okulu_nun_Ayd%C4%B1nlanma_Ele%C5%9Ftirisi_Penceresinden_The_Road_Snowpiercer_Cloud_Atlas_Filmleri_%C3%96zelinde_Distopyalar/ 02.05.2020.

Biber, A. Turancı, E. (2014). “Toplumsal Şeytan Üçgeni: İktidar, Hegemonya ve Propaganda.” Akdeniz İletişim Dergisi, Sayı: 21: 28-41. https://dergipark.org.tr/tr/pub/akil/issue/30979/442999/ 02.05.2020

Ceyhan, Mehmet (2019). ‘‘Sinemada Özgün Bir Distopik Anlatı İncelemesi: Alphaville Örneği.’’ Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi. (1) 60-68. https://dergipark.org.tr/tr/pub/arts/issue/45439/570198/ 02.05.2020.

Civelekoğlu, Funda (2017). ‘‘Korkunçlaşan Dünyanın Teselli Noktası Olarak Distopya.” Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı: 80, 11–38.

Çatalbaş, S. Kaya, B. (2017). ‘‘Gözetim Toplumu ve Distopik Filmlerde Göz’ün İktidarı: The Lobster ve Equilibrium Filmlerinin Analizi.’’ Online Academic Journal of Information Technology, 8 (30): 21-44. https://pdfs.semanticscholar.org/6999/2d5ab077519a24a58d1c0ae31b0b87ea6a87.pdf/ 02.05.2020.

Çetin, Halis (2002). ‘‘Totalitarizm: İdeolojik Kökenleri ve Toplumsal İnşa Araçları.’’ Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26. (1), 15-43. http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/58.pd/ 02.05.2020.

Dolgun, Uğur (2004). ‘‘Gözetim Toplumunun Yükselişi: Enformasyon toplumundan Gözetim Toplumuna’’. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (1), 55-74. https://dergipark.org.tr/tr/pub/comuybd/issue/4120/54196/02.05.2020.

Ekiz, Cengiz (2018). Distopik Devletin Biyopolitikası. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 7 (1). 13-31. https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/38061/373420/ 02.05.2020.

Özdel, Gizem (2012). Foucault Bağlamında İktidarın görünmezliği ve Panoptikon İle İktidarın gözü Göstergeleri.’’ The Turkish Online Journal Of Desing Art and Communicition. 2 (1). 22-29. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tojdac/issue/13008/156730/ 02.05.2020.

Müftüoğlu, M, Özbay, F. (2015). ‘‘Gündelik Hayatta Totalitarizm: George Orwell’ın 1984 Adlı Distopya Romanında İdeal Dünya Tasavvurları. ‘’ Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (44), 179-189. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4786/66053/ 02.05.2020.

Mustafa Hazır, Talha Dereci (2017). ‘‘Hayat Bir Distopyadır: Modernlikten Postmodernliğe Bir Ütopya-Distopya Dikotomosi İçinde Toplum.’’ Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı:80, 95–115.

M. Caner Müftüoğlu, Fatih Özbay (2015). ‘‘Gündelik Hayatta Totalitarizm: George Orwell’ın 1984 Romanının İdeal Toplum Tasavvurları.’’ Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 44, 179-189. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4786/66053/ 02.05.2020.

Öztürk, Serdar (2013). ‘‘Filmlerle Görünürlüğün Dönüşümü: Panoptikon, Süperpanoptikon, Sinoptikon’’ İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi. (36). 133-151. https://iletisimdergisi.hacibayram.edu.tr/index.php/IKAD/article/view/23/ 02.05.2020.

Sakman, Mücella (2018). ‘‘İdeolojik Hegomanya İçerisinde Örgütlenen Siyasal Bir Sistem Olarak Totalitarizm.’’ Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 55, 117-126. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbd/issue/34619/382305/ 02.05.2020.

Sonay Ayyıldız, Senem Müştak (2016). ‘‘Sinema-Mimarlık Arakesitinde Cyberpunk (Siberpunk) ve “Ada” Filmi Üzerinden Eleştirel Bir Yaklaşım.’’ Mimarlık ve Yaşam Dergisi, 1 (1), 127-142. https://dergipark.org.tr/tr/pub/my/issue/26867/273866/ 02.05.2020.

Sucu, İpek (2011). ‘‘Gözetim Toplumunun Karşı Ütopya Yüzü: İktidar Güçleri ve Ötekiler.’’ Atatürk İletişim Dergisi, Sayı 2, 125-146. https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiletisim/issue/2761/36930/ 02.05.2020

Stewart , Tuba G. (2013). ‘‘Totalitarizmin Kavramsal İncelemesi ve Arendt ile Popper’ın Totalitarizm Anlayışları.’’ Amme İdaresi Dergisi, 46 (4), 27-43.

https://docplayer.biz.tr/9417129-Totalitarizmin-kavramsal-dncelemesi-ve-arendt-ile-popper-in-totalitarizm-anlayislari.html/ 02.05.2020.

Şener, K. Nihal (2016). ‘‘Eğlencenin Gözetleme Hâli ya da Eğlence Endüstrisinde “Görünen” ve “Gören” Olmak’’ TRT Akademi, 1 (1). 51-70. https://dergipark.org.tr/tr/pub/trta/issue/22014/236075/02.05.2020

Takış, Taşkın. (2017). ‘‘Senin Ütopyan Benim Distopyamdır.’’ Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı:80, 7–8.

Taş, Mehmet, R. (2019). “Toplumsal Bilincin Kırılganlığı Ve Yakınsayan Distopyalar: Katharine Burdekin’in Swastika Night Adlı Romanının Durkheim’in Kolektif Bilinç Kavramı Üzerinden Değerlendirilmesi.” Edebi Eleştiri Dergisi, 3 (1), 35-56. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eeder/issue/44173/537004/ 02.05.2020.

Balı, Filiz (2016). Sinemada Distopyanın İnşası. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

Başaran, Tuna (2017). Soğuk Savaş sonrası Bilimkurgu Sinemasında Distopik Sistemler ve Kontrol Mekanizmaları, Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bayraktar, Fatih (2018). 2000 Sonrası Sinema ve Tv Dizilerinde Distopya. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Cantaş, Azime (2017). Distopik Filmlerin Göstergebilimsel Analizi ve Terry Gilliam sineması, Yüksek lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Konya.

Güven, Sevgi K. (2007). Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet. Doktora Tezi, İstanbul, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstirüsü, İstanbul.

İliklerden, Narin (2013). Hannah Arendt’in Siyaset Felsefesinde Totalitarizm ve Kaynakları, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Sakman, Mücella (2015). Karl R. Popper’in Düşüncesinde Totalitarizm Eleştirisi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Soysal, Birol (2018). Yirminci yüzyıl Distopyalarının İşlevselliği Problemi. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Vural, Bayram (2018). Suç Korkusunun Toplum ve Birey Davranışları Üzerindeki Etkileri: Bursa Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aguilera, P. ve Charlone, C. (2016-2019). %3. Distopya. Brezilya: Boutiqeu Filmes.

Aguilera, P. ve Jordao, J. (2020). Omniscient. Distopya. Brezilya: Boutiqeu Filmes.

Bont, J., Foster, L., Wimmer, K. (2002). Equilibrium. Distopya. ABD: Dimension.

Dempsey, C., Guiney, E., Magiday, L., Filippou, E. ve Lanthimos, Y. (2015). The Lobster. Distopya. İngiltere, Yunanistan vd: Calinos.

Kurtzman, A. Owen, C. ve Bay, M. (2005). The Island. Distopya. ABD: Warner Bros.

https://www.gazeteduvar.com.tr/ (2019). Arzu Eylem: Çok Çağı, ütopya ve distopyanın birleştiği bir roman. https://www.gazeteduvar.com.tr/kitap/2019/01/24/arzu-eylem-cok-cagi-utopya-ve-distopyanin-birlestigi-bir-roman/02.05.2020

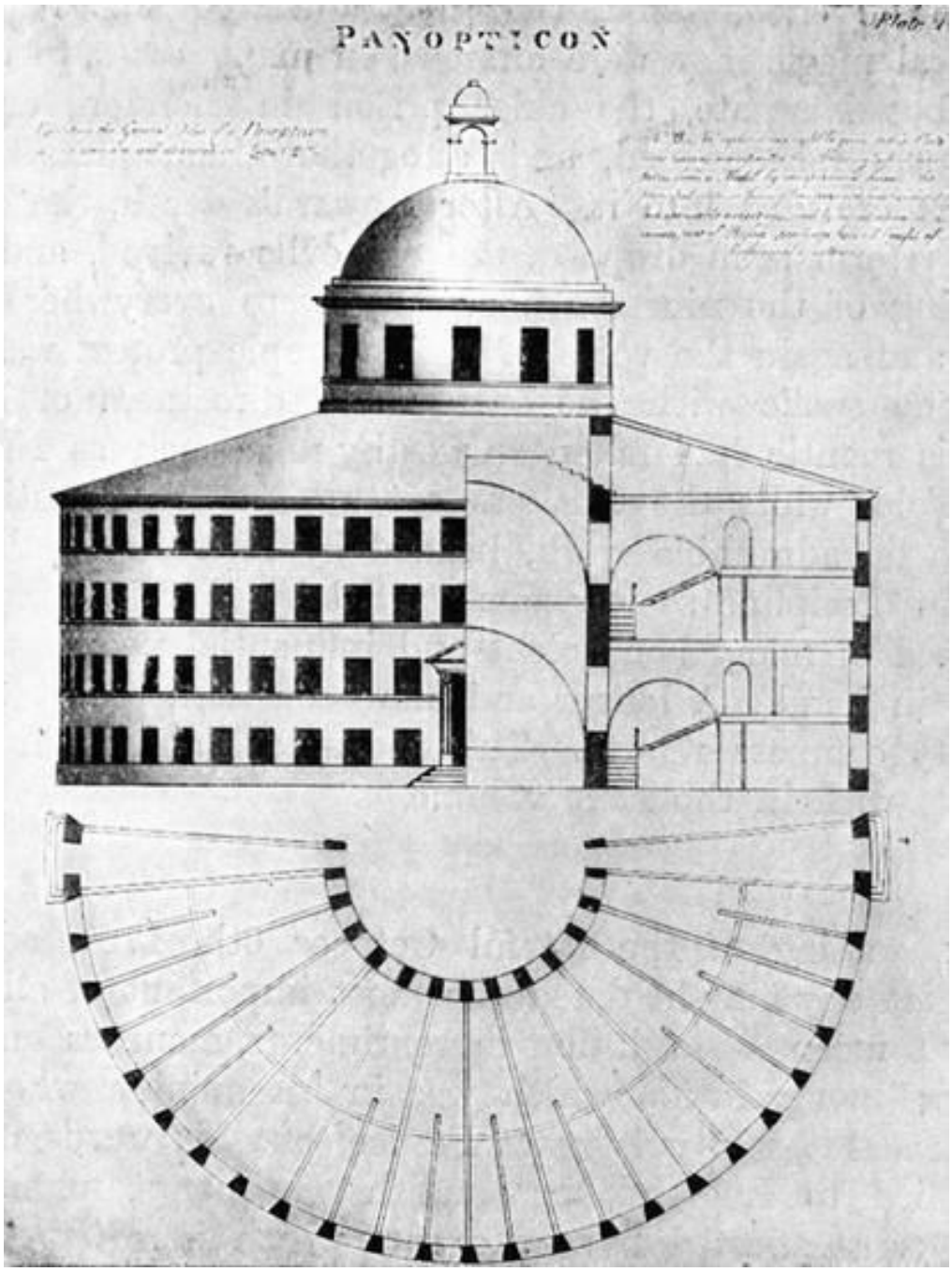
https://www.wannart.com/ . (2018). Denetim Altında tutulan İnsan ve Panoptikon Teorisi. https://www.wannart.com/denetim-altinda-tutulan-insan-ve-panoptikon-teorisi/

Tümurtürkan, Meral (2014). Yeni Hukuk. http://yenihukuk.blogspot.com/2014/01/gundelik-hayatn-gozetimi-panoptikon.html/ 02.05.2020

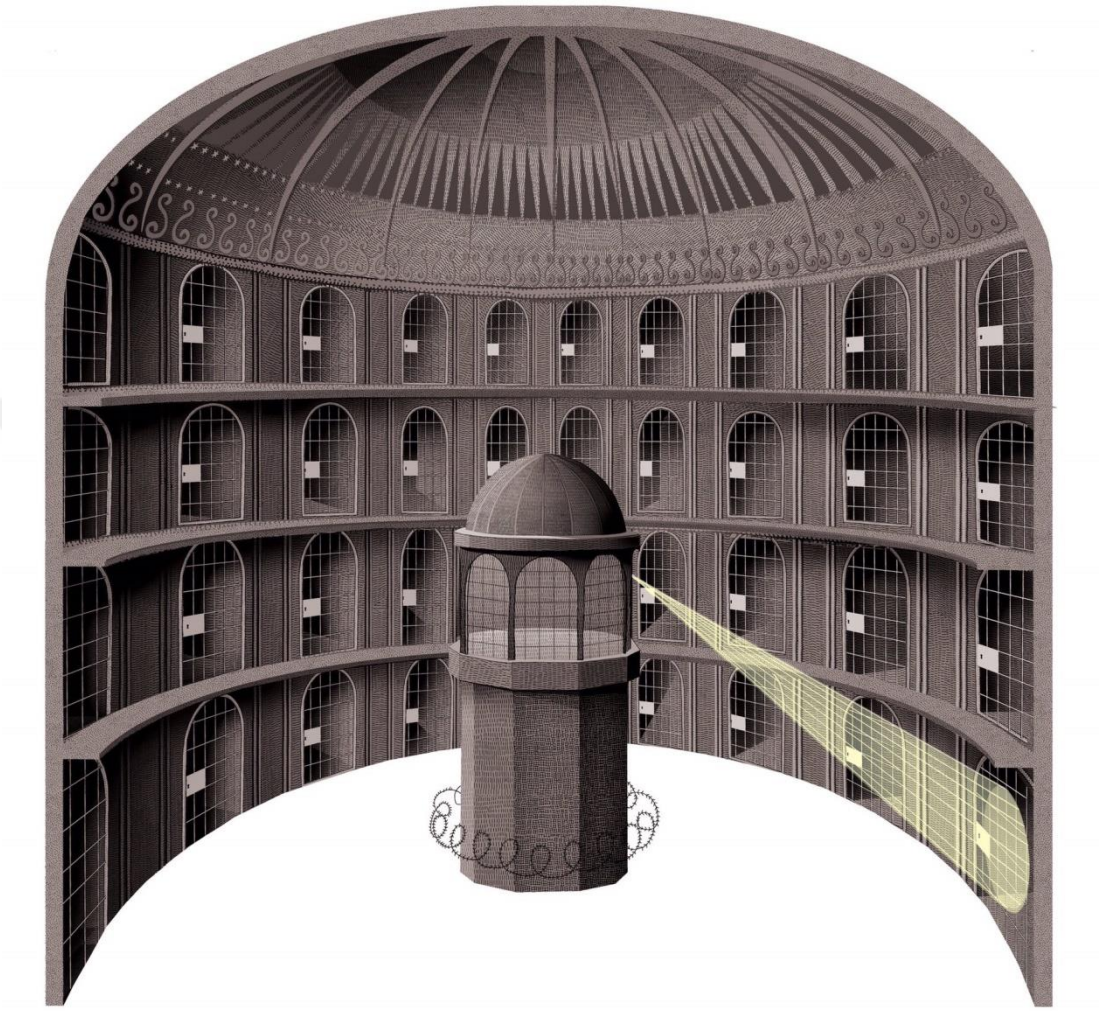
Nedir.Org. (2016). Birey Nedir. http://toplum-birey-iliskisi.nedir.org/ 02.05.2020.

EKLER

Ek 1: Jeremy Bentham'ın Panoptikon Tasarımı

Ek 2: Jeremy Bentham'ın Panoptikon Simülasyonu

Ek 3: Distopik Kavramlar

Büyük İşlem: Beynin varoli köprüsü bölgesinin bir bölümünde düğüm halinde olan hayal gücüne üç dozluk X ışını dağlama uygulaması. Bu uygulama sayıların hayal gücü hastalığından kurtulmasını sağlar.

Hipnopedya: Uykuda öğrenme

Soma: Dünya Devleti tarafından onaylanmış, zihni dinlendiren, insanı neşelendiren tablet şeklinde uyuşturucu hap.

Çiftdüşün: İnsanın iki çelişik inancı zihninde aynı anda bulundurabilmesi ve ikisini de kabullenebilmesi anlamına gelir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Hüseyin Demirer

Doğum Yeri ve Tarihi: Kocaeli- Gölcük, 01.01.1993

EĞİTİM DURUMU

Yüksek Lisans Eğitimi: Kocaeli Üniversitesi İletişim Bilimleri

Lisans Eğitimi: Kocaeli Üniversitesi Radyo, Tv ve Sinema Bölümü

Belgesel ve Kısa Filmler: Nüzhetiye Köyü Belgeseli, Musa, Musluk, Noise

İş Deneyimi: 2017'den bu yana Medya Baba Reklam Ajansında Kameraman ve Kurgu Yönetmeni

İLETİŞİM

E- Posta: Huseyindemirer41@gmail.com

Cep: 0531 582 38 33